

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΖ'.

ΜΑΙ-ΙΟΣ 1954

ΑΡΙΘ. 149

Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΜΑΣ

Β'.

Σύμφωνα με όσα είπαμε στο προηγούμενο άρθρο μας, η τεχνική δεν είναι ούτε απλό σύνολο μέσων περιορισμένων για την έξυπνότερη του οποιουδήποτε σκοπού, ούτε σκέτη εφαρμογή των θετικών επιστημών, ἀλλ' ούτε και ειδική ἔκφανσις τῆς οικονομικῆς ἀνάγκης ἢ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ κέρδους. Μπορεῖ βέβαια νὰ ἐμφανίζεται καὶ μ' αὐτὲς τὶς μορφὰς μέσα στὴ ζωὴ. Ὅμως στὴ βαθύτερη οὐσία τῆς, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἀνιχνευθῆ παρὰ μόνον στὴ δημιουργικὴ πηγὴ τῆς, τὴν ἐφεύρεσι, ἀποτελεῖ μίαν ἐντελῶς ξεχωριστὴ ἔκφρασι τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργικότητος. Πηγάζει ἀπὸ τὴν δύναμι ποὺ ἔχει τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα νὰ ἐπιδοῖ ἐπάνω στὴ φύσι, νὰ τὴν διαμορφώσῃ, νὰ τὴν πλουτίσῃ μέσα στὸ χῶρο καὶ τὸν χρόνον μὲ καινούργια σχήματα καὶ μορφὰς, νὰ δημιουργῇ καινούργιους συνδυασμοὺς δυνάμεων, μὲ μιά λέξι νὰ κατασκευάζῃ ἕνα δικό του κόσμον, ποὺ ἀπὸ μιά ἀπομὴ μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ συνέχισις τῆς δημιουργίας.

Βέβαια, ἡ ἱστορικὴ πηγὴ τῆς τεχνικῆς φαίνεται στὴν πρώτη ματιὰ ἐνστικτώδης. Ὁ ἄνθρωπος βρέθηκε στὴν ἀρχὴ τῆς ἱστορίας του ὑποχρεωμένος νὰ δημιουργῇ τεχνικὰ μέσα γιὰ νὰ προστατεύσῃ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὸ φυσικὸ περιβάλλον καὶ νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν διαβίωσί του. Ἡ πρώτη φάσις τῆς τεχνικῆς, ποὺ καλύπτει ὅτι οὐνομάζεται προϊστορία καὶ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας, μὲ τὶς στοιχειώδεις καὶ πρωτόγονες πραγματοποιήσεις τῆς, ἀνταποκρίνεται σὲ μεγάλο ποσοστὸ σὲ μιά τέτοια ἀνάγκη αὐτοσυντηρήσεως. Ὁ-

μως ἂν ἡ τεχνικὴ ἐπήγαζε μόνον ἀπὸ μιά τέτοια στοιχειώδη παρόρησι, ἡ τεχνικὴ πρόοδος θὰ εἶχε σταματήσῃ πρὶν ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες. Ὅπως τὸ σπῆτι γιὰ τὸν πολιτισμένο ἄνθρωπον ἀντιπροσωπεύει κάτι πολὺ περισσότερο ἀπὸ μιά ἀπλὴ προστασία ἀπὸ τὶς φυσικὰς ἐπιρροὰς, ἔτσι καὶ ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς, παιδί τῆς τεχνικῆς προόδου, ἀποτελεῖ κάτι τὸ πολὺ εὐρύτερον ἀπὸ μιά ἐκδήλωσι τῆς ἐνστικτώδους τάσεως γιὰ αὐτοσυντήρησι. Ἡ τεχνικὴ δὲν περιορίζεται στὴ σφαῖρα τοῦ ἐνστίκτου* καὶ τῆς ἀνάγκης ἔστω καὶ ἂν ἡ πρώτη ὕλη τῆς περιέχῃ στοιχεῖα παρμένα ἀπὸ τὴ σφαῖρα αὐτῆ. Ἀντίθετα πηγάζει ἀπὸ τὴν ἐφεσι τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος νὰ ἀπελευθερωθῆ ἀπὸ τὰ περιοριστικὰ δεσμὰ τῆς ὕλης καὶ νὰ ἀνυψώσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴ ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἐνστίκτου σ' ἕνα ἐπίπεδον ἀνώτερον, πνευματικόν. Αὐτὸς ὁ πόθος, συνειδητὸς ἢ ὑποσυνειδητὸς, εἶναι ποὺ ὠθεῖ τὸν ἄνθρωπον στὴ δημιουργία ὅλου αὐτοῦ τοῦ ἀφαντάστου πλήθους καὶ τῆς ποικιλίας τῶν τεχνικῶν μέσων. Αὐτὸς ὁ πόθος τῆς ἐξυψώσεως κινεῖ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα στὴν προσπάθειά του νὰ κατασκευάσῃ ἕνα δικό του κόσμον ἐνδιάμεσον ἀνάμεσα στὸν κόσμον τῆς φύσεως καὶ τὸν κόσμον τοῦ πνεύματος. Ἐνα κόσμον ὅπου νὰ κυριαρχοῦν οἱ νόμοι ποὺ θὰ ἔχη βάλῃ ἡ ἀνθρώπινη σκέψις καὶ ὅπου ἡ δυσμενὴς γιὰ τὸν ἄνθρωπον αἰτιότης, ποὺ διέπει τὴν ἀνόργανον φύσιν, θὰ ἔχῃ ἀντικατασταθῆ ἀπὸ μιά ὠφέλιμον γι' αὐτὸν σκοπιμότητα⁽¹⁾.

Ὅμως τούτῃ ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώ-

(1) Dessauer: Befreiung der Technik.

που δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μιὰ ἔκφρασις τῆς γενικώτερης δράσεώς του, τῆς γενικώτερης κινήσεώς του πρὸς ὅ,τι ὀνομάζομε πολιτισμὸν. Ἔτσι καὶ ἡ τεχνικὴ εἶναι καὶ αὐτὴ μιὰ ξεχωριστὴ ἀξία τοῦ πολιτισμοῦ. Ξεκινώντας ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, μὲ ἰδιαίτηρη πηγὴ τῆς τὴν διαμορφωτικῆς καὶ κατασκευαστικῆς ἰκανότητάς, σκοπὸς τῆς, τέρμα καὶ κατάληξι ἔχει πάλι τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ προέρχεται. Πνευματικὴ στὴν προέλευσί της εἶναι πνευματικὴ καὶ στὴν σκοπιμότητά της. Καὶ αὐτὴ ἡ σκοπιμότης ποὺ δὲν ἐπιβάλλεται ἀπ' ἔξω ἀλλὰ πηγάζει μέσα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύσιν της, καθορίζει καὶ τὴν ὑγιᾶ χρῆσιν της, δηλαδὴ τὴν ὑγιᾶ μορφήν τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Αὐτὴ θὰ ἀποτελεῖ τὸ κριτήριον γιὰ τὸ ἂν ἡ τεχνικὴ ἐκπληρῶνῃ ἢ ὄχι τὴν εἰδικὴ ἀποστολὴ της μέσα στὸν πολιτισμὸν.

Ἄλλὰ θὰ πῆτε: ὅταν ἡ τεχνικὴ ὑπηρετῇ, εἴτε στὸν πόλεμον εἴτε σὲ ἄλλες περιπτώσεις, τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς; Ποῦ εἶναι τότε ἡ πνευματικὴ σκοπιμότης τῆς τεχνικῆς; Δὲν ἐμφανίζεται στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἡ τεχνικὴ ὅταν ἔνα ἀπλό μέσον μὲ καθαρὰ ἐξωτερικῶς ἐπιβαλλομένην καὶ κακίστης μορφῆς σκοπιμότητά; Ἡ ἀπάντησις εἶναι ὅτι βεβαίως ναί· ὅμως τοῦτο δὲν σημαίνει καθόλου ὅτι μέσα ἀπὸ τὴν βαθύτερη φύσιν τῆς τεχνικῆς δὲν ξεπηδᾷ μιὰ πνευματικὴ σκοπιμότης. Ἄπλῶς στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἡ τεχνικὴ διχάζεται, ἀποξενώνεται ἀπὸ τὴν πνευματικὴν τῆς οὐσίαν καὶ ἔτσι ξεπέφτει, γίνεται ἐκεῖνο, ποῦ ὅπως εἴπαμε προηγουμένως, δὲν εἶναι ἀπὸ τὴν φύσιν της. Ἐνα ἀπλό σύνολον μέσων ποῦ μπορεῖ ὁ καθένας νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ γιὰ τοὺς ὅποιουσδήποτε διεστραμμένους καὶ καταστρεπτικὸς σκοποὺς του.

Αὐτὸ ὅμως δὲν συμβαίνει μόνον μὲ τὴν τεχνικὴν, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅποιαδήποτε ἄλλη ἀξία τοῦ πολιτισμοῦ. Γιὰ νὰ περιορισθῶμε μόνον σὲ ἕνα παράδειγμα, τὸ δίκαιον, ὅταν ξεφύγῃ καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν του βᾶσιν ποῦ εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἰδέας τῆς δικαιοσύνης στὴν καθημερινὴ ζωὴ, γίνεται καὶ αὐτὸ ἕνα ἀπλό μέσον προωρισμένο νὰ ἐξυπηρετῇ τὴν πῶς ταπεινὴ

πολιτικὴ σκοπιμότητά. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει καθόλου βέβαια πὼς τὸ δίκαιον δὲν εἶναι στὴν οὐσίαν τοῦ πνευματικοῦ καὶ πολιτιστικῶς καὶ κοινωνικῶς σκόπιμον. Τὸ μόνον ποῦ θὰ εἶχε νὰ πῆ κανεὶς, εἶναι ὅτι στὴν περίπτωσιν τῆς τεχνικῆς, οἱ συνέπειαι τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὴν πνευματικὴν πηγὴν εἶναι πῶς ἄπτές καὶ καταφανείς. Ἄπ' ὅλες τῆς ἀξίαις τοῦ πολιτισμοῦ ἡ τεχνικὴ ἴσως ἐνσαρκώνει πῶς ἀνάγλυφα τὴν Μήδεια πὺς σφάζει μὲ τὰ ἴδια της τὰ χέρια τὰ παιδιὰ της. Καὶ τοῦτο γιὰτὶ ὁ ἄνθρωπος, ὄν πνευματικὰ ἀτελές, αἰσθάνεται πῶς βαθεῖα τὸν πόνον ἀντικρῦζοντας τὴν ὕλικὴν καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν, παρὰ τὴν πνευματικὴν. Ἡ ἐρείπωσις μιᾶς πόλεως μέσα σὲ λίγα λεπτὰ προκαλεῖ τὸ δέος στὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Τὰ ἐρεῖπια τῶν ψυχῶν ποῦ προκαλεῖ ὁ ἐκπεσμὸς ἄλλων ἀξιών τοῦ πολιτισμοῦ, πῶς πνευματικῶν ἀπὸ τὴν τεχνικὴν, εἶναι πῶς μυστικά, πῶς κρυφά. Χρειαζεται ὀξεῖαν πνευματικὴν αἰσθησίν γιὰ νὰ τὰ νοιώσῃ κανεὶς μὲ τὴν ἴδια ἔντασιν.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, γεγονὸς εἶναι ὅτι δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ παραβλέψῃ τὸν ἰδιαίτερον τόπον ποῦ χαρακτηρίζει τὸ δράμα τοῦ τεχνικοῦ ἀνθρώπου. Ἡ τεχνικὴ δὲν δημιουργεῖ ἀπ' εὐθείας πνευματικὰς ἀξίας, ἀλλὰ μόνον ἔμμεσα βοηθεῖ τὸ πνεῦμα. Οἱ ἀξίαις της εἶναι ἀξίαις ὕλικές. Ὁ καλλιτέχνης, μὲ τὸ καλλιτέχημά του δίνει σάρκα καὶ ὄσῃ στὴν ἰδέαν ποῦ συνέλαβε, ὅπως καὶ ὁ ἐφευρέτης ἐνσωματώνει τὴν δικὴν του στὴν ἐφευρέσιν του. Ὅμως τὸ καλλιτέχημα κλείνει μέσα του μιὰ οὐσίαν καθαρὰ πνευματικὴν. Εἶναι ἕνα κομμάτι πνεῦμα, ποῦ ζῆ ἀυθύπαρκτον, ποῦ θὰ ἐπηρεάσῃ κακὰ ἢ καλὰ, δὲν ξέρομε, μὰ πάντα σύμφωνα μὲ ἐκεῖνον ποῦ θέλησε ὁ δημιουργὸς του. Βέβαια μπορεῖ νὰ πάρῃ καὶ αὐτὸ διάφορες ἐρμηνείαις, ἀνάλογα μὲ τὸν ἐκάστοτε δέκτην, τὴν ἀτομικὴν ψυχροσύνην τοῦ ἀνθρώπου ποῦ τὸ θεωρεῖ, ἢ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ποῦ τὸ κάνει κτήμα τῆς. Ὅμως, κατὰ κανὸνα, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θὰ νοιώσουν κατὰ κάποιον τρόπον τὸ βασικὸν του νόημα καὶ ἀνάλογα θὰ ἐπηρεασθοῦν. Ἀντίθετα τὸ τεχνικὸν μέσον ἐνσαρκώνει τὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ ἕνα ὕλικον δεσμὸν. Αὐτὸς ὁ

χαρακτῆρ του τὸ κάνει πολὺ ἐπιρρεπέστερο σὲ μιὰ κακὴ χρῆσι, ἀντίθετη πρὸς τὴν σκοπιμότητά του, σὲ μιὰ μετατόπισι ἀπὸ τὸν πραγματικὸ του προορισμό. Ὁ τεχνικός παραδίδει στὸν ἄνθρωπο ἓνα μαχαίρι δίκοπο. Καὶ ὅταν βλέπη νὰ λειτουργῇ ἢ κακῆ του κόφι, ὅταν βλέπη τὰ ἴδια τὰ δημιουργήματά του νὰ σκορποῦν τὴν δυστυχία, ὅταν, μὲ μιὰ λέξι, ἀντικρύζη τὴν αὐτοκαταστροφὴ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, αἰσθάνεται νὰ κλονίζεται μέσα του ἡ ἐμπιστοσύνη του στὸν σκοπὸ τῆς δημιουργίας του. Τὸν κυριεῦον αἰσθήματα πού πολλὲς φορὲς πλησιάζουν τὴν ἀπόγνωσι. Βλέποντας τὸν ἄνθρωπο νὰ μοχθῇ καὶ νὰ ὑποφέρει, δούλος τῆς ἀτμομηχανῆς πού ἐφευρε, ὁ I. Watt ἀναφωνοῦσε: «Καταρῶμαι ὅλες τὶς ἐφευρέσεις πού ἐδημιούργησα!» Ὁ R. Diesel πάλι, ὁ ἐφευρέτης τοῦ ὀμωνύμου κινητήρος πού ἄλλαξε τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου, ἔγραψε μὲ θλίψιν: «εἶναι ὁμορφὸ νὰ διαμορφώνη κανεὶς καὶ νὰ ἐφευρίσκη, μοιάζοντας ἔτσι μὲ τὸν καλλιτέχνη. Ὅμως ἂν ὅλη αὐτὴ ἡ δραστηριότης ἔχη ἓνα σκοπὸ, ἂν οἱ ἄνθρωποι μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἔγιναν εὐτυχέστεροι, αὐτὸ δὲν μπορῶ πιά σήμερα νὰ τὸ διαβεβαιώσω»⁽²⁾. Κι' αὐτὴ ἡ ἀμφιβολία ἀσφαλῶς δὲν ἦταν ἄσχετη μὲ τὴν τραγικὴ νυκτερινὴ αὐτοκτονία τοῦ μεγάλου ἐφευρέτου στὰ νερὰ τῆς Μάγνης. Ἄλλος πάλι πρωτοπόρος τῆς τεχνικῆς προόδου, ὁ Μαρκόνι, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἐγκαινιάζει τὴν ἀσύρματο τηλεγραφία μὲ τὰ λόγια τῆς Κυριακῆς προσευχῆς, τονίζοντας ἔτσι τὸν πνευματικὸ χαρακτῆρα τῆς τεχνικῆς, ἀπ' τὸ ἄλλο μέρος ἐκφράζει κι' αὐτὸς τὶς ἴδιες ἀμφιβολίες.

Τί θὰ κάνη λοιπὸν ὁ τεχνικός; Θὰ πάψῃ νὰ δημιουργῇ; Ἡ θὰ κάνη ἐκεῖνο πού ἔκανε ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους προδρόμους τοῦ σημερινοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, ὁ Λεονάρδος ντὰ Βίντσι, πού, ὅπως λένε, κατέστρεψε τὸ μοντέλλο τοῦ ὑποβρυχίου πού εἶχε κατασκευάσει μὲ τὴν αἰτιολογία ὅτι εἶναι ἓνα κατασκευάσμα πολὺ σατανικὸ γιὰ νὰ πέση στὰ χέρια τῶν ἀνθρώ-

πων; Τὸ ἐρώτημα ἀποκτᾷ ἀκόμη μεγαλύτερη βαρύτητα, ὅταν σκεφθοῦμε ὅτι καμμιά ἀπὸ τὶς μεγάλες ἐφευρέσεις δὲν εἶναι τὸ ἔργο ἑνὸς μόνον ἀνθρώπου. Ὁ ἐφευρέτης πού κατορθώνει νὰ φθάσῃ σὲ μιὰ τέτοια πραγματοποίησι, εἶναι ὁ τελευταῖος ἀπὸ τοὺς κρίκους μιᾶς ἀλυσίδας καὶ ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κρίκους ἐκπροσωπεῖ τὶς προσπάθειες ὀλοκλήρων γενεῶν. Ἡ ἐφευρέσις του δὲν ἀνήκει μόνον σ' αὐτόν. Πῶς λοιπὸν θὰ μπορέσῃ νὰ στερήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ κάτι πού εἶναι δικό της;

Ἡ τελευταία διαπίστωσι δίνει καὶ τὴν ἀπάντησι. Ἡ ἀνθρωπότης εἶναι ἡ ὑπεύθυνη γιὰ τὴν διαχείρισιν τῶν τεχνικῶν μέσων σύμφωνα μὲ τὴν σκοπιμότητά τους, ἐφόσον αὐτὰ τῆς ἀνήκουν. Ὅμως αὐτὴ ἡ διαχείρισις, γιὰ νὰ εἶναι καλὴ, προϋποθέτει δύο πράγματα. Πρῶτα, τὴν ὀρθὴ διάγνωσι τῆς πνευματικῆς φύσεως καὶ σκοπιμότητος τῆς τεχνικῆς, γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε παραπάνω. Δηλαδὴ τὴν γνῶσι ὅτι ἡ τεχνικὴ εἶναι κι' αὐτὴ δοσμένη στὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν πνευματικὸ του προορισμό, ὅπως καὶ οἱ ἄλλες πολιτιστικὲς ἀξίες. Καὶ ὕστερα, τὴν ὀρθὴ κοσμοθεωριακὴ ἀξιολόγησι καὶ τοποθέτησι τῆς στὶς σχέσεις της μὲ τὶς ἄλλες ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ. Γιὰ νὰ ἀποδώσῃ καρπὸς γιὰ τὸν ἄνθρωπο, εἶναι ἀνάγκη ἡ τεχνικὴ νὰ καταταγῇ στὴν πρέπουσα θέσι μέσα στὴν ἱεραρχικὴ κλίμακα τῶν ἀξιών, χωρὶς οὔτε νὰ ὑποτιμᾶται οὔτε νὰ υπερτιμᾶται.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι πολιτισμὸς χωρὶς τεχνικὴ πρόοδος δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ. Ἀντίθετη γνῶμη θὰ περιέκλειε, νομίζομε, μιὰ ὄχι καὶ τόσο καλοχωνεμένη ἀντίληψιν τῶν σχέσεων τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης πού διέπουν τὴν ἐπίγεια ζωὴ. Καὶ ὁ πῦρ πρωτόγονος πολιτισμὸς προϋποθέτει μιὰ ἔστω καὶ στοιχειώδη τεχνικὴ. Ὅμως, ἡ τεχνικὴ συμβάλλει στὴν πνευματικὴ ἐξύψωσι τοῦ ἀνθρώπου μόνον ἔμμεσα. Μὲ τὸ νὰ τὸν ἀπαλλάσῃ ἀπὸ ὕλικές δουλείας καὶ ἀνάγκες, ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, τοῦ δημιουργεῖ ἓνα πρῶτο βαθμὸ ἐλευθερίας. Τοῦ ἀνοίγει ἓνα δρόμο, τοῦ λύνει τὰ χέρια γιὰ νὰ εἶναι ἐλεύθερος νὰ χτίσῃ τὸν πνευματικὸ του πολιτισμὸ μὲ μεγαλύτερη ἄνεσι καὶ νὰ τὸν πλουτίσῃ μὲ πε-

(2) E. Diesel: Der Weg durch das Wirsal

ρισσότερες πνευματικὲς μορφές⁽³⁾. Ὅμως τοῦτο εἶναι μόνον μία δυνατότης. Γιὰ νὰ γίνῃ ἐκμετάλλευσις αὐτῆς τῆς δυνατότητος κατὰ τὸν ὀρθὸ τρόπο, ἀπαιτεῖται ἀντίστοιχη πνευματικὴ ὠριμότης τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅταν ἡ δυνατότης ἀνοίγεται πρὶν ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ὠρίμανσι, τότε ἐπακολουθεῖ ἀναπότρεπτα ἡ χρεωκοπία⁽⁴⁾.

Ἔτσι, γιὰ νὰ ἐκφρασθοῦμε στὴν μαθηματικὴ γλῶσσα, ἡ τεχνικὴ ἀποτελεῖ γιὰ τὸν πολιτισμὸ συνθήκη ἀναγκαία ὄχι ὅμως καὶ ἰκανή. Αὐτὴ ἡ ἀξιολόγησις τῆς δίνει τὴν ὀρθή της θέσι μέσα στὸ ὄργανικὸ σύνολο τῶν ἀξιών πού ἀποτελοῦν τὸν πολιτισμὸ. Ὅμως καὶ αὐτὴ ἡ πνευματικὴ τοποθέτησις τῆς τεχνικῆς ὡς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ, θὰ πρέπη νὰ συμπληρώνεται μὲ μιὰ συστηματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ μελέτη τῶν δυνατοτήτων της καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεώς της. Αὐτὸ πὺν λέμε ὀρθὴ χρῆσις τῶν τεχνικῶν μέσων δὲν εἶναι καθόλου κάτι τὸ εὔκολο, τὸ αὐτονόητο. Δὲν ἀρκεῖ γι' αὐτὸ μόνον ἡ πνευματικὴ ὠριμότης. Ἀπαιτεῖται καὶ ἡ βαθειὰ γνώσις τοῦ τεχνικοῦ ὄπλου καὶ τῆς δυνάμεως πού ἔχει ἡ πρόοδος τῆς τεχνικῆς νὰ ἐπιδρᾷ καὶ αὐτὴ μὲ τὴ σειρά της ἐπάνω στὴν ἐξέλιξι τὴν πολιτιστικὴ καὶ τὴν πνευματικὴ. Αὐτὴ ἡ ἐπίδρασις δὲν εἶναι βέβαια πρωτογενῆς, ὅπως τὴν θέλησε ὁ Μάρξ, πὺν ἐτόνισε ὅτι τὸ τεχνικὸ δημιούργημα βγαίνοντας ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινον οὐ ἀποκτᾷ μιὰ δικὴ του ὄντοτητα κι' ἔχει τὴ δύναμι νὰ διαμορφώη πᾶς αὐτὸ, κατὰ ἓνα τρόπο μηχανικὸ στὴ βᾶσι του, ὄχι μόνον τὰ οἰκονομικὰ ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδεολογικὰ καὶ πνευματικὰ ρεύματα. Εἶναι τοῦτο μιὰ λαθεμένη ἀκρότης, πὺν ἀντίκειται πρὸς τὴν ἀξιολόγησι τῆς τεχνικῆς προόδου

(3) Σὲ ἓνα ὥραϊο ποίημα τοῦ ὁ Kipling κάνει τὴν ἀπολογία τῶν γιῶν τῆς Μάρθας πὺν μὲ τὸ μόχθο τους δημιουργοῦν ἓνα κόσμον ὁμορφον καὶ τακτοποιημένον, ἔτσι ὥστε νὰ μποροῦν οἱ γυιοὶ τῆς Μαρίας νὰ προχωρήσουν ἐλεύθεροι πρὸς πέρα στὴν πνευματικὴ τους δημιουργίαν.

(4) Ἐὰν ὁ Renan εἶχε καταλάβει αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν δὲν θὰ ἔγραφε στὸ βιβλίον του «Τὸ μέλλον τῆς ἐπιστήμης» ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ πνεύματος θὰ ἔλθῃ μόνον ὅταν ἡ ὕλικὴ φύσις ὑποταγῇ στὴν θέλησι τοῦ ἀνθρώπου.

πὺν ἐκάναμε εὐθὺς πρωτότερα. Ὅμως δὲν εἶναι εὔκολο νὰ ἀρνηθῇ κανεὶς τὴν σχετικὴ αὐτεξουσιότητα τοῦ τεχνικοῦ δημιουργήματος. Τὴν σχετικὴ του αὐτονομία πὺν τὸ κάνει νὰ ἐπιδρᾷ μὲ τὴ σειρά του δευτερογενῶς ἐπάνω στὸ πνεῦμα πὺν τὸ παρήγαγε. Ὁλος αὐτὸς ὁ κόσμος πὺν δημιουργεῖ ἡ τεχνικὴ ἰδιοφυΐα, ἀσκεῖ τὴν ἐπιρροή του ἐπάνω στὴν κοινωνικὴ καὶ τὴν πνευματικὴ ἀκόμα διάρθρωσι. Ὅπως τὸ φυσικὸ περιβάλλον καὶ ἡ φυσικὴ συγκρότησις ἔχουν ἀντίκτυπον ἐπάνω στὸ πνεῦμα μας, τὸ ἴδιο καὶ τὸ τεχνικὸ περιβάλλον πὺν οἱ ἴδιοι δημιουργοῦμε. Ἀκόμη περισσότερο ἐμφανῆς εἶναι ἡ ἐπίδρασις τοῦ δυναμικοῦ μέρους τῆς τεχνικῆς. Εἶναι γνωστὴ ἡ σημασία καὶ ὁ ρόλος πὺν ἔπαιξαν στὴν ἱστορία οἱ μεγάλες ἐφευρέσεις. Αὐτὴ τὴ στιγμή ὅλοι μας ξέρομε σὲ ποῖο βαθμὸ οἱ ἀτομικὲς ἐφευρέσεις ἐπέδρασαν στὴ διαμόρφωσι τῆς συγχρόνου ἱστορικῆς πραγματικότητος. Γενικὰ, ἡ ἐφεύρεσις ἔχει τὴν δύναμι νὰ δημιουργῇ καινούργιους ὁδους, πρὸς τοὺς ὁποίους θὰ πρέπη νὰ προσαρμόζεται κατὰ τὸ δυνατόν ἡ κοινωνικὴ πραγματικότητα. Αὐτὴ ἡ δύναμις της προβάλλει μὲ ἰδιαίτερη σαφήνεια στὸν πόλεμον, ὅπου μιὰ σημαντικὴ ἐφεύρεσις μπορεῖ νὰ ἀνατρέψῃ ἄρδην τὴν πολεμικὴ τακτικὴ. Ἄς σκεφθοῦμε γιὰ μιὰ στιγμή τὴν τεραστία διαφορὰ τῆς τακτικῆς τοῦ ἀγῶνος πὺν ἐγένετο μὲ τὰ δόρατα καὶ τὶς ἀσπίδες καὶ τοῦ σημερινοῦ μηχανοποιημένου πολέμου. Καὶ ἂς παρατηρήσομε ὅτι, ὅπως σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση, ὁ ἀνθρώπος πὺν ἐδημιούργησε τὸ ὄπλον εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑποταγῇ κατὰ κάποιον τρόπο στοὺς νόμους πὺν αὐτὸ τοῦ ἐπιβάλλει, ἂν θέλῃ νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὶς δυνατότητές του, ἔτσι καὶ στὸ πολιτικὸν πεδίον. Πρέπει καὶ ἐδῶ νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἰκανότης μιᾶς ὕγιους προσαρμογῆς, μιᾶς ἀποδοχῆς αὐτῆς τῆς δευτερογενεῶς ἐπιδράσεως τῆς τεχνικῆς προόδου, γιὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ στοιχείου καθολικωτέρας προόδου πὺν αὐτὴ κλείνει μέσα της.

Ἔτσι ἡ σχέσις τῆς τεχνικῆς μὲ τὸ πνεῦμα πὺν τὴ δημιουργεῖ εἶναι δυναμικὴ. Μὲ τὴν τεχνικὴ πρόοδον, ἡ ἱστορία βγῆκε ἀπὸ τὴν κατάστασι τῆς στατικῆς ἰσορροπίας καὶ

μπήκε σὲ περίοδο ἑνὸς καινούργιου δυναμισμού.

*

Ὅλα ὅσα ἐγράψαμε, ἀφοροῦν κυρίως τὴν οὐσία τῆς τεχνικῆς, δηλαδὴ τὸ τί εἶναι ἡ τεχνική στὴν οὐσία της καὶ τί πρέπει γι' αὐτὸ τὸ λόγο νὰ εἶναι καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψιν τοῦ δέοντος. Ὅμως, ἡ θέσις, πού στὴ συγκεκριμένη ἱστορική καὶ πολιτιστική πραγματικότητα καταλαμβάνει ἡ τεχνική, δὲν συμπίπτει κατ' ἀνάγκην μὲ τις παραπάνω διαπιστώσεις. Ἡ ἐκτίμησις τῆς ἀληθινῆς οὐσίας τῆς τεχνικῆς καὶ στὴ συνέχεια ἡ ἀξιολόγησις καὶ ἡ ἱεραρχική ἔνταξις της στὴν κλίμακα τῶν ἀξιών γίνεται ἀπὸ τὸ βασικὸ πνεῦμα πού διέπει τὸν πολιτισμὸ. Ἡ ἀξιολόγησις πού κάναμε πάνω προϋποθέτει πνευματική θεώρησι τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀξιών της. Ἀντίθετα, ὅταν πάρουμε ἀρνητική θέσι ἀπέναντι στίς πνευματικὰ ἀξίες εἶναι φυσικὸ νὰ καταλήξωμε σὲ μιὰ ἀντίθετη ἐκτίμησι οὐσίας καὶ ἄρα σὲ μιὰ ἀντίθετη ἀξιολόγησι. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔγινε στὴν ἐποχή μας. Μέσα στὸν πνευματικὰ ἀρνητικὸ αἰῶνα μας, ἡ τεχνική πῆρε μιὰ μορφή ξένη πρὸς τὴν ἀληθινή της φύσιν καὶ οὐσία. Τὸ ὑλιστικὸ πνεῦμα ἀνέτρεψε τὴν ἱεραρχία τῶν ἀξιών καὶ ἀντὶ νὰ βάλῃ τὴν τεχνική στὴν ὀρθή της θέσι, τὴν ἔβαλε πάνω ἀπὸ τίς πνευματικὰς ἀξίες, πού ὄχι μόνον ὁ Μάρξ ἀλλὰ καὶ ἡ ὅλη νοοτροπία τῆς ἐποχῆς μας ἐθεώρησε κατὰ κάποιον τρόπο σὰν παράγωγά της.

Ἔτσι, ἐδημιουργήθη ἡ πίστις στὴν τε-

χνική σὰν σὲ μιὰ ἀπὸ τίς κυριότερες δυνάμεις πού θὰ ἔφεραν στὸν ἄνθρωπο τὴν εὐημερία καὶ θὰ τὸν ἐλύτρωναν ἀπὸ τίς ἀθλιότητες τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Κατήντησε ὀλόκληρος ὁ πολιτισμὸς νὰ διαμορφώνεται σύμφωνα μὲ τίς ἐπιταγὰς ὄχι τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πνευματικοῦ προορισμοῦ του, ἀλλὰ τῆς τεχνικῆς προόδου. Ὅμως, μὲ τὴν ὑπερέξασι αὐτὴ ὁ πολιτισμὸς στὸ σύνολό του ἔγινε ὅπως τὸν περιγράφει ὁ Bergson. Ἐνα τεράστιο ὑλικὸ σῶμα, μὲ φοβερὰ ἀνεπτυγμένους τίς φυσιολογικὰς του ἰκανότητες, ἀλλὰ μὲ ἀτροφική ψυχή.

Καὶ τὸ συμπέρασμα προβάλλει αὐθόρμητο. Χωρὶς μιὰ σωστὴ κοσμοθεωριακὴ τοποθέτησι, ἡ τεχνική ὄχι μόνον δὲν μπορεῖ νὰ συντελέσῃ στὴν πρόοδο, ἀλλὰ θὰ μὲν πάντοτε ἕνας παράγων καταστροφῆς. Ἡ τεχνική ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ πνευματικὴ ἀντίληψιν τῆς ζωῆς. Χωρὶς μιὰ τέτοια ἀντίληψιν ἡ τεχνική δημιουργία δὲν θὰ ἔχη κανένα νόημα. Τὰ ἀγωνιώδη ἐρωτηματικὰ τῶν μεγάλων ἐφευρετῶν πού ἐθυσίασαν τὴ ζωὴ τους γιὰ νὰ δώσουν στὴν ἀνθρωπότητα μιὰ δυνατότητα προόδου, θὰ εἶναι σὲ τέτοια περίπτωσι πέρα γιὰ πέρα δικαιολογημένα. Μόνον μιὰ πνευματικὴ θεμελίωσις τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀξιών της θὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ τὴν βάσιν τους καὶ θὰ κἀν ὥστε ἡ τεχνική νὰ ξαναβρῇ τὸ νόημα καὶ τὸν προορισμὸ της.

Δ. ΠΥΡΓΙΩΤΗΣ

ΠΡΟ-Υ·ΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΙΑ ΜΙΑΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΝ

Πολλά και από πολλούς γράφονται τελευταίως σχετικῶς μετὴν ἀνάγκην μιᾶς εκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως, ἢ μᾶλλον μιᾶς εκπαιδευτικῆς τακτοποιήσεως, θὰ ἔλεγα ἐγώ. (Μεταρρυθμίσις σημαίνει ἀλλαγὴν μᾶλλον βαθεῖαν, πολυδάπανον, πού θὰ ἦτο—φοβοῦμαι—ἐπικίνδυνος πολυτέλεια διὰ τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα).

Καὶ εἶναι, βεβαίως, ὀρθὸν ν' ἀκουσθοῦν πολλοὶ γνῶμαι ἐπὶ ἐνὸς θέματος τόσοσιν πελωρίας ἔθνικῆς καὶ κοινωνικῆς σημασίας. Ἀκόμη δὲ ὀρθότερον εἶναι νὰ προσέξουν πολὺ οἱ ἀρμόδιοι τὰς ποικίλας αὐτὰς γνώμας, πού ὡσάν συγκλίνοντα κάτοπτρα φωτίζουν ἐντονώτερον τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν θέμα. Ἀντιθέτως, θὰ ἦτο μέγα σφάλμα—πού ἀκριβὰ θὰ ἐπληρώνετο καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν νεολαίαν καὶ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν μας ἡγεσίαν—ἐὰν ἐφηροῦζετο «ἀδιαλλάκτως» ἕνα πρόγραμμα ἐκφράζον τὰς ἀντιλήψεις ὀλίγων μόνον ἀνθρώπων (ὠρισμένης καὶ περιορισμένης εἰδικότητος), ἀδιανοήτων δι' ὅσας ὑποδείξεις θὰ ἠδύνατο νὰ τοὺς προσφέρῃ ἡ πείρα καὶ ἡ μόρφωσις ἄλλων ἀνθρώπων, θεωρούντων τὸ ζήτημα τῆς Παιδείας καὶ ἀπὸ ἄλλων πλευρῶν, τὰς ὁποίας οἱ αὐστηρῶς εἰδικοὶ δὲν γνωρίζουν ἐπαρκῶς⁽¹⁾.

Ἀπὸ τῶν σκέψεων αὐτῶν ὀρῶμενος, ἐπιχειρῶ νὰ ὑπογραμμίσω ἐδῶ μερικὰς μόνον προϋποθέσεις, ἀπαραιτήτους—κατ' ἐμὲ τοῦλάχιστον—πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς μελετωμένης, καὶ ἀπαραιτήτου, εκπαιδευτικῆς μας τακτοποιήσεως. Ἄλλοι, ἄς φωτίσουν ἄλλας πλευράς τοῦ ζητήματος.

Πρῶτον: Ἡ μεταρρυθμίσις—νομίζω—δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἐσπευσμένη, οὔτε εἰς τὴν σχεδιάσιν της οὔτε εἰς τὴν ἐφαρμογὴν της. Μία μεταρρυθμι-

σις σκοπεῖ νὰ ὑπηρετήσῃ ὠρισμένας ἑλικῆς καὶ πνευματικὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐφαρμογὴ της δὲ προαπαιτεῖ τὴν ἐξασφάλισιν κάποιων ὑλικῶν ὄρων: δηλαδή, νέων κτιρίων, εἰδικῶν τεχνικῶν καὶ μηχανικῶν ἐγκαταστάσεων—κινηματογράφου, κλπ.—ὀργάνων διδασκαλίας, καὶ γενικῶς πολλῶν πραγμάτων, μεταφραζομένων εἰς χροῖμα! Ἀλλὰ καὶ πνευματικῶν ὄρων ἐξασφάλισιν προϋποθέτει ἡ εκπαιδευτικὴ μεταρρυθμίσις. (Διδασκαλία νέας ὕλης εἰς τοὺς νῦν σπουδάζοντας εκπαιδευτικούς, ἔκδοσιν βιβλίων πρὸς «μετεκπαίδευσιν» τῶν ἐν ἐνεργείᾳ εκπαιδευτικῶν, συγγραφὴν νέων βιβλίων διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν νέων τύπων σχολείου). Καί, ἐδῶ ἀκριβῶς πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ προσέξωμε! Διότι ἕνα συνηθέστατον ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀριτίαν μόρφωσιν τῶν νέων μας εἶναι ἡ κακὴ ποιότης, τὸ ἑλλιπές (καὶ κάποτε ἀνακριβές) περιεχόμενον, τὸ ἄχαρι ὕφος καὶ ἡ ἀντιπαιδαγωγικὴ μέθοδος πολλῶν σχολικῶν ἐγχειριδίων. Ὅλα δὲ αὐτὰ ὀφείλονται ὄχι εἰς τὴν ἀνικανότητα τῶν εκπαιδευτικῶν συγγραφέων μας, ἀλλὰ κατὰ μείζονα λόγον εἰς τὴν προχειρότητα μετὴν ὁποίαν ἐξαναγκάζονται οὗτοι νὰ συγγράφουν. Τῆς προχειρότητος δὲ αἰτία εἶναι ἡ κατὰ κανόνα μικρὰ προθεσμία μεταξὺ προκηρῦξεως τοῦ Διαγωνισμοῦ καὶ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν πρέπει τὰ βιβλία νὰ παραδοθοῦν πρὸς κρίσιν⁽²⁾. Τὸ σφάλμα τοῦτο εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ ἐπαναληφθῇ καὶ σήμερον. Δι' ἕνα εὐσυνειδητὸν ἐπιστήμονα, ἕνα ἔτος εἶναι τὸ μικρότερον χρονικὸν διάστημα πρὸς συγγραφὴν ἐνὸς ἀξιολόγου

(1) Γράφω ταῦτα, μολοντί ὁ ἴδιος ἀνήκω εἰς αὐτοὺς τοὺς εἰδικοὺς, δηλαδή τοὺς εκπαιδευτικούς.

(2) Ἐνίοτε ὅμως ἡ προχειρότης ὀφείλεται εἰς τὴν βεβαιότητα τοῦ συγγραφέως ὅτι—χάρις εἰς κάποια «μέσσα» πού διαθέτει—τὸ βιβλίον του ἔχει ἐγκριθῆ πρὶν ἀκόμη ἀναγνωσθῆ ἀπὸ τοὺς κριτὰς!

σχολικού βιβλίου, όταν μάλιστα τούτο πρόκειται νὰ εἶναι κάτι πολὺ διάφορον τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν βιβλίων.

Δεύτερον: Ἡ μεταρρύθμισις πρέπει νὰ εἶναι ρεαλιστικὴ καὶ ὄχι ρωμαντικὴ. Νὰ μὴ παραγνωρίζῃ δηλαδὴ τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ μὴ ἐπιδιώκῃ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς καταστάσεις παλαιάς (καὶ ὠραιοτάτας ἴσως), αἱ ὁποῖαι ὅμως κατὰ κάποιον προφανέστατον ψυχολογικὸν νόμον εἶναι ἀδύνατον νὰ «ξαναζωντανεύσουν» εἰς τὴν ψυχὴν μας, διότι εἰς τὴν θέσιν των ἐρρίζωσαν, καὶ ἔχουν πλέον εἰς μέγαν βαθμὸν ἀναπτυχθῆ ἄλλαι καταστάσεις, μικροτέρας, πιθανόν, ἀξίας ἀλλ' ἀπείρους ζωντανώτεραι τῶν παλαιῶν ἐκείνων. Οὕτω, π.χ. ἡ ἐπιστροφή εἰς τὴν καθάραν καθαρεύουσαν (ἐὰν τυχὸν ἐπεχειρεῖτο), θὰ ἦτο ρωμαντικὴ περιπέτεια καταδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν, δεδομένου ὅτι ἀπὸ τοῦ 1924 μέχρι σήμερον⁽³⁾, γενεαὶ ὀλόκληροι φιλολόγων ἐμορφώθησαν μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ δημοτικὴ εἶναι γλῶσσα ἐθνικὴ, ζῶσα, λογοτεχνικὴ, ἐκλαϊκευτικὴ, κατάλληλος δὲ καὶ διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἐνῶ ἡ καθαρεύουσα παραμένει εἰς ἐλάχιστον (καὶ συνεχῶς ἐλαττούμενον) ἔδαφος τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς. Ἀντιθέτως δὲν εἶναι ρωμαντισμὸς ἀλλὰ ζωντανὴ πραγματικότης ἡ ἀνάγκη μιᾶς ὁμοιογενεῶς τῆς ἡδὴ γραφομένης γλώσσης (δημοτικῆς, νεοδημοτικῆς, καθαρευούσης), καθὼς καὶ τῆς ὀρθογραφίας τῆς, τὴν ὁποῖαν ἐσχάτως πᾶς «διανοούμενος» ἀπλοπιοῖ «κατὰ τὸ κέφι του» ἀδιαφορῶν ἄν, μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, ὀδηγῇ εἰς πελάγωμα τοὺς ἀτυχεῖς μαθητάς, οἱ ὁποῖοι βλέποντες εἰς διάφορα ἔντυπα τὰς λέξεις σβήνω, σβύνω, ἀξιώτερος, ἀξιώτερος, κλωσύνη, κλωσύνη, ἔχω λυθῆ, ἔχω λυθεῖ κ.τ.π., δὲν ἠμποροῦν τελικῶς νὰ ἐνθυμηθῶν ποῖα εἶναι ἡ ὀρθὴ γραφὴ κάθε λέξεως.

Ρωμαντικὴ ἐπίσης θὰ ἦτο ἡ μεταρρύθμισις ἂν ἐδημιούργει νέους τύπους σχολείων μόνον «εἰς τὰ χαρτιά», ἐνῶ ἔξ ἀντι-

κειμένου θὰ ἦτο βέβαιον ὅτι τὰ σχολεῖα αὐτὰ οὔτε κτίρια ἐπαρκῆ θὰ ἔχουν διὰ νὰ στεγασθοῦν οὔτε προσωπικὸν ἄρκετόν καὶ κατάλληλον διὰ νὰ τὰ ἐπανδρώσῃ.

Τρίτον: Ἡ μεταρρύθμισις πρὶν τεθῆ εἰς ἐφαρμογὴν πρέπει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ψυχολογικὸν τῆς πλάσιον. Μὲ ἄλλους λόγους πρέπει οἱ εκπαιδευτικοὶ νὰ ἐννοήσουν καὶ εἰλικρινῶς νὰ πιστεύσουν εἰς τὴν χρησιμότητά τῆς. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος διὰ τοὺς εκπαιδευτικούς, τοὺς φορεῖς δηλ. κάθε καλοῦ (καὶ κάθε κακοῦ) εἰς τὴν Παιδείαν, ἂς ἐπαναλάβωμεν, διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, ὅτι εἶνε ἀνάγκη νὰ γίνῃ καὶ εἰς τὴν χώραν μας αἰσθητὸν ὅτι ἀξιόλογος πρόοδος εἰς τὴν Παιδείαν εἶνε ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθῆ ἔφ' ὅσον οἱ εκπαιδευτικοὶ θ' ἀμείβωνται μὲ μισθοὺς ποῦ μόνον δύο πράγματα δύνανται νὰ τοὺς ἐξασφαλίσουν: Τὸν ἐπιούσιον ἄρτον των καί... ἓνα μόνιμον συναίσθημα μειονετικότητος ἐναντι τῶν ἄλλων ἐπιστημόνων.

Ἀκόμη, νομίζω, ὅτι ἡ εκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισις δὲν πρέπει νὰ ἐπηρεασθῆ (εἰς τὴν σχεδίασίν τῆς) ἀπὸ μίαν παρανόησιν ποῦ διαπράττουν ἄρκετοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ κατὰ τὴν ὁποῖαν, ἐπειδὴ ἔχομεν ἰσχυροὺς δεσμοὺς μὲ τὰς μεγάλας χώρας τοῦ κόσμου, πρέπει, ὡς ἂν «μαϊμούδες», νὰ μεταφυτεύωμεν ἐδῶ πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει εἰς αὐτάς (εἴτε καλὸν εἶναι εἴτε κακόν), ἀδιαφοροῦντες ἂν αὐτὸ συμβιβάζεται μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τὰ ἰδανικὰ τοῦ Μακροχρονίου Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ μας καὶ μὲ τὴν Ἑλληνικὴν λαϊκὴν ψυχὴν. Δι' αὐτοὺς φαίνεται ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι «ξεπερασμένον», καὶ διὰ νὰ γίνωμεν καὶ ἡμεῖς συγχρονισμένοι ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν μαζὺ μὲ τὴν τηλεόρασιν καὶ τὰ «γυμνά μαλαέτα», μαζὺ μὲ τὴν πενικιλίην καὶ τὰς «αὐστηρῶς ἀκαταλλήλους ταινίας», μαζὺ μὲ τὴν «ψυχολογίαν τοῦ βάρθους» καὶ τὴν ἐκχυδαιοποίησιν τῶν νέων μας. Ἐνῶ, ἂν εἴμεθα μέσα εἰς τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, θὰ ἔπρεπε νὰ δεχώμεθα ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς μόνον ὅ,τι ἀξίζει.

(3) Συμβατικῶς ἀναφέρω τὸ ἔτος τοῦτο. Ἀκριβῶς πότε ἀρχίζει ὁ παραμερισμὸς τῆς καθαρευούσης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὀρισθῇ.

ΠΟΛΥΤΙΜΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΡΓΑΤΙΑΣ

Δέν είναι λίγες οί φορές, πού αί «Ακτινες» έχουν ασχοληθῆ με τὸ ζήτημα τῆς ἀστυφιλίας κι' ἔχουν ἐπισημάνει με πόνον τὸν κίνδυνον τῆς ἐρημώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς ὑπαίθρου.

Παράλληλα ὅμως, πολὺ ὀρθά, ἔχει τοινοσθῆ, ὅτι δέν εἶναι δίκαιο νὰ ρίχνουμε τὸ βάρος τῆς εὐθύνης μόνο στοὺς χωρικούς, πού συρρέουν ὄλο καὶ περισσότεροι στὰ ἀστικά κέντρα καὶ στήν πρωτεύουσα. Γιατί ἂν αὐτοὶ κάνουν ἀσχημα, ἀφίνοντας ἀκαλλέργητη τὴ γῆ καὶ ἀνεκμετάλλευτες τίς πλουτοπαραγωγικὲς πηγές τῆς χώρας μας, θὰ ἔπρεπε ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος νὰ ἐξετασθῆ: Τί προσπάθειες ἔχουν καταβληθῆ, γιὰ ν' ἀγαπήσῃ τὸ χωριὸ τοῦ ὁ Ἕλληνας χωρικός, γιὰ νὰ γίνῃ ὄχι μόνο πιὸ ὑποφερτὴ, ἀλλὰ καὶ πιὸ ἀνετη ἢ ζωὴ τοῦ σ' αὐτὸ καὶ συγχρόνως νὰ εἶναι πιὸ ἀποδοτικὴ ἢ ἐργασία καὶ ὁ καθημερινὸς τοῦ μόχθος;

Κοντὰ στίς ἄλλες ἀπαντήσεις, πού ἀσφαλῶς θὰ ἔχουν καὶ ἄλλοι νὰ δώσουν, κάποια θετικὴ ἀπάντησις ἔχουν νὰ παρουσιάσουν καὶ τοῦτες οἱ γραμμές. Μίαν ἀγνωστὴ ἴσως στοὺς πολλοὺς κι' ἀθόρυβη προσπάθεια ἔμπρακτες ἀγάπης πρὸς τὸ ἑλληνικὸ χωριό.

Πρόκειται γιὰ τὴν ἐκπολιτιστικὴ ἐργασία, πού ἐπιτελοῦν στήν ὑπαίθρου μερικὲς «ἀφανεῖς ἡρωίδες» (*), ὅπως τίς εἶχε ἀποκαλέσει παλαιότερα σχετικὸ ἄρθρο τοῦ περιοδικοῦ. Καὶ ποιὲς εἶναι αὐτές; Ποιὲς ἄλλες ἀπὸ τίς νεαρὲς δασκάλες, πού ἐθεώρησαν τὸ ἔργο τους ὄχι ἀπλὸ καὶ ἄχαρο ἐπάγγελμα, ἀλλὰ ὑπόυργημα καὶ ἀποστολή, πού γιὰ χάρι τῆς κάθε κόπος δέν εἶναι μάταιος, κάθε θυσία δέν εἶναι μεγάλη. Κάθε μορφωμένος Ἕλληνας θὰ τὸ αἰσθάνεται ἀσφαλῶς σὰν ἱερὴ του ὑποχρέωσι νὰ εἶναι

τοῦλάχιστον ἐνημερωμένος ἐπάνω στοῦ ζωτικὸ αὐτὸ θέμα. Ἐλάχιστα ἀπὸ τὰ πάμπολλα στοιχεῖα, πού διαθέτει ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν» δίνουν μιὰ τέτοια ἐνημέρωσι.

*

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τοὺς τομεῖς ἐξωσχολικῆς ἐργασίας. Πόσες προσπάθειες καταβάλλονται ἀπὸ τίς δασκάλες γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι τῶν δύο σπουδαιοτέρων καὶ ἀναγκασιτέρων κτιρίων τοῦ χωριοῦ: Τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ σχολείου, πού σὲ πολλὰ χωριά εἶναι ἢ ἐντελῶς ἢ ἐν μέρει κατεστραμμένα.

Πολλὰκις ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν, γράφει μιὰ δασκάλα ἀπὸ τὰ Ἀλέστια Εὐρυτανίας, με τὸν πρόεδρον τῆς κοινότητος καὶ τοὺς ἄλλους κατοίκους τοῦ χωριοῦ καὶ ἔθιξα τὸ ζήτημα τῆς ἡμιτελοῦς ἐκκλησίας. Αἱ συχναὶ παροτρύνσεις ἔχουν εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα. Ἐτσι κάτι ἔγινε εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ προσωπικῆς ἐργασίας. Λόγω ἐλλείψεως χρημάτων ἠναγκάσθημεν νὰ προβῶμεν ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ προέδρου τῆς κοινότητος εἰς τὴν ἐξῆς πρᾶξιν, ἣτις ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ ὄλους τοὺς κατοίκους: Τὰ χρήματα, πού θὰ διετίθεντο εἰς τοὺς ἐργάτας ἐκ μέρους τῆς Προνοίας διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ δρόμου τοῦ χωριοῦ, διετέθησαν κατόπιν ὁμοφώνου ἀποφάσεως τῶν κατοίκων ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας. Ἐτσι καὶ ὁ δρόμος ἐπεσκευάσθη, ὅπως ἔπρεπε, καὶ ἀρκετὰ ἐλλείψεις τῆς ἐκκλησίας ἐκαλύφθησαν. Ἠγοράσθησαν κεραμίδια καὶ ἔγινε σχεδὸν ἡ ὁροφή.

Ἄς παρακολουθήσωμε τώρα τίς ἐπίμονες καὶ ἀκούραστες προσπάθειες μιᾶς ἄλλης δασκάλας στὰ Βαρούσια Μεσσηνίας γιὰ τὴν ἀνέγερσι διταξίου διδαστηρίου: «Κατὰ τὰ ἔτη 1951-53 αἱ προσπάθειαι μου περιστράφησαν γύρω ἀπὸ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ διταξίου διδαστηρίου. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀπληθύνθημεν διὰ συχνῶν ὀχλή-

(*) Β. Ἐραστου, «Ἀφανεῖς ἡρωίδες» τ. 1951, σ. 115-19.

σεων πρὸς διαφόρους ἀρμοδίας ὑπηρεσίας καὶ κατὰ καιροὺς, ὁσάκις ἡ ἀνάγκη τὸ καλοῦσε, πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ κατοίκους τοῦ χωριοῦ, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν σημερινὴν εὐχάριστον πραγματικότητα νὰ ἐπιτευχθῆ ἢ ἀποπεράτωσις τοῦ διδακτηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ στεγαζόμεθα κατὰ τὸ τρέχον σχολικὸν ἔτος 1953-54... Οἱ κάτοικοι ἐκτὸς τῆς προσωπικῆς τῶν ἐργασίας προσέφεραν τὴν ξυλείαν διὰ τὴν ὄροφὴν».

Ἄλλ' ἢ φροντίς τῶν διδασκαλισῶν δὲν περιορίζεται μόνο σ' αὐτά. Ἐπεκτείνεται σὲ τόσα ἄλλα! Ἔτσι στὶς ὥρες τῆς ἀναπαύσεώς των ἀσχολοῦνται μαζὶ μὲ τοὺς μαθητὰς των στὴν ὑποδειγματικὴ καλλιέργεια μεταξοσκώληκος, στὴ δένδροφύτευσι δρόμων, πλατειῶν, στὴν ἐπίσκεψι φυλακῶν, νοσοκομείων, ὄρφανοτροφείων, ποικίλων ἀσύλων τοῦ πόνου.

Ἄλλη δασκάλα ἰδρύει «σχολὴ ἀγραμμάτων γυναικῶν» καὶ ἄλλη, ἐπειδὴ οἱ χωρικὲς εἶναι ἀπσχολημένες ὅλη τὴν ἡμέρα μὲ ἀγροτικὰς ἐργασίας, τὶς μαζεύει τὰ βράδια, κάνει 1-2 ὥρες μάθημα (ἀνάγνωσι-γραφὴ-ἀριθμητικὴ) στὶς ἀναλφάβητες καὶ ἔπειτα σὲ ὅλες μαζὶ ἀναπτύσσει θέματα χριστιανικοῦ περιεχομένου. Πολλὲς δασκάλες ἐκτελοῦν δωρεὰν καθήκοντα ἀδελφῆς νοσοκόμου σὲ ἄπορες οἰκογένειες, χωρὶς νὰ σκέπτονται, ὅτι θὰ εἶχαν κι' αὐτὲς δικαίωμα νὰ ξεκολληθοῦν, ἢ νὰ πᾶνε ἕνα μικρὸ περίπλοτο.

Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ τὶς παραπάνω μεμονωμένες ἴσως προσπάθειες, πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ὅλες οἱ δασκάλες τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν» ἀπὸ τὴν Κύπρο ὡς τὸν τελευταῖο μικρὸ συνουικισμὸ τῶν συνόρων ἔχουν ἀναλάβει στὸ χωριὸ τους ἕνα καὶ δύο κατηχητικὰ σχολεῖα (κατώτερο-μέσο), «Χριστιανικὲς Μαθητικὲς Ὀμάδες», συγκεντρώσεις γονέων, εἰδικὲς συγκεντρώσεις μητέρων μὲ θέματα οἰκοκυρικῆς φύσεως, ἠθικοκοινωνικά, οἰκοδομητικά. Ἐπὶ πλέον θεωρεῖται ἀπὸ ὅλες τὶς δασκάλες ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τῶν ἐξωσχολικῶν τους ἀπασχολήσεων νὰ ὀργανώνουν κύκλους, καθὼς καὶ εὐρύτερες συγκεντρώσεις μὲ μορφωτικὰ θέματα γιὰ τὶς νέες τοῦ χωριοῦ.

Γιὰ νὰ μὴ ἐκταθοῦμε στὴν εὐεργετικὴ

ἐπίδρασι, πὺν ἀσκοῦν στὰ παιδιὰ τῶν θερινῶν κατασκηνώσεων, ὅπου ὅλες σχεδὸν συμμετέχουν ὡς στελέχη, θὰ ἔπρεπε νὰ σταθοῦμε σὲ δύο ἀκόμη σημεῖα ἐξωσχολικῆς δράσεως. Τὸ ἕνα εἶναι αἱ δανειστικὲς βιβλιοθήκες, πὺν δημιουργοῦνται μὲ ἐράνους καὶ μὲ χίλια δυὸ ἄλλα τεχνάσματα, πὺν ξέρει νὰ σοφίζεται ἢ ἐφευρετικὴ ἀγάπη τῆς δασκάλας καὶ τὸ εἰλικρινὲς τῆς ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ψυχικὴ μόρφωσι τῶν χωρικῶν. Καταλαβαίνει κανεὶς ποῖα τεραστία μορφωτικὴ ἐπίδρασι μπορεῖ νὰ ἀσκήσῃ στὸ χωριό, ὅπου λείπουν ἄλλα μορφωτικὰ μέσα, τὸ ὑγιὲς, τὸ χριστιανικὸ ἔντυπο, βιβλίον καὶ περιοδικόν, ὅταν κατορθῶσῃ νὰ μπῆ σὲ κάθε σπίτι. Καὶ τὸ κατορθώνει, χάρις στὴν καλὴ διαφώτισι καὶ τὶς ἀοκνες προσπάθειες τῆς δασκάλας.

Τὸ δεύτερο σημεῖο... Μὰ ἂς ἀφήσωμε καλύτερα νὰ μᾶς τὸ περιγράψῃ μιὰ δασκάλα, πὺν προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες της στὴν Ὀλυμπιάδα Ἐλασσόνος:

«Κατὰ τὴν ἑναρξιν τῶν μαθημάτων ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ σχολείου ἦτο βαρεῖα καὶ ἀπεχθὴς εἰς τοὺς μαθητὰς. Καὶ τοῦτο διότι ἕνα μεγάλο ποσοστὸν τῶν μαθητῶν (30%) ἦσαν ἐχθροὶ μεταξὺ των, ὄχι μόνον διὰ μικράς, ἀλλὰ καὶ διὰ σοβαρὰς διαφορᾶς. Ὁρμωμένη ἀπὸ τὸ ἐξώφυλλον τῆς «Ζωῆς τοῦ Παιδιοῦ» ἐπὶ τῇ ἐναρξει τοῦ σχολικοῦ ἔτους, ὀμίλησα περὶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς φιλαδελφίας, ὡς κυρίων συντελεστῶν τῆς προόδου. Ὅμως οὐσιαστικῶς ἀγάπη καὶ ὀμόνοια δὲν εἶχεν ἐδραιωθῆ ἀκόμη. Ὅταν ἔλαβον γνῶσιν τοῦ ποσοστοῦ τῶν μαλωμένων τοὺς κράτησα ἰδιαίτερος καὶ τοὺς ἀνέπτυξα ἐν ὀλίγοις τὸ μάθημα τοῦ κατηχητικοῦ σχολείου «Ὁ Ἰωσήφ συγχωρεῖ τοὺς ἀδελφούς του». Μετὰ τὸ πέρασ τῆς διδασκαλίας, ἔγινε συνεξήγησις μεταξὺ τῶν μαλωμένων παιδιῶν, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν συμφιλίωσιν. Μὲ τὸ φιλῆμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συγγνώμης, ἐξήρχοντο τῆς αἰθούσης ἀδελφωμένοι... Ἐδόξασα τὸν Θεὸν πὺν ἐβοήθησε ν' ἀποκατασταθῆ ἡ ἀγάπη εἰς τὸ σχολεῖον».

Πῶς νὰ μὴν αἰσθάνεται, ἀλήθεια, πλημμυρισμένη τὴν καρδιά της ἀπὸ χαρὰ καὶ ἱκανοποίησι ἡ δασκάλα, πὺν βλέπει ὅτι οἱ κέποι της δὲν πηγαίνουν χαμένοι, πὺν δι-

απιστώνει καθημερινή βελτίωσι τῶν μαθητῶν της, ἀνάσασμα τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς στάθμης τῶν χωρικῶν καὶ αἰσθάνεται ἕναν ἀέρα ψυχικῆς ὑγείας καὶ εὐρωστίας νὰ πνέη στὸ βασιανισμένο ἑλληνικὸ χωριό;

★

Δὲν λείπουν ὅμως καὶ οἱ δυσκολίες καὶ οἱ ἀντιδράσεις. Δυσκολίες πολυποίκιλες καὶ πολλὰ φορὲς μεγάλες, πὺ καθιστοῦν πολὺ ἐπίμονη καὶ σκληρὴ τῆ ζωῆ της στὸ χωριό. Ἐντιδράσεις—εὐτυχῶς λίγες—ἀπὸ ἐκεῖ πὺ δὲν μποροῦσε νὰ φαντασθῆ, πὺ γεννοῦν ἕνα δίκαιο παράπονο στὴν καρδιά κι' ἕνα πικρὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη. Ἄς ἀκούσωμε μιὰ τέτοια πονεμένη φωνὴ ἀπὸ τὰ Χάλαρα τῆς Καστοριάς: «Ἐδῶ στὰ ἀπομακρυσμένα βουνὰ τῆς παραμεθορίου δὲν βρίσκεις τίποτε ἄλλο ἀπὸ πόνο καὶ δυστυχία. Ὁ πόνος ἔχει ἀπλώσει τὰ φτερά σ' ὅλων τὶς ψυχές».

Κι' ἄλλοτε εἶναι ἀνάγκη ν' ἀγωνισθῆ ἡ δασκάλα ἐναντίον τῆς ἀδιαφορίας τῶν γονέων γιὰ τὴν καλὴ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν τους. Δὲν ἔχεις δουλειὰ στὴν ἐκκλησία, λέγει ὁ πατέρας στὸ παιδάκι τῶν 10 ἐτῶν, τὸ ὁποῖον ἐπιμένει νὰ πάη στὴν ἐκκλησία. Καὶ ὅταν ἐκεῖνο τολμᾷ νὰ πῆ «ἔλα καὶ σὺ μαμὰ καὶ σὺ μπαμπὰ στὴν ἐκκλησία, ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως, νοιώθει τὸ μάγουλό του κατακόκκινο ἀπὸ τὸ χαστούκι, πὺ κατέφθασε ἀπὸ τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα».

Πιὸ δύσκολη εἶναι ἡ θέσις τῆς δασκάλας, ὅταν οἱ γονεῖς εἶναι δούλοι φοβερῶν παθῶν, ὅπως ἡ χαρτοπαιξία καὶ ἡ μέθη. «Ὅλοι εἶναι γεωργοὶ ἐδῶ, γράφει μιὰ δασκάλα ἀπὸ ἕνα χωριὸ τῆς Μακεδονίας, τὸ καλοκαίρι ἐργάζονται καὶ τὸν χειμῶνα κάθονται. Οἱ ἄνδρες ὅλη μέρα εἶναι στὰ καφενεῖα. Πολλοὶ εἶναι μπεκοῤῥδες καὶ καταλαβαίνει κανεὶς τί σπῆτι θὰ εἶναι ἐκεῖνο πὺ ἔχει τέτοιον ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ τί παιδιὰ γεννιοῦνται. Γι' αὐτὸ τὰ παιδιὰ καὶ καθυστερημένα στὰ μαθήματα εἶναι καὶ τὰ περισσότερα ἔχουν κάποια ἀνωμαλία».

Μὰ ἐφέτος ἦταν κι' ἄλλη μιὰ δυσκολία, πὺ ἔκαμε πολὺ σκληρὴ τῆ ζωῆ στὰ ὄρεινὰ χωριά τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Ἦταν ὁ βαρὺς χειμῶνας μὲ τὰ φοβερὰ ἐπακόλουθα,

τὰ χιόνια, τὸ κρύο, τοὺς λύκους, τὴν προβληματικὴ διατροφή.

«Τὸ κρύο εἶναι δριμύ, ὁ χειμῶν ἀπειλητικός, γράφει ἕνα γράμμα ἀπὸ κάποιο χωριὸ τῆς Εὐρυτανίας, τὰ μέσα ἐλάχιστα. Τὰ σπῆτια δὲν εἶναι κατάλληλα γιὰ τὸ χειμῶνα. Φθάει νὰ σᾶς πῶ ὅτι μιὰ μέρα πάγωσε τὸ νερὸ πὺ εἶχα στὸ ποτήρι... Τὸ χιόνι σὲ μερικὰ σημεῖα ἔχει φθάσει τὰ 6 μέτρα. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας εἶχε σταματήσει κάθε ἐπικοινωνία μὲ τὰ γύρω χωριά, οἱ δρόμοι ἦταν πολὺ δύσκολο ν' ἀνοιγοῦν. Τὸ φτερινὸ χειμῶνα δὲν θὰ τὸν ξεχάσω ποτὲ στὴ ζωῆ μου».

Καὶ μιὰ ἄλλη νεαρὴ δασκάλα διωρισμένη στὴν περιφέρεια Βεροῖας δίνει μιὰ εἰκόνα τῆς ζωῆς της στὸ χωριό: «Μέσα στὸ βαρὺ αὐτὸν χειμῶνα ἔμεινα χωρὶς φωτιά. Ἐχει συνέχεια ἀπὸ τὶς 20 Δεκεμβρίου—τὸ γράμμα γράφεται στὶς ἀρχὰς Φεβρουαρίου 1954—χιόνι, βροχὴ, ἀέρας κλπ. Δέκα φορὲς ἔχει χιονίσει μέχρι τώρα πὺ σᾶς γράφω. Οἱ δρόμοι κλείνονται, δὲν μποροῦν νὰ κατέβουν οὔτε κάρρα, γιὰ νὰ προμηθευθοῦν ξύλα. Ὅλος ὁ κόσμος ξεγελάστηκε ἀπὸ τὰ τελευταῖα χρόνια, πὺ περνοῦσαν μὲ ἕνα χιόνι. Τὸ φτερινὸ χειμῶνα ἔχουν, λένε, νὰ τὸν δοῦν ἀπὸ τὸ 1931. Φτάσαμε θερμοκρασία 24 βαθμοὺς κάτω ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἀφοῦ δὲν τὸ πιστεύω».

Δὲν λείπει ὅμως καὶ ἡ ἐλπίς. Ἡ δύναμις, πὺ χαρίζει ἡ πίστις φαίνεται ὀλοκάθαρα. Ἄς δώσωμε τὴ εὐκαιρία σὲ μιὰ δασκάλα νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μιὰ σχετικὴν εἰκόνα. Περιγράφει τὴν ἐπιστροφή της στὸ χωριὸ Λ. ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου εἶχε πάει γιὰ νὰ περάσῃ τὶς γιορτὲς τῶν Χριστουγέννων.

«Ἀρχετὰ δύσκολο ἦταν τὸ ταξεῖδι, γιὰ τὸ χιόνι ἦταν πάρα πολὺ. Τρεῖς ἄνθρωποι—ὁ ἀγωγιάντης, ἡ δασκάλα τοῦ διπλανοῦ χωριοῦ κι' ἐγώ—βαδίζαμε σχεδὸν ὀλόκληρη τὴν ἡμέρα σ' ἀπέραντα καὶ κατάλευκα ἀπὸ τὸ χιόνι βουνά. Πολλοὶ κίνδυνοι μᾶς ἀπειλοῦσαν. Ἡ παγωνιά, ἡ χιονοθύελλα—πὺ ὑπάρχει φόβος νὰ χαθῆ κανεὶς—οἱ λύκοι. Ἐμᾶς ὅμως μᾶς ἐθέρμαινε ἡ προσευχὴ κι' ἡ πίστις ὅτι δίπλα μᾶς Κάποιος παραστέκει, πὺ ἐξουσιάζει τὴ φύσι μᾶζὺ μὲ τοὺς κινδύνους της. Ἀπόρησαν

οὐ χωρικοὶ μόλις μᾶς εἶδαν, πὼς φθάσαμε ζωντανοί, γιατί πρὸ ἡμερῶν στὸ χωριὸ εἶχαν παγώσει δύο ἄνδρες...».

Καὶ μία ἄλλη γράφει: «Ἄς φωτίση ὁ Θεὸς τοὺς κυβερνῶντας τὴν Ἑλλάδα νὰ κάμουν ἔργα προόδου καὶ πολιτισμοῦ στὰ χωριά. Γέφυρες, σχολεῖα, ἐκκλησίες κλπ. Πρὸ ἡμερῶν—τὸ εἶδα μὲ τὰ μάτια μου—μια γυναῖκα κινδύνευε καὶ ἔπρεπε ἀμέσως νὰ ἐγχειρισθῆ. Ἄλλὰ λόγῳ τοῦ πλημμυρισμένου ποταμοῦ ἐστάθη ἀδύνατον νὰ περάσῃ τὸ ποτάμι. Ἐπίσης καὶ οἱ διάφοροι κινδύνοι ἀπὸ ζῶα εἶναι πολλοί. Πολλὰ λυσσασμένα σκυλιὰ περοῦν ἀπ' ἐδῶ. Πρὸ μηνός, ἓνα παιδί 13 ἐτῶν ἐδήχθη ἀπὸ λυσσασμένο σκύλο καὶ ἔως ὅτου φθάσῃ στὴν πρωτεύουσα, γιὰ νὰ κάνη τὴ δέουσα θεραπεία, ἀπεβίωσε. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς κινδύνους, ποτὲ μὴ μᾶς λησμονῆτε, νὰ εὐχεσθε, γιὰ νὰ συνεχίζουμε τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς μὲ χαρὰν καὶ θάρρος».

Καὶ μήπως δὲν τὴν ἔχουν μὲ τὸ παραπάνω αὐτὴ τὴ χαρὰ καὶ τὸ θάρρος τὰ φαινομενικῶς ἀδύνατα, ἀλλὰ μὲ ἀνδρικό φρόνημα γεμᾶτα αὐτὰ κορίτσια; Τίποτε δὲν τὶς τρομάζει. Οὔτε οἱ δύσκολες καιρικὲς συνθήκες—πόσο χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ φράσις μιᾶς εικοσάχρονης δασκάλας «ἄλλα μού φαίνονται ἄνοιξις κι' ὅς εἶναι βαρυχειμωνιά»—οὔτε ἡ ἔλλειψις ὑποφερτοῦ σχολικοῦ κτιρίου, οὔτε ἡ πολὺ κουραστικὴ δουλεῖα σὲ μονοτάξια σχολεῖα, οὔτε τίποτε.

«Ὅσο δύσκολη κι' ἂν εἶναι ἡ δουλεῖα κι' ὅσο κουραστικὸ κι' ἂν εἶναι τὸ νὰ βρῆσκει κανεὶς μόνος μακρὰ ἀπὸ ἀνθρώπους, πού θὰ μπορούσαν νὰ τὸν βοηθήσουν μὲ τὴν πείρα τους, εἶναι τόσο ὁμορφὴ ἡ ζωὴ του, γράφει μία ἀπὸ κάποιο χωριουδάκι τῆς Νιγρίτας. Πόσες φορὲς ἀνάμεσα ἀπ' τὸν κόπο καὶ τὶς δυσκολίες δὲν αἰσθάνθηκα τὴν ἄπειρη ὁμορφιά τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ! Πόσες φορὲς δὲν ἔνοιωσα στὶς δύσκολες στιγμὲς τῆς ζωῆς μου νὰ ἔρχεται Ἐκεῖνος μὲ τὸ στοργικὸ του χέρι ὅλα νὰ τὰ τακτοποιῆ καὶ νὰ τὰ κατευθύνῃ! Κι' ἀκόμα πόσες φορὲς τὴν ἡμέρα δὲν ἀφίνει νὰ νοιώθω βαθεῖα πόσο εὐτυχισμένη μ' ἔχει κάνει μὲ τὸ νὰ μὲ καλέσῃ ὡς ἐργάτη μέσα στὸ ἔργον του».

Ἄς καμαρώσωμε καὶ τὴν ἀντιμετώπισι

τῆς ἀρρώστειας ἀπὸ κάποια δασκάλα, διωρισμένη σ' ἓνα ἀπὸ τὰ κάτασπρα νησάκια τοῦ Αἰγαίου: «Ἐμεῖνα στὸ κρεβάτι μὲ 40^ο καὶ πλέον πυρετό... Δὲν θὰ ξεχάσω ὅμως ποτὲ τὸ πόσο ἔνοιωσα τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ, ὅταν, λυπημένη γιατί ἤμουν μόνη, ἔπεσα στὴν προσευχή. Ποτὲ στὴ ζωὴ μου δὲν μπορούσα νὰ φαντασθῶ τί ἀνεκτίμητος θησαυρὸς εἶναι ἡ προσευχή, ἂν δὲν τὸ εἶχα ζήσει...».

Καὶ ἀναπολῶντας τὰ πνευματικὰ ἐφόδια, πού ἔχει πάρει ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ κίνησι στὴν Ἀθήνα συνεχίζει: «Τίποτε σπουδαιότερο δὲν θὰ μπορούσατε νὰ κάμετε γιὰ μᾶς ἀπὸ αὐτὸ πού κάματε. Τὸ ὅτι μᾶς μάθατε στὶς δυσκολίες μας νὰ σηκώνουμε ψηλὰ τὸ κεφάλι καὶ νὰ παίρνομε δύναμι ἀπὸ τὸν Μόνον Δυνατό. Τὰ συνθήματα πού πῆρα, βουίζουν κάθε λεπτό στ' αὐτιά μου καὶ μὲ σπρώχνουν γιὰ ψηλότερα σκαλοπάτια».

Ἔτσι εἶναι. Δὲν εἶναι τόσο οἱ συχνὲς προτάσεις προαγωγῆς «κατ' ἀπόλυτον ἐκλογὴν», δὲν εἶναι τόσο τὸ γέρας πού ἐδόθη σὲ ἀρκετές, οὔτε οἱ ἔπαινοι καὶ οἱ ἠθικὲς ἀμοιβὲς καὶ ἡ ἄκρα εὐαρέσκεια, πού ἀπενεμήθησαν σὲ πολλὰς δασκάλας—μέλη τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν», πού τοὺς γεμίζουν τὴν ψυχὴ μὲ αἰσιοδοξία καὶ μὲ ὄρεξι γιὰ δουλεῖα. Εἶναι κυρίως ὁ πνευματικὸς ἐξοπλισμὸς καὶ ἡ ἐπικοινωνία μὲ «τὸν Μόνον Δυνατόν», πού ἀτσάλωνει τὰ μπράτσα γιὰ ἓνα συστηματικὸ καὶ νικηφόρον ἀγῶνα ἐναντίον τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐμποδίων. Καὶ κάτι ἄλλο. Αὐτὸς ὁ ψυχικὸς ἐξοπλισμὸς διώχνει μακρὰ τὴ λιποψυχία, τὴ ρουτίνα, τὶς μελαγχολικὲς καταστάσεις. Ποῦ νὰ σταθοῦν αὐτές, ὅταν τὴ νεανικὴ καρδιά τὴν φτερώνουν πόθοι ἱεροί, γιὰ «νὰ πλάσῃ τὸ αἶριο καλύτερο ἀπ' τὸ χθές»;

«Κάθομαι κοντὰ στὸ παράθυρο, γράφει μιὰ δασκάλα ἀπὸ κάποιο ὄρεινὸ χωριὸ τῆς Εὐρυτανίας, στὴν καρδιά τοῦ χειμῶνα καὶ βλέπω τὸ ἴδιο τοπεῖο χιονισμένο, ὅπως τὸ ἔβλεπα καὶ πρὶν ἀπὸ ἐνάμισυ μῆνα καὶ πλέον, συνέχεια χιονισμένο. Μόνον πού σήμερα πάνω στὸ παλῆθ ἔχει πέσει κάτασπρο ἀφράτο καινούργιο χιόνι. Τώρα πού γράφω χιονίζει ἀδιάκοπα. Παντοῦ ἀσπρίλα

και παγωνιά. Ἐνα πουλάκι κάθησε σ' ἕνα κλαδί ἔξω ἀπ' τὸ παράθυρό μου τιτιβίζοντας. Καὶ μοῦ ἤλθε στὸ νοῦ: «Χειμῶνας Γενάρης, μὰ μέσ' στὴν καρδιά ἀνθίζουν λουλούδια καὶ ψάλλουν πουλιά. Χειμῶνας Γενάρης κι' ἂν εἶναι τί τάχα; Ἐμᾶς μᾶς θερμαίνει ἢ πίστις μονάχα». Πολλές φορὲς ἔρχονται αὐτοὶ οἱ στίχοι στὸ νοῦ μου καὶ μοῦ δίνουν κουράγιο. Δὲν παραπονοῦμαι γιὰ τίποτε.

Ἔτσι σκέπτονται οἱ ἡρωϊκὲς Ἑλληνοπούλες, πὺν τοὺς φλογίζει τὴν καρδιά ἢ πίστις καὶ ἀγωνίζονται γενναῖα μέσα στὸ σκληρὸ καὶ βαρὺ χειμῶνα τοῦ 1954. Γιατὶ βέβαια ὅλα τὰ παραπάνω δὲν εἶναι ρωμαντικὲς ὄνειροπολήσεις ἀνοιξιᾶτικης βραδυᾶς ἀλλὰ ἢ ἀντιμετώπισις μᾶς ὡμῆς πραγματικότητος, πὺν ἅμα τὴν βλέπεις μὲ τὸ μάτι τῆς ζωντανῆς πίστεως, γίνεται ὁμορφη, ἑλκυστικὴ. Καὶ τοῦτο, γιατί ἔχει εὐγενικὸ καὶ μεγάλο σκοπὸ, πὺν τὴν πετυχημένη ἐπιτέλεσί του τὴν εὐοδώνει ὁ Κύριος τοῦ παντός.

Τὸ δὲ ἄξιο πολλῆς προσοχῆς εἶναι ὅτι οἱ ἀφανεῖς ἐργατίδες τοῦ πνεύματος δὲν σταματοῦν τόσο στὶς δυσκολίες τοῦ παρόντος, ἀλλ' ἀποβλέπουν πάντα μ' αἰσιοδοξία στὸ εὐτυχισμένον τέρας τῆς σκληρῆς καὶ ἀξιοθαύμαστης πορείας τους.

«Περνοῦν ὁμως ὅλα, δυσκολίες καὶ δυσᾶρεστα γεγονότα τὸ ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου, γιὰ ν' ἀποτελέσουν ἀργότερα, στὰ πιδ ἢ συχα χροῖα μας τὴν ὁμορφη ἱστορία τῆς Μακεδονικῆς μας ζωῆς μαζὺ μὲ τὰ θαύματά της», λέει, μὲ τὸ μάτι τῆς ψυχῆς στηριγμένο σταθερὰ στὸ μέλλον, μιὰ ἀκόμη φρουρὸς τῶν ἰδανικῶν τῆς φυλῆς μας, τῆς

γλώσσης καὶ τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ κάπου στὴ Μακεδονία.

★

Ἀλήθεια, ἂν δὲν εἶναι τὸ «Πνεῦμα τὸ ζωοποιῶν», τότε τί ἄλλο εἶναι ἐκεῖνο, πὺν κάνει κυριολεκτικὰ παντοδύναμα τὰ ἀδύνατα αὐτὰ πλάσματα, τὰ σκορπισμένα στὶς ἀπομακρυσμένες γωνιὲς τῆς ἑλληνικῆς γῆς, γιὰ νὰ γίνουν μορφωτικοὶ καὶ φωτιστικοὶ φάροι, ἐστὶς πνευματικῆς ἀκτινοβολίας καὶ θερμότητος—τῆς θερμότητος ἐκείνης τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης πὺν τόσο τὴν διψᾷ καὶ μὲ τόση λαχτᾶρα τὴν δέχεται ὁ βασανισμένος λαὸς τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου; Αὐτὲς οἱ ἡρωϊκὲς Ἑλληνοπούλες, πὺν στέκουν «μὲ τὸ κεφάλι ψηλά» στὶς ἐπάλλξεις τοῦ ἀγῶνος, στὸν ὁποῖον ἀπεδύθησαν, γιατί τοὺς τὸ ἐζήτησε ἢ πατρὶς καὶ ὁ Θεός, ἐπιτελοῦν ἕνα τεράστιο ἔργο πνευματικῆς—γιατὶ ὄχι καὶ ὑλικῆς—ἀναδημιουργίας τῆς χώρας μας. Καὶ εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερα ἢ ἀξία τοῦ ἔργου των, γιατί τὸ ἐπιτελοῦν μακρὰ ἀπὸ ἀνθρώπινες ἐνσχύσεις, ἄγνωστες στοὺς πολλούς, πὺν δὲν ἐδιάβασαν ποτὲ στὸν καθημερινὸ τύπο δύο καλὰ λόγια γι' αὐτὲς.

Τιμὴ σ' αὐτὲς τὶς κοινωνικὲς καὶ πνευματικὲς ἐργατίδες, πὺν ἀγάπησαν τὸν κόσμον τῆς ὑπαίθρου, καὶ μάλιστα τὰ παιδιὰ τῆς ὑπαίθρου, σὰν δικά τους καὶ θυσιάζονται στὰ χωριά, πὺν τὰ πονοῦν σὰν δικά τους χωριά, γιὰ τὴν πρόοδο, τὴν εὐμερία καὶ τὴν προκοπή τους. Ἀριστα παίρνουν στὴ μάχη τῆς εἰρήνης!

ΦΟΙΒΗ ΣΤΕΦΑΝΑ

ΣΧΟΛΙΚΑ ΣΥΣΣΙΤΙΑ

Γίνεται εις ὅλους φανερόν ὅτι οἱ ἐχθροὶ τῆς Πατρίδος μας τὰ τελευταῖα χρόνια ἠθέλον νὰ ἀφαιρέσουν τὴν Ἐλευθερίαν μας καὶ ὅτι δὲν τὸ ἐπέτυχον μὲν, μᾶς κατέστρεψαν, ὅμως, τὰ οικονομικά μας.

Διὰ τὴν οἰκονομικὴν μᾶς ἀνασυγκρότησιν ἤδη τὸ Κράτος ἔχει ἐπιδοθῆ εἰς τὰ ἔργα του καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες, μὲ τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα ποὺ τοὺς διακρίνει, ἐξαφανίζουσι σιγά-σιγά τὰ ἐρείπια καὶ ἡ ζωὴ ἀρχίζει νὰ παίρῃ τὴν προπολεμικὴν τῆς ὕψιν. Ἔργα πολλὰ γίνονται, Δημόσια, Δημοτικὰ καὶ Κοινωνικά καὶ ὁ κάθε οἰκογενειάρχης τακτοποιεῖ κάπως καλύτερα χρόνον μὲ χρόνον τὰ οικονομικά του.

Δυστυχῶς, ὅμως, ὑπάρχει καὶ ἓνα πρόβλημα ποὺ ἐνδιαφέρει ὅλο τὸ Ἔθνος καὶ πρέπει νὰ ἀπασχολήσῃ κάθε Ἕλληνα καὶ κάθε Ἑλληνίδα ποὺ ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ εἶναι ἡ ὑγεία τῆς Νεολαίας μας.

Κατὰ τὰ χρόνια τῆς κατοχῆς, ὅταν ἡ πεῖνα καὶ ὁ ὑποσιτισμὸς ὑπέσκαπταν τὰ θεμέλια τῆς ὑγείας τοῦ λαοῦ μας, τὰ παιδιὰ μας ἦσαν ἐκεῖνα ποὺ ἐπλήρωςαν περισσότερο μὲ τὴν ζωὴν των καὶ τὴν ὑγείαν των τὴν μεγάλην αὐτὴν θυσίαν. Ἄλλὰ εἰς τὰς βορείους Ἐπαρχίας τῆς Χώρας καὶ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ἰταλογερμανῶν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ συμμοριτοπολέμου, οἱ νέοι μας εἶχαν νέας στερήσεις. Πάλιν ὁ ὑποσιτισμὸς καὶ ἡ ἀνθυγιεινὴ διαβίωσις των εἰς τὰ κέντρα ἀσφαλείας ἐκλόνισαν τὴν ὑγείαν των καὶ ἠμπόδισαν τὴν κανονικὴν των ἀνάπτυξιν.

Σήμερον παρουσιάζονται τὰ συμπτώματα τῆς κακῆς διατροφῆς καὶ ἀναπτύξεως τῶν νέων μας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατοχῆς καὶ τοῦ συμμοριτοπολέμου. Ἰατροί, Καθηγηταὶ Γυμνασίων, Ἐπιθεωρηταὶ Δημοτικῶν Σχολείων, Δημοδιδάσκαλοι, ὑπάλληλοι τῆς προνοίας βεβαιώνουσι ὅτι τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν μαθητῶν τῶν Γυ-

μνασίων καὶ τῶν Δημοτικῶν σχολείων ὑποσιτίζεται. Οἱ περισσότεροι μαθηταὶ δὲν τρέφονται καλῶς, εἶναι ἀδενοπαθεῖς καὶ ἀναμικοί. Μετὰ κόπον, πολλοί, παρακολουθοῦν τὰ μαθήματα καὶ κοπιᾶζουσι καὶ νὰ τραγουδήσουσι ἀκόμη.

Ἡ θλιβερὰ αὕτη ἐξακριβωσις εἶναι φυσικὸν νὰ στενοχωρῆ κάθε Ἕλληνα ποὺ ποιεῖ τὸν τόπον μας καὶ ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ προβλήματα τῆς Πατρίδος μας. Πιστεύομεν, ὅμως, ὅτι ὁ καλὸς πατριώτης, ὁ εὐελκρινῶς ἀγαπῶν τὸν τόπον μας, προτιμᾷ τὴν θλιβεράν αὐτὴν διαπίστωσιν, ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν τῆς πραγματικότητος. Ἡ καλὴ διάγνωσις ἴσως φέρῃ θεραπείαν, ἐνῶ ἡ τακτικὴ τῆς στρουθοκαμήλου, ἡ συνήθεια τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς σιωπῆς δὲν λύει κανὲν πρόβλημα. Κλείνει τὴν θύραν ἀλλὰ ὀπισθενεῖ τῆς ὁ ἐχθρὸς προετοιμάζεται. Ἐπιβάλλεται, λοιπόν, πρόνοια καὶ ἐνδιαφέρον καὶ δι' αὐτὸ τὸ μέγα μεταπολεμικὸν ἐθνικὸν πρόβλημα.

Ἡ Νεολαία μας εἶναι ἡ ἐλπίδα τοῦ Ἔθνους. Εἰς αὐτὴν θὰ παραδώσωμεν τὰ ὄσια καὶ τὰ ἱερά μας νὰ τὰ κρατήσῃ ψηλά καὶ τιμημένα. Αὕτη θὰ κρατήσῃ στὰ σύνορα τὴν γαλανόλευκον, αὕτη θὰ συνεχίσῃ τὰς ἐθνικὰς καὶ χριστιανικὰς μας παραδόσεις. Πρόνοια συνεπῶς διὰ τὰ παιδιά μας, διὰ τοὺς μαθητὰς μας, εἶναι πρόνοια διὰ τὸ μέλλον τῆς Πατρίδος. Καὶ παραλλήλως μὲ τὴν ἠθικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν μαθητῶν μας ἀπὸ τοὺς εκπαιδευτικούς μας, τὸ ἐνδιαφέρον ὅλων πρέπει νὰ στραφῇ διὰ τὴν ὑγείαν τῶν παιδιῶν μας, τὴν καλύτεραν διατροφήν των.

Εἰς ἄλλα Κράτη εὐπορα καὶ πολιτισμένα τὸ ἐνδιαφέρον τῆς πολιτείας διὰ τὸ παιδί θεωρεῖται ὡς πρωταρχικὸν καθήκον. Ἡ πρόνοια διὰ τὴν νέαν γενεάν θεωρεῖται ἔργον ἐθνικῆς ἀσφαλείας.

Τὸ Κράτος μας, ἂν καὶ εἶναι πτωχόν, ἐξεδήλωσε τὸ ἐνδιαφέρον του ὑπὲρ τῆς Νεολαίας μὲ τὰς παιδουπόλους, τὰς τεχνικὰς

οικοκυρικὰς σχολὰς, τὰ συσσίτια τοῦ Π.Ι.Κ.Π.Α., τὰ Σπίτια τοῦ Παιδιοῦ κ.ἄ. Τὴν ἐποχὴν δὲ τοῦ συμμοριτοπολέμου εἶχεν ὀργανώσει καὶ τὰ σχολικὰ συσσίτια. Σήμερον, ὅμως, τὰ οικονομικὰ τοῦ Κράτους δὲν ἐπιτρέπουν διάθεσιν χρημάτων διὰ τὴν ὀργανωμένην διατροφήν τῶν μαθητῶν καὶ σχολικὰ συσσίτια δὲν λειτουργοῦν. Λειτουργοῦν μόνον συσσίτια τοῦ Πατριωτικοῦ Ἰδρυάτος δι' ὀλίγους μαθητὰς ὀρισμένων πόλεων.

Παρίσταται, συνεπῶς, ἀνάγκη νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ σήμερον ἀπὸ ἄλλους παράγοντας ἐνδιαφέρον καὶ στοργὴ διὰ τὸ παιδί, διὰ τὴν καλύτεραν του διατροφήν. Ὑπάρχουν ὀργανισμοὶ μὲ ὑψηλὸν ἐθνικὸν παλμὸν ποὺ ἠμπορεῖ νὰ κινηθοῦν. Ὑπάρχουν Σύλλογοι, Σωματεῖα ἐμπνεόμενα ἀπὸ ἐθνικὰ ἰδανικὰ ποὺ ἐπιβάλλεται νὰ στρέψουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν εἰς τὸ ζήτημα αὐτό. Ὑπάρχουν Δῆμοι καὶ Κοινότητες ποὺ δύνανται νὰ διαθέσουν ἐκ τοῦ ταμείου τῶν χρήματα διὰ σχολικὰ συσσίτια. Καὶ ὅταν δὲν περισσεύουν χρήματα δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν, ἠμποροῦν νὰ διαθέσουν ἀπὸ ἄλλα ἔργα. ἠμπορεῖ ἢ πλατεῖα καὶ τὸ κοινοτικὸν κατάστημα π.χ. νὰ γίνουν ἀργότερα. Ὑπάρχουν ἔργα ποὺ περιμένουν. Ἡ ὑγεία, ὅμως, τῶν παιδιῶν δὲν περιμένει. Καὶ ἐπιβάλλεται ἢ προτίμησις αὐτοῦ τοῦ μεγάλου κοινωφελοῦς καὶ ἐθνικοῦ ἔργου ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔργον.

Ἐνας Καθηγητὴς Πανεπιστημίου ἔγραψε: «Τὸ γάλα εἶναι σπουδαία τροφή γιὰ ὄλους, πολὺ περισσότερο δὲ γιὰ τὰ παιδιά, γιατί δίνει στὸ σῶμα οὐσίεζ ἀπαραίτητες γιὰ νὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ ἔχῃ καλὴ ὑγεία. Εἶναι ἀπὸ τίς θρεπτικὲς τροφὰς γιατί δίνει εἰς μεγάλην ποσότητα ἀσβέστιον, λεύκωμα καὶ βιταμίνεζ. Ὅλοι χρειάζονται τὸ γάλα. Τὰ παιδιά, ὅμως, ἐπειδὴ μεγα-

λώνουν, τὸ χρειάζονται περισσότερο. Ἡ ὑγεία τοῦ παιδιοῦ εἶναι τὸ μέλλον καὶ ὁ πλοῦτος τοῦ Ἔθνους...». Αὐτὰ τὰ ὁποῖα γράφονται πρέπει νὰ πραγματοποιοῦνται πρῶτα στὰ χωριά μας.

Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπάρχῃ Ἑλληνόπουλο ποὺ νὰ μὴν πίνῃ γάλα ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μέχρι τοῦ Μαΐου, δηλαδὴ εἰς ὀλόκληρον τὸ σχολικὸν ἔτος. Ἡ οἰκιακὴ κτηνοτροφία κατεστράφη, τὰ γαλακτοφόρα ζῶα εἶναι ὀλίγα. Οἱ κομμουνισταὶ μᾶς τὰ ἄρπαξαν καὶ τὰ μετέφεραν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ἀλβανίαν. Τὸ γάλα καὶ τὸ κρέας ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν διατροφήν τῶν παιδιῶν μας εἰς τὰ πρῶτα τῶν χρόνων λείπουν.

Ἐπιβάλλεται τὰ σχολικὰ συσσίτια νὰ γίνωνται θεοσιὸς εἰς τοὺς Δήμους καὶ τὰς Κοινότητας διὰ πολλὰ ἀκόμη ἔτη, μέχρις ὅτου ἀνδρωθῇ ἢ Νεολαία τῆς κατοχῆς καὶ τοῦ συμμοριτοπολέμου. Πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς κατ' ἐξοχὴν κοινωφελῆ ἔργα ὑψίστης ἐθνικῆς σημασίας.

Οἱ Δῆμοι καὶ αἱ Κοινότητες ἐπιβάλλεται νὰ κατανοήσουν τὴν μεγάλην σημασίαν τῶν σχολικῶν συσσιτίων καὶ νὰ διαθέσουν ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν σεβαστὰ ποσὰ διὰ τὴν ἄμεσον ἔναρξιν σχολικῶν συσσιτίων. Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ μας προσφέρονται διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀνευ ἀμοιβῆς.

Εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Κονίτης ἤρχισαν ἤδη εἰς πολλὰς Κοινότητας νὰ λειτουργοῦν σχολικὰ συσσίτια μὲ ἄριστα ἀποτελέσματα. Θὰ εἶναι εὐχῆς ἔργον ἂν παραδειγματισθοῦν καὶ ἄλλοι Δῆμοι καὶ Κοινότητες, καὶ ἂν οἱ ἐθνικοὶ ὀργανισμοὶ καὶ Σύλλογοι κινηθοῦν. Τὰ παιδιά μας περιμένουν.

ΚΟΣΜΑΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐπαρχος Κονίτης

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ

Ένα ταξίδι στη Γαλλία και την Ίταλία συγκινεί πάντα κάθε ταξιδιώτη. Οι χώρες αυτές του Δυτικού πολιτισμού και της παγκοσμίου τέχνης προκαλούν πάντοτε σε όλους τὸ ἐνδιαφέρον.

Περισσότερο ὅμως ἀπὸ τὸν κάθε ἄλλο ταξιδιώτη συγκινοῦν τὸν καλλιτέχνη και μελετητὴ τῆς ἱστορίας τὰ πολυάριθμα μνημεῖα τέχνης και τὰ ἄπειρα μουσεῖα πὸν στολίζουν μικρὲς και μεγάλες πόλεις τῆς Δύσεως.

Ἡ κάθε καλλιτεχνική ψυχὴ μένει ἐκστατική μπροστὰ στὰ ἐπιβλητικὰ μνημεῖα τῆς χριστιανικῆς τέχνης, πὸν τεχνίτες με φλόγα και πίστι στην ψυχὴ δημιούργησαν γιὰ οἴκους τοῦ Θεοῦ στην γῆ, στολίζοντάς τους με λαμπρὰ ἔργα τέχνης, ἐξαιρετικῆς λεπτότητος και γοητείας.

Οἱ μεσαιωνικὲς γοθικὲς Μητροπόλεις, πὸν μόνον μ' ἓνα Παρθενῶνα μποροῦν σήμερα νὰ παραβληθοῦν, προκαλοῦν στὸν θεατὴ ὄχι μόνον μιὰ αἰσθητική, ἀπόλαυση, ἀλλὰ οἱ γιερὰς συγκινήσεως και πνευματικῆς ἀνατάσεως.

Ὁ σημερινὸς καλλιτέχνης στέκεται με θαυμασμὸ μπροστὰ στὸν πλούσιο γλυπτικὸ διάκοσμὸ τους πὸν ταπεινοὶ και ἄσημοι τεχνίτες δημιούργησαν ἐδῶ και ἔκαντοντάδες τώρα χρόνια.

Τὶς στόλισαν ἀπ' ἔξω με ἄπειρα καλοδουλεμένα ἀγάλματα ἀγίων, μαρτύρων, εὐσεβῶν Βασιληάδων, ἀπὸ μέσα με λαμπρὲς εἰκόνες, ἐξαιρετικῆς λεπτότητος ξυλόγλυπτα, και πολύχρωμα ὑαλογραφήματα.

Ἀλλὰ και κάθε ὀνομαστοῦ μουσεῖου (στὶς χώρες αυτές) τὰ τρία τέταρτα τῶν καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν εἶναι ἔργα θρησκευτικῆς ἐμπνεύσεως φτιαγμένα ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους καλλιτέχνες πὸν ἐγνώρισε μέχρι σήμερα ὁ κόσμος.

«Ὅλοι αὐτοὶ οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι πὸν

ἔθεσαν τὴν τέχνη τους στην ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ και τῶν ἀνθρώπων και πὸν ὁ Κλωντέλ τοὺς ὀνόμασε Ἀυτοκρατορικοὺς, ἔζησαν και ἔδρασαν και δημιούργησαν τ' ἀριστουργήματά τους μέσα στην ἀτμόσφαιρα τῆς πίστεως.

Μακριὰ ἀπὸ τοῦ νὰ δεσμεύη τὴν ἐλευθερία τους ἢ πίστη στην ἠθική και στη θρησκεία, αὐτὴ τοὺς ἐπλούτιζε θαυμαστά και ἔδινε δημιουργικὴ δύναμη στὰ μεγάλα ταλέντα τους.

Οἱ μεγάλοι αὐτοὶ ἀληθινὰ προικισμένοι καλλιτέχναι βοήθην πὸς μέσα στὸν χριστιανισμὸ ἢ τέχνη παίρνει ἓνα θαυμάσιο μέγαλωμα και μιὰ θεῖα ἀποστολή»⁽¹⁾.

Ἔτσι γιὰ τὸν κάθε ἐπισκέπτη μελετητὴ, τὰ μουσεῖα τῆς Γαλλίας και Ἰταλίας και γενικὰ τὰ χριστιανικὰ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα τῶν χωρῶν αὐτῶν ἔχουν ἓνα πολὺ μεγάλο ἐνδιαφέρον.

Ἰδιαιτέρως ὅμως συγκινοῦν κάθε Ἑλληνικὴ ψυχὴ, γιὰτὶ κόσμημα και καμάρι τῶν ὀνομαστῶν αὐτῶν μουσειακῶν συλλογῶν εἶναι τ' ἀθάνατα Ἑλληνικὰ ἔργα τῆς κλασσικῆς και μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος. Πολλὲς δὲ ἀπὸ τὶς λαμπρὲς ἐκκλησίες, ἰδίως τῆς Ἰταλίας, εἶναι φτιαγμένες και στολισμένες ἀπὸ Ἑλληνες Βυζαντινοὺς τεχνίτες τῆς πὸν ἔνδοξης χριστιανικῆς Ἀυτοκρατορίας τοῦ κόσμου.

Α'. ΓΑΛΛΙΑ

ΠΑΡΙΣΙ

Ποῖος ἄνθρωπος πὸν ἀγαπᾷ τὴν τέχνη και γενικὰ τὸ ὄραϊον δὲν ἔχει ἀκούσει γιὰ τὰ ὀνομαστὰ μουσεῖα τοῦ Παρισιοῦ, πὸν ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς παγκοσμίου τέχνης; Πρῶτα-πρῶτα, ὀλόκληρο τὸ Παρίσι εἶναι ἓνα ἀπέραντο Μουσεῖο στολισμένο με λαμ-

(1) Γ. Βερίτη: «Ἀκτίνες», Ἀπρίλιος 1947.

πρὸ ἀρχιτεκτονικὰ καὶ γλυπτικὰ ἔργα μιᾶς χρυσοῦς ἐποχῆς τῆς τέχνης, ἐφάμιλλης τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τοῦ Περικλέους.

Σὲ κάθε σημεῖο τοῦ Παρισιοῦ, ὁ ἐπισκέπτης θὰ πρέπει νὰ σταθῆ με θαυμασμό μπροστὰ στὶς μεσαιωνικὲς γοτθικὲς ἐκκλησίες πού οἱ τεχνίτες τὶς στόλισαν με μεγαλοπρέπεια καὶ χάρι.

Πύργοι καὶ κωδωνοστάσια, λεπτὰ καὶ δαντελωτά, ὑψώνονται πρὸς τὸν οὐρανό. Καμμιά γραμμὴ ὀριζοντία δὲν σπάζει καὶ δὲν ἐμποδίζει αὐτὴ τὴν τάσι πρὸς τὰ πάνω πού εἶναι ὁ σκοπὸς καὶ ἡ προσπάθεια τῆς γοτθικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἔνας πλούσιος γλυπτικὸς διάκοσμος, μικρολόγος καὶ λεπτοεργημένος, περιτριγυρίζει τὶς προσόψεις τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὰ μεγάλα ἀψιδωτὰ παράθυρα καὶ ρόδακες λαμποκοποῦν ἀπὸ χρωματιστὰ ὑελάματα.

Στὰ βιτρώ αὐτὰ οἱ πολύχρωμες ζωγραφισμένες μορφές τῶν ἁγίων καὶ ἡρώων τῆς πίστεως λάμπουν σάν πολύτιμα πετράδια, καθὼς φωτίζονται ἀπ' ἔξω, λαμπρύνοντας τὸ ἔσωτερικὸ τῶν ναῶν.

Ὅποιοσδήποτε καιρὸς κ' ἂν εἶναι ἔξω, μέσα στὶς ἐκκλησίας ἐλικρατεῖ ἡ θαλπωρὴ τῶν ζεστῶν χρωμάτων.

Ὁ Χριστὸς, ἡ Παρθένος, οἱ Ἅγιοι μέσα σὲ ἀποθέωση φωτὸς καὶ χρωμάτων, εὐλογοῦν τὰ πλήθη τῶν πιστῶν.

Σαῖν Ζερμαίν Λ' Ὁξερουά, Σαῖν Ζερμαίν ντὲ πρέ, Σαῖντ Ζενεβιέβ, Σαῖν Σεβερέν, Σαῖντ Ἐστάζ εἶναι οἱ πιὸ ὀνομαστὲς μεσαιωνικὲς ἐκκλησίες τοῦ Παρισιοῦ πού πρὶν ἀπὸ ὀκτακόσια τόσα χρόνια, οἱ εὐσεβεῖς τεχνίτες μᾶς χάρισαν.

Μὰ τὸ λαμπρότερο κόσμημά του εἶναι ἡ περίφημη «Παναγία τῶν Παρισίων» στὸ παλιὸ Cité.

Τί νὰ πρωτοθαυμάσῃ κανεὶς ἀπὸ τὸν τεράστιο αὐτὸ ναὸ πού με χάρι καθρεπτίζεται στὰ πράσινα νερά τοῦ Σηκουάνα!

Ἔνα πλῆθος Ἁγίων καὶ μαρτύρων καρτερικὰ διευθύνεται πρὸς τὰ κεντρικὰ τύπανα τῶν παραστάσεων τῆς προσόψεως, ὅπου ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Παρθένος με ἀγαθότητα καὶ θερμὴ ἀγκαλιά τοὺς ὑποδέχονται.

Ἀπὸ τὴν θέση πού βρίσκεται ἡ παλιὰ μεσαιωνικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰουλι-

νοῦ τοῦ πτωχοῦ [πού μέχρι σήμερα κατὰ ἓνα παλιὸ παπικὸ προνόμιο ἡ θ. Λειτουργία τελεῖται στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ κατὰ τὸ Βυζαντινὸ τυπικὸ]μπορεῖ κανεὶς νὰ θαυμάσῃ τὸν τεράστιο αὐτὸ ναὸ πού προβάλλει πάντοτε μεγαλοπρεπῆς στὸν γροῖζο οὐρανὸ τοῦ Παρισιοῦ.

Ἡ Notre-Dame εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη καὶ πιὸ θρυλικὴ μεσαιωνικὴ ἐκκλησία τῆς Γαλλίας. Εἶναι τὸ σύμβολο τοῦ Χριστιανικοῦ Παρισιοῦ.

Μὰ τὸ καύχημα τοῦ Παρισιοῦ δὲν εἶναι μόνο ἡ «Παναγία», πού χιλιάδες περιηγητὲς ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο τὴν ἐπισκέπτονται καὶ πού οἱ παρισιοὶ τὴν γεμίζουν πολὺ συχνὰ γιὰ ν' ἀκούσουν τὸν περίφημο ἄσμα ἡμερᾶ ἱεροκήρυκα Πιερ Ρικέ. Εἶναι ἄσῳμα τὰ λαμπρὰ παλάτια του, οἱ θαυμάσιοι κῆποι του, τὰ ὠραῖα δημόσια μέγαρα, τὰ ὀνομαστὰ μουσεῖα του.

ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΤΟΥ ΛΟΥΒΡΟΥ

Ἔνα τεράστιο σὲ ἕκτασι μέγαρο ρυθμοῦ Ἀμπίρ, φτιαγμένο στὰ χρόνια τῆς Γαλλικῆς αὐτοκρατορίας, στεγάζει ὅ,τι λαμπρότερο καὶ ἐκλεκτότερο ἔχει φτιάξει ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια μέχρι σήμερα.

Ἔργα ζωγραφικῆς τέχνης, γλυπτικῆς, μικροτεχνίας, ἔργα ἀπὸ χρυσὸ κ' ἀσημι, ἀπὸ ἔλεφαντόδοντο, ἐλαιογραφίες, νωπογραφίες, καλλιτεχνήματα ἀπὸ γυαλί, ἀπὸ μωσαϊκὸ, περίφημα γκομπλέν, ἐπιπλα διαφόρων ρυθμῶν, κρύσταλλα καὶ πορσελάνες ὀνομαστὲς, εἶναι ἀπὸ τὰ ἐκθέματα τοῦ Λούβρου.

Ὅλοι οἱ γνωστοὶ λαοὶ τοῦ κόσμου ἀντιπροσωπεύονται ἐκεῖ με ὅ,τι καλλίτερο ἔχουν δημιουργήσει.

Ἔτσι βλέπει κανεὶς ἔργα τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς πού ἔζησαν δεκάδες αἰῶνων πρὸ Χριστοῦ, ἔργα θαυμασίας Αἰγυπτιακῆς τέχνης, βάζα καὶ ἀγάλματα Ἑλληνικά, τερακότες Ἐτρουσκικῆς, ἀγάλματα Ρωμαϊκά, φρέσκα τῆς Πομπηίας, βυζαντινὰ ὑφάσματα καὶ ἔργα μικροτεχνίας, πίνακες ζωγραφικῆς τῆς Βενετικῆς, Φλωρεντινῆς, Γαλλικῆς, Φλαμανδικῆς, Ἀγγλικῆς καὶ Ἰσπανικῆς σχολῆς.

Ὅ,τι ἀριστούργημα ἔχει γίνεῖ στὸν κόσμο ἔχει βροῆ ἐκεῖ μιὰ θέση γιὰ νὰ τὸ βλέ-

πουν και να τὸ θαυμάζουν οἱ χιλιάδες τῶν ἐπισκεπτῶν.

Ἄλλὰ ἓνα ἀπὸ τὰ λαμπρότερα ἀποκτήματα τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου εἶναι ἡ ἀθάνατη «Νίκη τῆς Σαμοθράκης».

Τὸ ἐξαιρετικὸ αὐτὸ κλασσικὸ ἑλληνικὸ γλυπτὸ κατέχει μιὰ ἀπὸ τὶς ὠραιότερες θέσεις σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἐσωτερικὲς εἰσόδους τοῦ Μουσείου γιὰ νὰ ὑπενθυμίσῃ πάντοτε στοὺς ἐπισκέπτες, πὺν περνοῦν νὰ τὴν θαυμάσουν, τὴν Νίκη τοῦ Πνεύματος κατὰ τῆς ὕλης.

Ὁ ἐπισκέπτης θὰ σταθῇ ἀκόμη μὲ θαυμασμό στὶς μεγάλες γκαλερί τῆς ἑλληνικῆς τέχνης μὲ τὸ πλῆθος τῶν κομψῶν κοσμημάτων, ἀγγείων καὶ λευκῶν κλασσικῶν ἀγαλμάτων πὺν τὶς στολίζουν.

«Μὲ τὴν συντροφιά τοῦ νεαροῦ Μαριταίν ἐπεσκέφθηκα τὸ Λούβρον καὶ ἐπρόσεξα πὺν οἱ διάσημοι ζωγράφοι εἶχαν ἐμπνευσθῆ τὰ θέματά τους ἀπὸ τὴν Κ. Διαθήκη κυρίως. Ἦταν ἡ πρώτη ἐπαφή μου μὲ τὸ Χριστιανισμό».

Ἔτσι ὁμιλεῖ γιὰ τὴν γνωριμίαν τῆς μὲ τὴν πίστη ἢ σύζυγος τοῦ μεγάλου Γάλλου διανοουμένου Ραϊσσά Μαριταίν⁽²⁾.

Καὶ πόσοι ἄλλοι ἀκόμη ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ραϊσσά Μαριταίν δὲν ἔκαμαν τὴν πρώτη γνωριμία τους μὲ τὴν πίστη στὶς μεγάλες αἰθουσες τῆς Ἰταλικῆς, τῆς Γαλλικῆς, τῆς Ἰσπανικῆς ζωγραφικῆς;

Οἱ αἰθουσες αὐτὲς δὲν εἶναι μόνον Ναοὶ τῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ Ναοὶ χριστιανικοὶ πὺν μὲ τὰ καλλιτεχνικὰ δημιουργήματά τους ἐμπνέουν τὸ αἶσθημα τῆς αἰωνιότητος καὶ ἀκόμη, μέσφ τῶν γηίνων καὶ φθαρτῶν ὑλικῶν, τὴν ἰδέα τοῦ αἰωνίου καὶ ἀφθάρτου καὶ αἴλου.

Νά! στὶς Ἰταλικὲς αἰθουσες τὰ δυνατὰ ἔργα τῶν Ἀντρέα ντέλ Σάρτο, Μποτιτσέλλι, Βερονέζε, Λουῖνι καὶ Σολάριο.

Οἱ θαυμάσιες Παναγίες τοῦ μεγάλου ζωγράφου Λεονάρδο ντὰ Βίντσι, τοῦ Περουτζίνο, τοῦ Πιντορικιο γοητεύουν μὲ τὶς ἀγνὲς μορφές τους.

Ὁ «Ἅγιος Στέφανος» τοῦ Καρπάτσιο,

τοῦ Τζοβάννι Μπελίνι, «ἡ Παρθένος μὲ τὸ βρέφος» καὶ τὸ ὠραῖο τρίπτυχο τῆς Γεννήσεως τοῦ Τζεντίλε ντὰ Φαμπριάνο μὲ τὴν βαθεῖα θρησκευτικὴ ἐμπνευση μᾶς συγκινοῦν.

Ἄλλὰ τὴν μεγαλύτερη γοητεία καὶ εὐτυχία προκαλοῦν τὰ ἔργα τοῦ Φοῦ Ἀτζέλικο μὲ τὰ θεῖα καὶ ἀγγελικὰ πρόσωπα πὺν μὲ ἐλαφρὸ βῆμα πλανῶνται στὴν μαγευτικὴ φύση τῶν τοπειῶν τῆς πατρίδος τοῦ Φιέζολε.

Ἡ στέψις τῆς Παρθένου ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, μὲ τὸ πλῆθος τῶν παρευρισκομένων ἀγίων, μαρτύρων καὶ ἀγγέλων, ἡ Σταύρωσις μὲ τὴν Παρθένο, τὸν Ἅγιο Δομένικο καὶ Ἅγιο Ἰωάννη, τὰ τρία χαριτωμένα μικρὰ φρέσκα τοῦ Palais Litta (Γέννηση, προσκύνηση Μάγων, Σταύρωση) σὲ κάμνουν νὰ ζῆς σὲ μιὰ πνευματικὴ ἀγαλλίαση.

Τί μυσταγωγία στὴν ἰσπανικὴ σάλλα μὲ τὶς συνθέσεις τῶν μεγάλων Ἰσπανῶν καλλιτεχνῶν Μουρίλλο, Ριμπέρα, Ζουρμπαραν!

«Ὁ ἐνταφιασμός τοῦ Ἁγίου Μποναβεντούρε» τοῦ Ζουρμπαραν (πὺν εἶναι ἓνας ἄλλος τύπος τοῦ Φοῦ Ἀτζέλικο ἀλλὰ μὲ τὴν Ἰσπανικὴ ἰδιοσυγκρασία καὶ παραδόση), τοῦ δικοῦ μας El Greco ἢ ὀνομαστὴ «Σταύρωση» καὶ «ὁ Ἅγιος Λουδοβίκος» προκαλοῦν ἔκσταση στὸν θεατῆ.

Ἄλλὰ τί μεγαλοπρέπεια πὺν ἔχουν καὶ οἱ μεγάλες γκαλερί τῆς Γαλλικῆς σχολῆς μὲ τοὺς τεράστιους πίνακες τῶν γνωστῶν Γάλλων Poussin, Lebrun, Eustache le Sueur Subleyras!

Ἐνας πίνακας μὲ θέμα τὴν θ. Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, τοῦ Subleyras, μᾶς σταματᾶ γιὰ νὰ θαυμάσωμε τὸν ἐξαιρετικὸ τρόπο τῆς συνθέσεως καὶ ἐκτελέσεως του.

Τί μεγαλόπρεπη κίνησι, χρωματικὴ ἁρμονία καὶ ἰσορροπία πὺν ἔχουν τὰ ἔργα τοῦ Charles Lebrun «Ὁ Χριστὸς ὑπηρετούμενος στὴν ἔρημο ὑπὸ τῶν ἀγγέλων» καὶ «ὁ Χριστὸς στὰ γόνατα τῆς Παρθένου»! Ἐπίσης τὰ τρία δημιουργήματα τοῦ Nicolas Poussin «Ἐλιέξερ καὶ Ρεβέκκα», «ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀνυψούμενος στοὺς οὐρανοὺς» καὶ «ὁ τυφλὸς τῆς Ἱεριχοῦς».

Στὰ ἔργα αὐτὰ καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα θαυμάζει κανεὶς πόσο βαθεῖα ἔχει εἰσδύσει τὸ

(2) «Μεγάλες φιλίες», Δ. Ἀκύλα, Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», τόμ. 1953, σ. 458.

χριστιανικό πνεῦμα στήν τέχνη τῶν μεγάλων δημιουργῶν. Ἡ ἐμπνευσή τους δὲν εἶναι γενικά ἢ ἀόριστα θρησκευτική, ἀλλὰ ἔχει μετουσιώσει τὸ θρησκευτικὸ θέμα.

Ἀλλὰ ἡ δημιουργικὴ πίστη τῶν τεχνιτῶν μὲ τὸ βαθὺ θρησκευτικὸ αἶσθημα δὲν ἐκφράζεται μόνο στὸ μάρμαρο, στὸν μωσαϊκῶ, ἢ στὸ ξύλο, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ στοὺς τάπητες ποὺ διακοσμοῦν τὶς ἐπιφάνειες τῶν τοίχων, τὰ περίφημα γκομπλέν.

Ἔτσι βλέπει κανεὶς, ἀνάμεσα σὲ πολλοὺς, ἕναν τεράστιο τάπητα τοῦ γνωστοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Jean Souvaje Bruges, φτιαγμένο κατὰ τὸν 16ο αἰῶνα στὶς Βρυξέλλες. Παριστάνει τὸν Εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ ζωγραφίζοντα τὴν Παρθένο. Νομίζει κανεὶς ὅτι βλέπει ἕνα ζωγραφικὸ πίνακα καὶ ὄχι ἐργασία ὑφαντῆ.

Τὶ νὰ πρωτοθαυμάση κανεὶς σ' αὐτὸ τὸ τεράστιο Μουσεῖο καὶ ποῦ νὰ πρωτοσταθῆ! Στὸς Ρέμπραντ, στοὺς Ροῦμπενς, ἢ στὸ πλῆθος τῶν ἀγνώστων καλλιτεχνῶν; Στὶς λεπτές μινιατοῦρες, στὶς θαυμάσιες πορσελάνες τῶν Σεβρῶν, στὰ ἀδαμαντοποικίλα κοσμήματα τῶν διαφόρων Λουδοβίκων ἢ στὰ Ἑλληνικὰ καὶ Ἑτρουσκικὰ κομποτεχνήματα;

Ἀλλὰ κάπου πρέπει νὰ σταθῆ.

Μιὰ μεγάλη αἴθουσα γεμάτη ἀπὸ μικροτεχνήματα βυζαντινῆς τέχνης μᾶς σταματᾷ.

Εὐλόγυλτοι σταυροὶ καὶ τρίπτυχα ἐξαιρετικὰ λεπτῆς ἐκτελέσεως, ἔργα ἀπὸ γυαλί, ἀπὸ φαγιάνσα, εἰκονίδια καὶ κοσμήματα αὐτοκρατορικά ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο, ἀπὸ χρυσοῦ καὶ ἀσημι μὲ πολύτιμες πέτρες, ἐκκλησιαστικὰ σκευῆ, ἀκόμη καὶ σκαλιστὰ πιάτα καὶ κουτάλια φαγητοῦ κοσμοῦν τὶς μεγάλες γυάλινες βιτρίνες.

Εἶναι δημιουργήματα ἐνὸς μοναδικοῦ πολιτισμοῦ ποὺ γιὰ χίλια τόσα χρόνια ἦταν μιὰ ζωντανὴ πραγματικότητα. Ἀπόδειξη τρανὴ ἢ λαμπρὴ τέχνη ποὺ καλλιέργησε καὶ ὁ ἐξαιρετικὸς πολιτισμὸς ποὺ ἀνέπτυξε καὶ σόρριψε παντοῦ, ὅταν οἱ λαοὶ αὐτοὶ τῆς Δύσεως, ποὺ σήμερα τὸν θαυμάζουν, βρισκόνταν στὸ πιὸ βαθὺ σκοτάδι τῆς βαρβαρότητας.

Φεύγοντας ἀπὸ τὶς αἴθουσες τοῦ Λούβρου ρίχνουμε μιὰ τελευταία ματιὰ θαυμα-

σμοῦ στὸ ὠραῖο βυζαντινὸ μωσαϊκὸ ποὺ ἄλλοτε στόλιζε τὴν ἐκκλησία τοῦ Saint Cristophe καὶ τώρα τὸ μεγάλο δάπεδο μᾶς ἀπὸ τὶς εἰσόδους τοῦ Μουσείου.

Παραλείπομε τὰ μουσεῖα τοῦ Cluny μὲ τὶς μεσαιωνικὲς συλλογές του, τὸ περίφημο ἀκόμα Μουσεῖο «τῶν Μνημείων τῆς Γαλλίας» στὸ Τροκαντερό, ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ θαυμάση γλυπτικὰ ἀντίγραφα ἀπὸ ὅλες τὶς γνωστὲς μεσαιωνικὲς Κατεντροὰ τῆς Γαλλίας, τέλος τὸ γνωστὸ «Πάνθεον» μὲ τὶς τοιχογραφίες ἀπὸ τὴν ζωὴ τῆς Ἁγίας Γενεβιέθης τοῦ μεγάλου Γάλλου ζωγράφου Πουβὶ ντὲ Σαβάν.

ΜΟΥΣΕΙΟΝ «ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ»

Καὶ ἡ σημερινὴ ἐποχὴ δὲν παύει ἀπὸ τοῦ νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὶς αἰώνιες χριστιανικὲς ἀξίες ποὺ ἐπὶ τόσα χρόνια ἦσαν μοναδικὲς πηγὲς ἐμπνεύσεως κάθε μεγάλης καλλιτεχνικῆς μορφῆς.

Καὶ σήμερα, ἐποχὴ καταπτώσεως τῆς τέχνης, ἡ χριστιανικὴ πίστη στέκει πάντα φωτεινὴ πηγὴ ἐμπνεύσεως καὶ γιὰ τοὺς σύγχρονους καλλιτέχνες ποὺ ἀναζητοῦν νέους δρόμους δημιουργίας καὶ ἀνανεώσεως τῆς τέχνης.

Χωρὶς νὰ τολμᾷ κανεὶς νὰ παραβάη τὰ σύγχρονα δημιουργήματα μὲ τὰ παλαιότερα ἀριστουργήματα, ἐν τούτοις πρέπει νὰ τὰ σημειώσῃ σὰν μιὰ φωτεινὴ προσπάθεια προσανατολισμοῦ πρὸς τὴν πραγματικὴ τέχνη.

Ἔτσι τὸ Παρίσι, μοναδικὸς ὁδηγὸς καὶ σήμερα, μᾶς χαρίζει στὸ «Μουσεῖο τῆς Σύγχρονης Τέχνης» ἀρκετοὺς πίνακες μὲ καθαρῶς θρησκευτικὲς ἐμπνεύσεις τῶν γνωστῶν μοντέρνων καλλιτεχνῶν Georges Rouault, Georges Desvallieres, Grotti Jean καὶ Marcel Gimond. Μιὰ ἀρκετὰ μεγάλη αἴθουσά του εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὸν Rouault μὲ πολλὰ συνθέσεις θρησκευτικῆς καὶ μὲ τεχνικὴ ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὰ ὑαλογραφήματα τῶν μεσαιωνικῶν ἐκκλησιῶν.

Ἐνδιαφέροντα εἶναι ἀκόμα τὰ ἔργα «Ὁ Χριστὸς στήν κολόνα τοῦ Μαρτυρίου» καὶ «Ὁ Παράδεισος» τοῦ Desvallieres, «Ἡ Παρθένος» ὑαλόγραμμα τοῦ Grotti καὶ τὸ γλυπτὸ «Ἅγιος Θωμᾶς ὁ Ἀκινᾶτος»

του Gimond. Χαρακτηριστικές ἀναζητήσεις ἐνὸς ἀνήσυχου κόσμου.

Β'. ΙΤΑΛΙΑ ΜΙΛΑΝΟ

Τὸ Μιλάνο μὲ τὴν παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Ἀμβροσίου καὶ τὰ βυζαντινὰ μωσαϊκὰ της, τὸν καθεδρικό ναὸ (Ντουόμο), τὸν «Μυστικὸ Δεῖπνο» τοῦ Λεονάρδο ντὰ Βίντσι στὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Σάντα Μαρία ντέλλα Γράτσιε, καὶ τὶς πινακοθῆκες τοῦ ἀποτελεῖ ἕνα σημαντικὸ κέντρο τῆς τέχνης.

Ὁ καθεδρικός ναὸς (Ντουόμο) εἶναι ἀπὸ τὶς ἀντιπροσωπευτικὰς γοθτικὰς ἐκκλησίες ποὺ κτίσθησαν κατὰ τὸν μεσαίωνα στὴν Ἰταλία. Ἐνα δάσος ἀπὸ ὑψικόρυφους πύργους καὶ ἀγάλματα στολίζει τὴν περιεργὴ ἀρχιτεκτονικὴ μορφή του. Εἶναι ἕνα ἀθάνατο μνημεῖο.

Ἡ παλῆ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Ἀμβροσίου μὲ τὰ ἐξαιρετικὰ βυζαντινὰ μωσαϊκὰ στὶς κόγχες τοῦ ἱεροῦ, φυλάσσει τὸ σκῆνωμα τοῦ ἐπισκόπου ἁγίου καὶ δύο ἀκόμα μαρτύρων τῆς πίστεως στὴν ἐξαιρετικὰ λεπτῆς τέχνης ἀνάγλυφον λειψανοθήκη μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἐπιγραφή: «ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΔΟΞΗΣ».

Ἡ τοιχογραφία τοῦ «Μυστικοῦ Δείπνου» στὴν παλῆ τραπεζαρία τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Σάντα Μαρία ντέλλα Γράτσιε συγκεντρώνει πλῆθος ἐπισκεπτῶν, παρ' ὅλο ὅτι ἔχει χάσει ἀρκετὰ ἀπὸ τὴν παλῆ ὁμορφιά του.

«Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος» εἶναι τὸ περιφανέστερο ἔργο τοῦ Λεονάρδο ντὰ Βίντσι.

Ὁ Χριστὸς, κατὰ τὸ τελευταῖο δεῖπνο του πρὸ τῆς σταυρώσεως, γεμᾶτος θεῖαν ἐγκατέρευση, στρέφεται πρὸς τοὺς μαθητὰς του καὶ τοὺς λέγει, ὅτι «μεταξὺ σας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ θὰ μὲ προδώσῃ».

Τὸ τί νοιώθει κανεὶς ἀντικρῶζοντας αὐτὸ τὸ ἔργο εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ.

Ὁ Λεονάρδο σ' ἕνα ποίημά του μᾶς γνωρίζει τὶς σκέψεις του καὶ τὶς δυσκολίες του γιὰ ν' ἀποδώσῃ τὴν θεῖαν μορφή τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν συγκινητικὴ ἐκείνη στιγμή.

«Τὸ κονδύλι μου, ἔγραφε, ματαίως δοκιμάζει νὰ ἐκφράσῃ τὴν λυπηρὰ μεγαλο-

πρέπεια μιᾶς τέτοιας ἀγιότητος. Τὸ χέρι μου δὲν μπορεῖ νὰ ἐκτελέσῃ πρὶν συλλάβῃ ἢ διανοίᾳ μου».

Οἱ πινακοθῆκες τῆς Brera, Poldi Pezzoli, Ambrosiana, καὶ τοῦ Castello Sforza, εἶναι γεμᾶτες ἀπὸ θαυμάσια ἔργα τῶν πρὸ γνωστῶν θρησκευτικῶν ζωγράφων, ὅπως τῶν Lorenzo Lotto, Antrea, Solario, Luini, Perugino, Montagna, Crivelli, Piero della Francesca, Veronese κ. ἄ.

Ἡ φαντασία, ὁ πλοῦτος τοῦ συνθετικοῦ διακόσμου, ὁ ἀριθμὸς τῶν προσώπων, ἡ ἐλευθερία τῶν κινήσεων καὶ ἡ φροντίδα νὰ μᾶς παρουσιάσουν στὰ ἔργα τοὺς αὐτοὶ οἱ ζωγράφοι μιὰ ζωντανὴ πραγματικότητα, μᾶς καταπλήσσουν σήμερα.

BENETIA

Ἡ Βενετία, ἕνα μεγάλο κέντρο τῆς Δυτικῆς τέχνης, δὲν παύει καὶ σήμερα ἀκόμα νὰ εἶναι ἕνα σπουδαῖο μουσειακὸ κέντρο βυζαντινῆς τέχνης καὶ πολιτισμοῦ.

Ὁ γνωστὸς βυζαντινὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Μάρκου, κατασκευασμένος καὶ διακοσμημένος μὲ βυζαντινὰ μωσαϊκὰ ἀπὸ Ἑλληνας τεχνίτες κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα, προσελκύει ἕνα πλῆθος θαυμαστῶν τῆς βυζαντινῆς τέχνης ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ταξιδεύουν μὲχρι τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολή.

Ἡ μωσαϊκὴ εἰκονογράφησις τοῦ ποὺ διατηρεῖται σὲ πολὺ καλὴ κατάστασι, προκαλεῖ τὸν θαυμασμό, ἀν καὶ δὲν εἶναι ἀπὸ τὶς καλύτερες ποὺ ὑπάρχουν.

Ἡ γραφικὴ Βενετία, κτισμένη πάνω σὲ πολλὰ μικρὰ νησάκια, εἶναι στολισμένη μὲ πολλὰς παλῆς ἐκκλησίες καὶ γραφικὰ παλάτια, ποὺ τὸ καθ' ἕνα ἀπ' αὐτὰ ἀποτελεῖ καὶ ἕνα καλλιτεχνικὸ μουσεῖο.

Οἱ ἐκκλησίες τῶν Frari, τοῦ Som Rocco, τῆς Salute, τοῦ San Giorgio, San Zacharia, τῆς Chieja dei Greci, ἡ Galleria Accademia, ἡ μεγάλη σχολὴ τοῦ San Rocco, ἡ santa Maria Assunda στὸ Torcello ἀποτελοῦν μοναδικὰ μουσεῖα θρησκευτικῆς τέχνης.

Τὸν Ἑλληνα ἐπισκέπτη προσελκύει ἡ παλῆ ἑλληνικὴ συνοικία στὴν ponte dei Greci μὲ τὸν Ἑλληνικὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μὲ τὸ παλῆ Νοσοκομεῖο καὶ Ἑλληνικὸ σχολεῖο.

Όταν ἡ ἐκκλησία κτίσθηκε τὸ 1527 ἀπὸ τὸν ἀρχιτέκτονα Σάντο Λομπάρδο σὲ ρυθμὸ Μπαρόκ, ἡ ἑλληνικὴ κοινότης ἀριθμοῦσε ἀρκετὲς χιλιάδες μέλη ποὺ κατοικοῦσαν στὴν παλιὰ αὐτὴ συνοικία.

Ἐδῶ ὁ Δομήνικος Θεοτοκόπουλος φθάνοντας στὴ Βενετία, βρῆκε φιλόξενη ὑποδοχὴ, βοήθεια καὶ προστασία.

Σήμερα ἀκόμα οἱ γύρω δρόμοι φέρουν Ἑλληνικὰ ὀνόματα.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία κοσμεῖται μὲ ὠραιότατα μωσαϊκὰ καὶ θαυμάσιες εἰκόνες γνωστῶν ἑπτανησίων ζωγράφων.

Ἐνα μάλιστα ἀπὸ τὰ μωσαϊκὰ, ποὺ βρίσκεται στὰ δεξιὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ «Ἡ Μεταμόρφωσις» εἶναι τὸ ὠραιότερο ποὺ ὑπάρχει στὴν Βενετία.

Ἔργο τοῦ ζωγράφου Τζάνε εἶναι ἡ «Ἀποκαθήλωσις» ποὺ βρίσκεται στὴν πρόθεση καὶ τὸ βημόθυρο, ἀρίστης ζωγραφικῆς τέχνης. Μιὰ εἰκόνα τῆς Παναγίας ποὺ στολίζει τὸ ἱερὸ εἶναι δῶρο τῆς Ἄννας Κομνηνῆς.

Ἡ κόγχη τοῦ ναοῦ εἶναι ζωγραφισμένη ἀπὸ τὸν κρητικὸ ζωγράφο Μιχαὴλ Δαμασκηνό.

Μιὰ μικρὰ πινακοθήκη συμπληρώνει τὸν καλλιτεχνικὸ θησαυρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας μὲ ἔργα τῶν γνωστῶν Ἑλλήνων, Τζάνε Φουρνάρη, Βίκτωρος, Πουλᾶκη, Λομπάρδου, Κορνάρου καὶ ἄλλων.

Μιὰ φορητὴ εἰκόνα τῆς «Σταυρώσεως» ποὺ κοσμεῖ τὴν εἴσοδο τῆς Πινακοθήκης θρυλεῖται ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Γκρέκο, μὲ τὴν φανερὴ ἐπίδραση τοῦ ἐργαστηρίου τῆς Βενετίας.

Κοντὰ στὴν Ἑλληνικὴ ἐκκλησία εὐρίσκεται ἡ ἐκκλησία τοῦ San Zacharia μὲ τὰ γνωστὰ ζωγραφικὰ ἔργα στὸς τοίχους τῆς τοῦ Μπελίνι καὶ τοῦ δικοῦ μας Βασιλάκη. Ἡ ἐκκλησία αὐτὴ ἦταν τὸ πρῶτο βενετσιάνικο Μοναστήρι, στὴν ἴδρυση τοῦ ὁποίου βοήθησε πολὺ ὁ Λέων ὁ Ἀρμένιος.

Παραλείπουμε τὰ θαυμάσια ἔργα τοῦ Tiziano καὶ Tintoretto μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι γεμάτη ἡ Σχολὴ τοῦ San Rocco, καὶ τοὺς καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς τῆς Βασιλικῆς τῆς Santa Maria Gloriosa dei Frari.

Ἡ μεγαλύτερη καὶ πιὸ ἐνδιαφέρουσα δὲμως πινακοθήκη εἶναι τῆς Academia ποὺ

συγκεντρώνει ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα τῶν Ἰταλῶν καλλιτεχνῶν καὶ κυρίως τῶν δύο μεγάλων σχολῶν, τῆς Βενετικῆς καὶ Φλωρεντινῆς.

Οἱ δύο πρῶτες αἰθουσες ἀντιπροσωπεύουν ἔργα τῆς Ἑνετοβυζαντινῆς σχολῆς καὶ ἰδίως μὲ τὶς γοητευτικὲς Παναγίες τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Μουράνο. Ἀκολουθοῦν ἔργα τῶν Vivarini, Mantegna, Criveli, Piero della Francesca, Giambattista Cima, Giorgione, Carpaccio κ. ἄ.

Ἐνα ἀπὸ τὰ ἐνδιαφέροντα ἐκθέματα τῆς Academia εἶναι ἓνα πολύτιμο βυζαντινὸ εὐαγγέλιο τοῦ 14ου αἰῶνος, δῶρο πρὸς τὴν Scola de la Charita τὸ 1472 τοῦ Ἑλληνικοῦ Καρδινάλιου Βησσαρίωνος. Εἶναι ἓνα σύμβολο ποὺ ἐνώνει Ἀνατολὴ καὶ Δύση.

PABENNA

Μία πόλις Ἰταλικὴ ποὺ κάλλιστα μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν ὀνομάσῃ Βυζαντινὴ εἶναι ἡ Ραβέννα, παλιὰ ἐξουσία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας στὴν Δύση.

Διατηρεῖ μέχρι σήμερα πολλὰς ὠραῖες Βυζαντινὲς ἐκκλησίες, βαπτιστήρια, Μουσολεῖα καὶ ἓνα μικρὸ ἀλλὰ πολὺ ἐνδιαφέρον Μουσεῖο στὸ Μέγαρο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Ὁ Ἅγιος Βιτάλιος, ὁ Ἅγιος Ἀπολλινάριος ὁ Νέος καὶ τῆς Τάξεως, τὰ βαπτιστήρια Ὁρθοδόξων καὶ Ἀρειανῶν, τὸ Μουσολεῖον τῆς Γάλλας Πλακιδίας εἶναι μνημεῖα βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ψηφιδωτῆς εἰκονογραφίας ἐφάμιλλα τῶν καλύτερων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Στὸν Ἅγιο Ἀπολλινάριο τὸν Νέο σώζονται μωσαϊκὰ τῆς πρώτης χριστιανικῆς τέχνης σὲ πολὺ καλὴ κατάσταση. Μιὰ ζῶνη στὸ ἐσωτερικὸ πάνω ἀπὸ τὶς ἀψίδες δείχνει σὲ δυὸ χωριστὲς πομπὲς τοὺς ἁγίους νὰ προσφέρουν τὰ στεφάνια τοὺς στὸ Χριστὸ καὶ τὶς ἁγίες πάλι ἀπὸ τὴν ἄλλη μερὶα στὴν Παναγία.

Αὐτὸ τὸ μωσαϊκὸ ἔργο μπορεῖ νὰ τὸ χαρακτηρίσῃ κανεὶς ὡς ἓνα ἀριστούργημα τῆς βυζαντινῆς συνθέσεως γιὰ τὸν ὠραῖο ρυθμὸ ποὺ ἔχουν οἱ πομπές, τ' ἁρμονικὰ χρώματα, τὴν ἀφθαστὴ τεχνικὴ ἀπόδοση.

Ἄλλὰ ὡς ἀφήσαμε καλύτερα νὰ μᾶς

μιλήση για τις βυζαντινές εκκλησίες της Ραβέννας ο γνωστός ρωμαιοκαθολικός θεολόγος Λουί Μπουγιέ⁽³⁾.

«Αί Ίουστινιάνειοι βασιλικαί τῆς Ραβέννας, πού σώζονται σήμεραν εἰς τὴν πρώτην των μορφῆν, ἀποτελοῦν ἀληθινὴν ἀποκάλυψιν. Εἰς τοὺς χρόνους τῶν ψαλτῶν τοῦ Ἁγίου Βιταλίου, θέλγεται κανεὶς μέσα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἀφθορασίας, τὸν ὁποῖον ἡ παραδοσιακὴ ἐσχολογία εἰκονίζει ὡς τὸν κόσμον τῆς ἀναστάσεως. Μέσα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, ὡς ἓνα ὄραμα τῆς ἀποκαλύψεως ὁ ἥλιος εἶναι ὁ Ἄμνός θυσιαζόμενος ἀλλ' ὄρθιος, αἰμάσσων ἀλλ' ἔνδοξος. Πρὸς αὐτὸν συγκλίνουν καὶ ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἡ Λειτουργία τοῦ Μελχισεδέκ καὶ ἡ φιλοξενία τῶν τριῶν ἀγγέλων. Εἶναι τὸ δεῖπνον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς γίνεται ὁμοτρόφεός τοῦ ἀνθρώπου καὶ συγχρόνως ἡ ἀθάνατος τροφή ἐκείνου ὁ ὁποῖος τοῦ ἐπρόσφερε τὸν ἄρτον του.

Ἐν συνεχείᾳ, εἰς τὴν ἀψίδα τοῦ ἱεροῦ, ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ αὐτοκράτειρα μαζὺ μετ' ὅλον τὸν ἐπίγειον κόσμον των, γενόμενοι δεκτοὶ εἰς τὴν προσκομιδὴν ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τοὺς διακόνους, ἔλκονται τρόπον τινὰ πρὸς τὸν ὑπεργήϊνον θρόνον, ὅταν ὁ Χριστὸς Κοσμοκράτωρ κάθηται διὰ τὴν κρίσιν, μεταξὺ τῶν ἀγγέλων φυλάκων τοῦ κόσμου».

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὠραία περιγραφή τοῦ Λουί Μπουγιέ βλέπει κανεὶς πόσο ἡ λαμπρὰ βυζαντινὴ τέχνη ἐξυψώνει καὶ ἐξαυλώνει τὸν πιστὸ καὶ τὸν ὀδηγεῖ στὴν σφαῖρα τῆς λυτρώσεως καὶ τῆς χαρᾶς.

Ὁ ἐσωτερικὸς ψηφιδωτὸς διάκοσμος τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ραβέννας εἶναι σοφὰ ὑπολογισμένος, ὥστε ν' ἀποκρύψει τὴν ὕλικὴ κατασκευὴ τῶν ναῶν.

Ἐπένδυση ἀπὸ πολύτιμα πολύχρωμα μάρμαρα καλύπτει τοὺς πεσσοὺς καὶ τοὺς τοίχους τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Βιταλίου καὶ ἡ ζωρὴ λάμψη τῶν μωσαϊκῶν ἐξαυλώνει τοὺς θόλους, λεπτὴ δὲ γλυπτικὴ ἀφαιρεῖ τὸν ὄγκο τῶν κιονοκράνων

καὶ ἀπλώνει τὴν διαφάνεια τοῦ διακόσμου τῆς στὸν ὠραῖο αὐτὸ ναὸ.

Ἡ λαμπρὴ ψηφιδωτὴ διακόσμηση καθρεφτίζει τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴ ζωὴ ἑνὸς ἔνδοξου λαοῦ μὲ μεγάλη κληρονομία καὶ ἀποστολή.

Στὸν πλοῖσιο βυζαντινὸ καλλιτεχνικὸ θησαυρὸ τῆς Ραβέννας ὑπάρχει καὶ ἡ περιφημὴ ἐπισκοπικὴ ἔδρα τοῦ Μαξιμιανοῦ σκαλισμένη στὸ ἐλεφαντόδοντο μὲ ἐξαιρετικὰ λεπτὴ διακόσμηση καὶ σύνθεση μοναδικὴ στὸ εἶδος τῆς.

ΡΩΜΗ

Ἡ Ρώμη, κέντρο τῆς Χριστιανωσύνης τῆς Δύσεως δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ εἶναι καὶ ἓνα σημαντικὸ ἐργαστήριον τῆς θρησκευτικῆς τέχνης ἰδίως κατὰ τὰ χρόνια τῆς ἀναγεννήσεως.

Ἡ μεγαλόπρεπη βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, τὰ Μουσεία τοῦ Βατικανοῦ καὶ τοῦ Λατερανοῦ, ἡ Βίλλα Μποργκέζε καὶ ἓνα πλῆθος ἀπὸ παλῆς ἐκκλησίες σὲ ρυθμὸ Ἀναγεννήσεως καὶ Μπαρόκ εἶναι γεμάτες ἀπὸ ἀριστουργήματα τέχνης.

Στὴν Μεγάλῃ βασιλικῇ τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἔργων τέχνης βρίσκεται καὶ ἡ περιφημὴ «Πιετὰ» τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, τὸ θεῖο αὐτὸ σύμπλεγμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παρθένου.

Τὸ κιβώτιο πού σκεπάζει τὴν μεγάλη ἁγία Τράπεζα καὶ τὸ Ἀλτάριο εἶναι γλυπτικὰ ἔργα τοῦ διασημοῦ γλύπτου τῆς Ἀναγεννήσεως Μπερνίνι. Ἡ βασιλικὴ τοῦ Σάν Πιέτρο ἰν Βίκολι στολιζέται μὲ ἓνα ἄλλο ἔργο τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, τὸν ἐπιβλητικὸ «Μωϋσῆ» πού εἶναι στημένος πάνω ἀπ' τὸν τάφο τοῦ φιλοτέχνου Πάπα πού τὸν παρήγγειλε.

Ἡ Σάντα Μαρία Ματζόρε μὲ τὰ βυζαντινὰ μωσαϊκά της καὶ τὴν ἱστορικὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἔργο, κατὰ τὴν παράδοση, τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκά, πού οἱ σταυροφόροι μετέφεραν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη.

Τὸ ὠραῖο μαρμάρينو σύμπλεγμα τῆς Ἀγίας Θηρεσίας, ἔργο καὶ αὐτὸ τοῦ Μπερνίνι, οἱ Βασιλικὲς τοῦ Ἁγίου Παύλου ἔξω τῶν τειχῶν, τοῦ Λατερανοῦ, ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῶν ἀγγέλων (σχέδιο

(3) «Οἱ Δυτικοὶ Καθολικοὶ καὶ ἡ Βυζαντινὴ Λειτουργία» Περιοδικὸν Dieu vivant «Ζωή» 3/12/53.

τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου) καὶ ἡ ἀψίδα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου εἶναι ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα τῆς Ἰταλικῆς τέχνης.

Στὸ Μουσεῖο τοῦ Βατικανοῦ μὲ τις ἐνδιαφέρουσες συλλογὲς κυριαρχοῦν τὰ Ἑλληνικὰ κλασσικὰ γλυπτὰ, ὅπως «Ὁ Δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος», τὸ σύμπλεγμα τοῦ «Λαοκόοντος» καὶ ἕνα πλῆθος ὠραίων πρωτοτύπων καὶ ἀντιγράφων (Ρωμαϊκῶν).

Ἀκόμα παλῆὰ χειρόγραφα κλασσικὰ καὶ Βυζαντινὰ λειτουργικὰ κείμενα τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων κοσμοῦν τὶς Βιβλιοθήκες του.

Ἡ Καπέλλα Σιξτίνα, μὲ τὶς ζωγραφικὲς τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου, τὴν «Δημιουργία τοῦ Κόσμου» καὶ τὴν «Δευτέρα Παρουσία», ἡ Στάντζα τοῦ Ραφαήλου μὲ τὸν χαρούμενο διάκοσμο καὶ τὸ παρεκκλήσιο μὲ τὶς νωπογραφίαις τοῦ Φρά Ἀτζέλικο, εἶναι ὀράματα ποὺ ἀνεβάζουν τὸν θεατὴ σὲ κόσμους ὑπεργήϊνους.

Τὸ Μουσεῖο τοῦ Λατερανοῦ εἶναι ἕνα Μουσεῖο τῶν χριστιανικῶν ἱεραποστολῶν στὶς μακρινὲς χῶρες τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, κυρίως ὅμως εἶναι γνωστὸ γιὰ τὴν συλλογὴ τῶν παλαιοχριστιανικῶν γλυπτῶν του καὶ τὸν περίφημο «Καλὸν Ποιμένα» του μὲ τὴν κλασσικὴ ὁμορφίαν του.

Λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν Ρώμη βρίσκεται τὸ μοναστήρι τῆς Grotta Ferrata (κρυπτοφέρης).

Εἶναι ἕνα παλῆρὸ βυζαντινὸ Μοναστήρι τοῦ 10ου αἰῶνος, ὅταν τὸ βυζάντιο εἶχε ἐπίδραση καὶ σ' αὐτὴν τὴν Ρώμη. Σήμερον ἐξακολουθεῖ νὰ κρατᾷ τὸ Βυζαντινὸ ἀνατολικὸ τυπικὸ λειτουργίας καὶ οἱ Ἑλληνομαθεῖς μοναχοὶ του μελετοῦν μὲ στοχασμὸ τοὺς παλῆρους κώδικες βυζαντινῆς μουσικῆς ποὺ ὑπάρχουν στὴν σπάνια βιβλιοθήκη του.

Ὁ ἀθάνατος βυζαντινὸς πολιτισμὸς εἶχε

ἀγκαλιάσει καὶ αὐτὴ τὴν Ρώμη.

Φεύγοντας ἀπὸ τὸ σιωπηλὸ μοναστήρι ποὺ ὑπερήφανο ὑψῶναι στὸν φωτεινὸ οὐρανὸ τῆς Ρώμης τὸ βυζαντινὸ καμπαναριὸ του, μᾶς χαιρετίζει μιὰ ἑλληνικὴ ἐπιγραφή «Χαῖρε ξένε» ποὺ οἱ μοναχοὶ στὴν εἴσοδο τοῦ μοναστηριοῦ σχημάτισαν μὲ πρασιναδά.

Τέλος τὴν Ρώμη περιζώνουν οἱ κατακόμβες τῆς, τὰ πρῶτα λίκνα τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τέχνης.

Ἄπ' ἐδῶ ξεκίνησαν οἱ πρώτοι χριστιανοὶ τεχνίτες χαράζοντας στὸ φρέσκο τῶν τοίχων τῶν ὑπογείων κοιμητηρίων τὰ πρῶτα σύμβολα τῆς νέας θρησκείας καὶ ζωγραφίζοντας πάνω στοὺς τάφους τῶν ἡρωικῶν μαρτύρων, λευκὰ περιστέφια, σύμβολα τῆς ἀγνότητος, μεγαλοπρεπῆ παγῶνια, σύμβολα τῆς ἀθανασίας καὶ φοινικοειδῆ, σύμβολα τῆς δόξης τῆς ἐκκλησίας ποὺ ἄρχισε μ' ἕναν ἀγῶνα μαρτυρικό, γιὰ νὰ νικήσῃ τελικὰ, χαρίζοντας στὸν κόσμον ἕναν καινούργιο πολιτισμὸ, τὸν χριστιανικὸ καὶ μιὰ τέχνη ἀνώτερη καὶ ὠραιότερη ἀπ' αὐτὴν ποὺ παρέλαβε.

Μιὰ τέχνη ποὺ στὴν μακρὰ ἱστορία τῆς ὑπῆρξε ἡ πιὸ ζωντανὴ ἔκφραση τῆς πίστεως τῶν ἀνθρώπων στὰ ἰδανικὰ τοῦ Πνεύματος. Εἶχε τὶς ρίζες βαθεῖα στὴν γῆ καὶ ἔστρεφε τὰ κλαδιά τῆς πρὸς τὸν οὐρανὸ τῆς παραδεισιακῆς εὐτυχίας.

Ἡ χριστιανικὴ τέχνη παρ' ὅλο ποὺ μεταχειρίζεται σχήματα καὶ χρώματα ἀπὸ τὸν ὕλικὸν κόσμον, ἐν τούτοις τὰ πνευματοποιεῖ καὶ τοὺς δίνει πνοὴ ἐνὸς ἄλλου κόσμου, ποὺ δὲν εἶναι ἀπλῶς καλλιτεχνικὸς ἀλλὰ ἀληθινὸς καὶ φωτεινός, ποὺ ἀνεβάζει καὶ ξεκουράζει τὸν ἄνθρωπο.

Καὶ ὁ ἄλλος αὐτὸς κόσμος εἶναι ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΑΘΙΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΠΟΙΗΣΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΩΛΑ

(PAUL CLAUDEL)

Ε'.

Ἡ παρουσία τοῦ εἰδώλου δύναται κάποτε εὐκόλως ν' ἀποκαλύπτεται, ἀλλ' ἐξ ἴσου εὐκόλως δύναται νὰ κρύπτεται. Δύναται κανεὶς νὰ τὸ ἴδῃ μέσα εἰς μίαν ἐπιθυμίαν, εἰς μίαν κοινωνικὴν ἀπαιτήσιν, εἰς μίαν ἀξιοπρεπεστάτην προσφώνησιν, εἰς μίαν ἐπαναστατικὴν ᾠδὴν καὶ εἰς τὴν συντηρητικωτάτην εὐπρέπειαν.

Ὁ Φρειδερίκος Νίτσε γράφει κάπου, ὅτι ὁ Ἕλλην ἔστησε μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ χάους τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου. Καὶ προσθέτει, «διὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ζήσῃ». Καὶ ὅμως ἓνα πράγμα φοβεῖται βαθύτατα ὁ εἰδωλόλατρός: τὴν ζωὴν αὐτήν. Τὴν ζωὴν εἰς τὴν ἀπλὴν της καὶ ὑγιᾶ μορφήν. Τὴν ζωὴν χωρὶς διεγερτικά, χωρὶς προσωπίδας, χωρὶς ἐπεξηγήσεις καὶ παραπομπάς. Διότι ὁ εἰδωλόλατρός γνωρίζει, ὅτι ἡ ζωὴ δὲν ἔχει σχέσιν μὲ ὅ,τι τὴν ἀρνεῖται καὶ μὲ ὅ,τι τὴν προσβάλλει. Δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὸ παραμλητόν, τὴν ἀγχώδη ἀναζητήσιν τῆς ἀπολαύσεως, μὲ ὅ,τι ναρκώνει τὸν νοῦν καὶ μὲ ὅ,τι ἐμποδίζει τὴν ἐλευθέραν κίνησιν τῆς ψυχῆς. Ὁ αἰὼν ἐδυσκολεύθη ν' ἀντιληφθῇ, ὅτι κάθε τι ποῦ συνδέεται μὲ αὐτὴν εἶναι παλαιόν, ἢ ἐπιθυμία της ἐτυράννησε τὰς νύκτας ἀρχαιοτάτων προγόνων, τὰ ὄριά της ἐψηλαφήθησαν ἀπὸ μυριάδας ἀβρᾶ ἢ ροζιασμένα χέρια.

Τίποτε ὅμως ἰδικόν της δὲν ἐγέρασε. Τὸ ἀπλοῦν ψηλάφισμα τὴν κατακτᾶ ἀποτελεσματικώτερα ἀπ' ὅτι τὸ τρομῶδες σφίξιμο τῶν χειρῶν. Ἡ θέλησίς μας δὲν μπορεῖ ν' ἀλλάξῃ τὸν δρόμον της. Πίσω ἀπ' ὅλην τὴν φιλολογίαν τοῦ ἄγχους καὶ τῆς βλασφημίας, πίσω ἀπὸ τὰς σοφὰς ἐκρήξεις τῶν καλῶς ὑπολογισμένων ἐκστάσεων, ἀδιαφοροῦσα διὰ τὰ χέρια ποῦ ὑψώνονται διὰ ν' ἀπειλήσουν ἢ διὰ ν' ἀπαιτήσουν, ἢ φύσις ἐξακολουθεῖ νὰ πραγματοῖν τὸ σχέδιον τῆς πρώτης φαντασίας. Ἄλλοτε ἀπο-

καλύπτουσα ἐκεῖνο τὸ ἀρχαῖον—πάνω ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς Δίρκης—«χρυσέας ἀμέρας βλέφαρον»⁽¹⁾, καὶ ἀδιάκοπα:

«Νερὰ καθάρια καὶ γλυκά, νερὰ χαριτωμένα
χύνονται μὲς στὴν ἄβυσσο τὴν μοσχοβολισμένην
καὶ παίρνομε τὸν μόσχο της καὶ ἀφί-
νουν τὴν δροσιά τους»⁽²⁾.

Ἄλλ' ὁ αἰὼν εἶναι σίγουρος διὰ τοὺς σκοποὺς του. Τόσον σίγουρος, ὥστε δὲν διστάζει νὰ θυσιάσῃ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους εἰς τὸν βωμὸν τοῦ μέλλοντος. Αὐτοῦ τοῦ σπουδαίου μέλλοντος, ποῦ ἡ χιλιαστικὴ παραφορὰ δραματίζεται σὰν τὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Μία βασιλεία δηλ. ποῦ θὰ κληρονομήσωμεν, ἀφοῦ «δολοφονήσωμεν» τὸν Θεόν. Εἴμεθα βεβαίως οἱ νόμιμοι κληρονόμοι, «τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν»⁽³⁾. Ἡ συνάντησίς μας μὲ τὴν εὐδαιμονίαν θὰ γίνῃ ἐκεῖ εἰς τὸ βάθος τοῦ χρόνου ποῦ ἔρχεται, ποῦ ἔρχεται διότι τὸ θέλομεν ἡμεῖς καὶ ὄχι διότι τὸ θέλει ὁ Θεός. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν δὲν μᾶς ἀπασχολοῦν οἱ ἀφελεῖς διθύραμβοι⁽⁴⁾, ἀλλ' ἡ μεγάλη ἐπανάστασις, ἡ ἐπανάστασις ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ὁ ἸΘ' αἰὼν μᾶς ἐκληροδότησε καὶ ποῦ μὲ τὴν τὴν συνέπειαν ἐσυνεχίσαμεν.

Εἰς τὸν τόπον μας ἡ ποίησις εἶχε τὸ μεριδίον της εἰς τὸν «τίμιον» ἀγῶνα. Βεβαίως δὲν ἐκάλυψε σπουδαίαν πτέρυγα—ποίησις γραφείου καὶ βιβλιοθήκης, πρόθυμος εἰς παλινωδίας καὶ ἐπικαιρικὴν διάθεσιν,

(1) Σοφοκλέους Ἀντιγόνη, στίχ. 103.

(2) Δ. Σολωμοῦ, Ἄπαντα τὰ εὐρισκόμενα κλπ., Ἀθήναι 1921, σελ. 196.

(3) Ματθ. κζ', 25.

(4) «Τίς ἐκκλησίες; Μὴ τρέμετε, γκρεμίστε! Γιὰ τοὺς ναοὺς τῆς ἐπιστήμης τόπου». Κ. Παλαμά, Σατυρικά γυμνάσματα.

—πάντως πολλῶν ἐξήγησε τὴν μαχητικὴν πρόθεσιν:

«Ἐένος ἔμεινα κι' ἀσκλάβωτος
ἀπὸ σέβας, δέηση, τάμα.

Εἶμαι ἐγὼ τῶν ἄθρων ὁ προφήτης
κι' ἡ ζωὴ μου εἶναι τὸ θάμα»⁽⁵⁾.

Ἄλλου ἡ ἐπανάστασις εὗρεν ἀξιοτέρους ἡμνητάς. Ὀλιγότερον κομπαστικούς, ἀλλὰ περισσότερον ἀποτελεσματικούς. Δὲν ὑπερέβαλλον τὸ μέγεθος τῆς νίκης, καὶ ἐπέτρεπαν εἰς τὸν στίχον νὰ τηρῆ τὴν σεμνότητα τῆς νεκρολογίας.

Ἄς μὴ ἐπιστρέφωμεν ὁμῶς εἰς αὐτούς. Ἦδη ὁ κερανὸς ἐφώτισε μὲ σπαρακτικὴν λάμπην τὸ μέλλον. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους—τὴν πρωτοπορίαν τῆς μέθης—ἐπάτησαν τὴν ἐκτυφλωτικὴν μεσημβρίαν τῆς Δαμασκοῦ.

Ἡ μεγάλη περιπέτεια μπορεῖ νὰ ἐπισημανθῆ μὲ πολλοὺς τρόπους. Δι' αὐτὸν εἶναι ὀξεῖα ὑποψία, πὸν θολώνει τὴν εὐμάριαν τῆς μεσημβρινῆς αὐταρκειάς. Ἀσυγκίνητοι ἀριθμοὶ ἀναστατώνουν τὸ αὐστηρὸν ἐργαστήριον, ἐπιτρέποντες εἰς «ἕνα μῖγμα καθωρισμένου καὶ ἀκαθορίστου, στατιστικοῦ νόμου καὶ τυχαίου ἀτομικοῦ φαινομένου, νὰ διατρήσῃ τὸν φλοιὸν τοῦ στατιστικοῦ νόμου καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὸ σύνολον νέαν, μέχρι τοῦδε μὴ χαραχθεῖσαν, κατεύθυνσιν»⁽⁶⁾. Παραξενεμένος ὁ Ρασκολνικόφ ἤσθάνθη τὸν Ἄγνωστον νὰ συμπορεύεται εἰς τὸν δρόμον τῆς ἐξορίας. Κατάπληκτος ἄλλος ἤκουσε τὰ βήματα τοῦ ἀπροσλήπτου Ἐπισκόπου ἔξω ἀπὸ τὸ κελὶ τῆς ἀπογνώσεως.

Εἶδομεν τὴν λύτρωσιν τοῦ Ἐλιοτ, τὴν ὄραν τοῦ ἐσχάτου παροξυσμοῦ τῆς σοφῆς του εὐαισθησίας. Μποροῦμεν πλέον νὰ διακρίνωμεν πλούσιον τὸ «χρηστὸν τοῦ Θεοῦ»⁽⁷⁾ πάνω εἰς τὴν μοῖραν τῆς δυτικῆς μας φυλῆς. Σύντομα θὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐπιστροφὴν ἐνὸς ἄλλου βαρυσήμαντου ἀνθρώπου. Τὴν λύτρωσιν τοῦ Παύλου Κλωντέλ, τὴν ὄραν τοῦ μεγάλου πάθους, ὅταν:

(5) Κ. Παλαμάς.

(6) Γ. Καραγκούνη, Μερικαὶ συνάψεις τῆς ἀτομικῆς θεωρίας, «Ἀκτίνες», ἔτος ΙΣΤ' τευχ. 140, σελ. 297.

(7) Ρωμ. β', 4.

«ὁ μεγαλόσωμος ἄντρας στημένος
ἀνάμεσα στὶς λάμπεις τὶς αὐγουστιά-
τικες»⁽⁸⁾

μεθ' ἀπὸ τὴν παίζουσαν εὐφορίαν τῆς ἀπληστίας του.

Ὁ Κλωντέλ εἶναι καὶ αὐτὸς Εὐρωπαῖος⁽⁹⁾. Ἄνθρωπος μὲ πλούσιον καὶ κουρασμένον παρελθόν. Ἐνας ἄνθρωπος, πὸν δι' αὐτὸν ἔζησαν καὶ ἀπέθανον πολλοί. Τοῦ ὁποίου ἡ μοῖρα συνεζητήθη μέχρι τῆς τελευταίας τῆς λεπτομερείας πολλὰ χρόνια πρὶν, διὰ τὴν πλήξιν τοῦ ὁποίου καθωρίσθησαν πολλοὺς αἰῶνας πρὶν τ' ἀντίδοτα, καὶ διὰ λογαριασμὸν τοῦ ὁποίου ἀσύλληπτα βιώματα καὶ ρίγη ἑταξινομήθησαν καὶ ἀρχειοθετήθησαν μὲ ἀνατριχιαστικὴν τάξιν εἰς κρύπτας βιβλιοθηκῶν, μουσείων καὶ ὄστεοφυλακείων.

Μεγάλη πρωτοβουλία εἰς τὴν γλώσσαν ποῦ γράφει δὲν τοῦ ἐπιτρέπεται. Διότι προηγήθη ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Ρακίνα, ἡ ἀγωνία τοῦ Πασκάλ, ἡ ἐξυπνάδα τοῦ Βολταίρου, οἱ ρυθμοὶ καὶ αἱ ρίμαι τοῦ Οὐγκώ. Τὸ κῦτταρον σοφὸν καὶ κατατοπισμένον ὄσο δὲν γίνεται. Κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀμέσους ἢ ἐμμέσους προγόνους θὰ παρηκολούθησε τὴν τιμωρίαν τῆς αἰρετικῆς τῆς Ὁρλεάνης, κάποιος θὰ ἐπετέθη μὲ τὸν ὄχλον κατὰ τῆς Βασιλλίης, ἴσως κάποιον τὰ ὁσῶ ἀσπρίζουν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Μπερεζίνα.

Ὅλα αὐτὰ εἶναι δικαίωματα—ἔννομα βεβαίως—διὰ τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν τῆς βλασφημίας. Τίτλοι ποῦ σοῦ δίδουν τὸ δικαίωμα νὰ ὑπεβῆς τὴν ἠθικὴν, καὶ «πέραν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ» ν' ἀπολαύσῃς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς καρδιάς σου.

(8) P. Claudel, Ὁ Κλήρος τοῦ μεσημεριοῦ, δρᾶμα σὲ τρεῖς πράξεις. Μετάφρασι καὶ προλεγόμενα Τ. Κ. Παπατζώνη, Ἀθήναι 1945, σελ. 83.

(9) Διὰ βοηθήματα μεταξὺ πολλῶν ἄλλων καί: Jacques Madaule: Le génie de Paul Claudel, Paris 1933, Frédéric Lefèvre: Le drame de Paul Claudel, 1936. Βιογραφικὰ καὶ πλουσία βιβλιογραφία διὰ τὸν ποιητὴν, ὅπου καὶ πλήρης κατάλογος τῶν ἔργων του εἰς Paul Claudel, Une étude, un choix de poèmes par Louis Perche, une bibliographie d'après un travail de René Lacote, des inédits et des portraits. Editions Pierre Seghers, Paris 1948.

τικὴ μὲ κάποιον «θανάσιμον ἀμάρτημα», εἰς τὸ ὁποῖον ὑπέπεσε ὅταν ἦτο νεώτερος, καὶ τὸ ὁποῖον συνδέεται μὲ τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ τριπράκτου του δράματος, «Ὁ κλῆρος τοῦ μεσημεριοῦ».

Ὁ τίτλος τῶν μελετῶν αὐτῶν δὲν μᾶς ἐπιτρέπει ν' ἀναλυθῶμεν εἰς σκανδαλοθηρίαν. Ἀπὸ πολὺ ὑψηλὴν σκοπιὰν θὰ ἴδωμεν τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν στροφὴν τοῦ Κλωντέλ. Ὁ ποιητής, λόγῳ τῆς ἰσχυρᾶς ρωμαιοκαθολικῆς του προελεύσεως, εἶχεν ἐπιμόνως θητεύσει εἰς μίαν πλουσίαν φιλολογίαν περιστρεφομένην εἰς τὸ θέμα τῆς εὐθύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἀγὼν Ἰανсениστῶν καὶ Ἰησουϊτῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἔμμεσα ἢ ἄμεσα ἀνεμίχθη ὁ θορυβώδης κόσμος τῶν προγόνων, ἦτο κατὰ τινα τρόπον ἀπαιτητικὴ ἀνάμνησις.

Ὁ ρωμαιοκαθολικὸς δὲν ἔχει ἐκ τῶν προτέρων ἐξησφαλισμένην τὴν θέσιν εἰς τὸν χῶρον τῆς διαλεκτικῆς αὐταρκειᾶς. Διαμορφώνει τὴν προσωπικότητά του εἰς μίαν περιοχὴν ἐλεγχομένην ἀπὸ τὸν ἄστατον ἄνεμον καὶ ἀπὸ τὸν χλιαρὸν ἥλιον τῆς Μεσογείου, ὅπου τὸ πάθος ἔχει ἐκρηκτικὴν τὴν παρουσίαν καὶ ὅπου ἡ «δικαιοδοσία τῆς νύκτας» (Novalis), δὲν εἶναι ποτὲ μεγάλη. Ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα ἀφαιροῦν πολὺ ἔδαφος ἀπὸ τὴν ἐπικράτειαν τοῦ στοχασμοῦ διὰ νὰ τὸ παραδώσουν εἰς τὸ ὄνειρον, πολὺν χῶρον ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς σκέψεως, διὰ νὰ τὸν παραδώσουν εἰς τὴν μουσικὴν.

Ἀργότερα εἰς τὸν «Ἐὐαγγελισμόν τῆς Μαρίας» θὰ εὔρη χρυσοῦς τόνους ὁ ποιητής διὰ νὰ ψάλλῃ τὴν γῆν τῶν πατέρων πὺν παρακολουθεῖ ἄγρυπνος τὰ πάθη καὶ τὰς θλίψεις τῶν ἀνθρώπων τῆς.

Ὁ ἔντονος αὐτὸς ἐσωτερικὸς ἀγὼν διέβρωσε εἰς μεγάλον βαθμὸν τὴν πλουσίαν εἰς συναίσθημα προσωπικότητα, ἥνοιξε ἐλεύθερον τὸν δρόμον εἰς τὴν ἐνοχήν. Μέσα εἰς τὸ ἴδιον κλίμα ὁ Κάρολος Μπωντελαῖρ ἔχασε ὀλίγελα τὸν ἑαυτὸν του καὶ μὲ τυφλὴν ἀγωνίαν προσεκολλήθη εἰς τὴν «τέρψιν» ἐκείνην, πὺν ἔκρουε τὴν πύλην τῆς «ἀπανθρωπιᾶς».

Ὁ Κλωντέλ ὁμοίως δὲν χάνει τὴν ἐπαφήν του μὲ τὰ ἀρχέτυπα. Ὅσοι ἐδούλευ-

σαν παράφορα εἰς τὴν ἐπανάστασιν, εὐκόλα μεταπηδοῦν εἰς τὴν αὐστηρὰν συντήρησιν. Ὅποιος τέρπεται εἰς τὸν δογματισμόν, προσαρμόζεται εὐκόλως εἰς τὰ ἄκρα. Ὅποιος ἠκροάσθη τὴν καταχθονίαν βοὴν τοῦ χάους, αὐτὸς ξεῦρει ἐν εὐρίσκει τὸ ἀσφαλέστερον ἔδαφος διὰ νὰ προφυλαχθῇ. Ὅποιος ἀνέπνευσε τὴν μέθην τῆς αἰρέσεως, αὐτὸς δὲν ζαλιζεται ἀπὸ τὸ κάθετον ὕψος τοῦ δόγματος. Ὁ ἐπαναστάτης ἔφηθος τοῦ Λυκείου τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, ἔγινε αὐστηρότατος «ὀπαδὸς τῆς τάξεως, τοῦ ἔθιμου, τῆς ἱεραρχίας, τῆς πειθαρχίας, τῆς εὐπρεπείας καὶ τῆς συμφωνίας».

Ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα εὐκόλα γίνονται εἶδωλα, ἐὰν παύσῃ νὰ τὰ αἰμοδοτῇ τὸ «ζωοποιοῦν πνεῦμα». Εἰς τὴν ἐποχὴν μας μάλιστα ἐπεξετάθη τόσον ἡ δικαιοδοσία των—μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἀλανθάστων θεωρητικῶν καὶ τῆς μυστικῆς ἀστυνομίας—ὥστε ἀπέκτησαν μίαν αἴγλην, πὺν ἡ ρομαντικότερα ἀναρχία δὲν ὄνειρεῖθῃ.

Ὁ Προύστ, ὁ Ζιτ καὶ ἡ πομπώδης ἠρωολατρεία τοῦ Ρομαίν Πολάν⁽¹³⁾ πολλὰ μποροῦν νὰ μᾶς διδάξουν διὰ τὴν ἐποχὴν. Ἄλλ' ὁ Κλωντέλ εἶναι ποιητῆς «φιλολογικὸς». Ἡ ἐπικράτεια, πὺν παραχωρεῖ εἰς τὴν ἐντύπωσιν καὶ τὴν ἀνάμνησιν, δὲν εἶναι μικρά.

Μπορεῖ νὰ διακρίνῃ κανεὶς εἰς αὐτὰς μίαν στενὴν συμμαχίαν ἄκρως ἐπικίνδυνον διὰ τὴν ἔμπνευσιν. Ἡ γνώσις συχνὰ παλαίει πρὸς τὸν αὐθορμητισμόν. Ἡ περιγραφὴ συχνὰ τραυματίζεται ἀπὸ τὸν φόρον τῶν ἀναμνήσεων. Κάποτε ἠχεῖ κάτω ἀπὸ τὴν καλῶς σμιλευμένην λέξιν, ὁ ἀπαίσιος μηκυθμὸς τῆς ρητορείας. Τόση σοφία καὶ «τόση ἔντασις σὲ φρασεολογίαν», πολλάκις λατινικὴν, ἦσαν μία προϋπόθεσις ὀχληρὰ διὰ τὴν τύχην τῆς ποιήσεως. Διότι, ἐν ἐ-

(13) «Ἐσχάτως θεοποιοῦνται ἄνθρωποι ἄξιοι λόγου, οἷον ὁ Γκαίτε, ὁ Μπετόβεν καὶ ἄλλοι. Ἡ θεοποίησις αὕτη μαρτυρεῖ τάσιν πρὸς συνειδητοποίησιν τοῦ ἐν ἀπωθήσει διατελοῦντος θρησκευτικοῦ συναισθήματος. Τῆς συνειδήσεως καὶ τῶν θεοποιούντων ἀνθρώπων, ὅσον δῆποτε μεγάλοι καὶ ἄν εἶναι οὗτοι, ἀρχει ὁ ὕλισμός κατ' οὐσίαν. Σπυρ. Μ. Καλλιᾶφα, Τὸ περὶ ψυχῆς πρόβλημα, Βιβλιοθήκη Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήναι 1951, σελ. 57.

σχάτη ἀναλύσει, ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι:
 ἀνδριαντοποιός... ὥστ' ἐλινύσοντα
 ἐργάζεσθαι ἀγάλματ' ἐπ' αὐτὰς βα-
 θμίδος ἑσταότ'»⁽¹⁴⁾.

Τὸ πάθος ὁμως διὰ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν
 χάριν τοῦ Θεοῦ—«sitiens est tui anima
 mea, arescit ad te spectans caro mea, in
 terra sicca et fessa sine aquis,—διδάσκει
 εἰς τὸν στίχον τὸν λυρικὸν κραδασμὸν τῆς
 ὁμολογίας. Καὶ εἶναι αὐτὴ πού δαμάζει
 τὰς φωνὰς καὶ τὰς λάμψεις, πού ἐκληρο-
 δοτήθησαν εἰς τὸ αἷμα ἀπὸ τὸ παρελθόν.

Διὰ τὴν νεότητα τῶν σχημάτων καὶ διὰ
 τὴν ἐκτυφλωτικὴν πλαστικότητα τῶν μορ-
 φῶν, ἐγγυᾶται ἡ κάθετος γοθικὴ ἀγωνία:

«ᾧ ψυχὴ μου! τὸ ποίημα δὲν εἶναι κα-
 μωμένο ἀπ' τὰ γράμματα αὐτὰ πού φρυτεύω
 σὰν καρφιά, μὰ ἀπ' τὸ λευκὸ πού μένει
 πάνω στὸ χαρτί.

ᾧ ψυχὴ μου, κανένα σχέδιο δὲν πρέπει
 νὰ συνταιριάζωμε! ᾧ ψυχὴ μου ἄγρια,
 πρέπει νὰ μένουμε ἐλεύθεροι κι' ἔτοιμοι,

σὰν τὶς ἀτέλειωτες κορδέλλες τῶν χελι-
 δονιῶν, τότε πού ἄφωνα ἀντηχεῖ ἡ πρόσ-
 κλησι τοῦ φθινοπώρου!

ᾧ ψυχὴ μου ἀνυπόμονη, ὁμοια μὲ τὸν
 ἀετὸ τὸν δίχως τέχνη! Πῶς θὰ κάναμε
 γιὰ νὰ ταιριάξωμε κανένα στίχο; Σὰν τὸν
 ἀετὸ πού δὲν ξέρει νὰ φτιάξῃ οὔτε τὴ φω-
 λιὰ του; Ἄς μὴν εἶναι ὁ στίχος μου κα-
 θόλου σκλάβος!»⁽¹⁵⁾.

Τὰ μεγάλα ταξίδια εἰς τὴν Ἄνω Ἀνα-
 τολήν, εἰς τὴν Νότιον καὶ Βόρειον Ἀμερι-
 κήν, ἦνοιξαν τοὺς ὀρίζοντας τῆς εὐαισθη-
 σίας. Καὶ ἀναμφισβητήτως ἔσπασαν τὸν
 ἐγωισμόν τοῦ Εὐρωπαίου. Διότι τὸ μάτι
 του εἶδεν ὀλιγωτέραν εἰδωλολατρειάν εἰς
 τὰς βουδιστικὰς παγόδας, παρὰ εἰς τὰ «ἀ-
 λάνθαστα κοινοβουλία μας» καὶ τὰ συνω-
 φρωμένα χημικὰ ἐργαστήρια.

Ὁ «Κλῆρος τοῦ Μεσημεριοῦ», τὸ βαρὺ
 δράμα μὲ τὴν ὀλίγην κίνησιν καὶ τὸν πο-
 λὺν διάλογον, ἦλθεν ὡς καρπὸς τῆς πλου-
 σίας μαθητείας. Μὲ ἐντονώτατα χρώματα
 μᾶς ἀποκαλύπτει τὸν ἀγῶνα τοῦ ποιητοῦ
 διὰ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν πόθον τοῦ εἰδώ-
 λου, ὅπως διαγράφεται εἰς τὰς σχέσεις ἀν-

δρὸς καὶ γυναικὸς. Ὁ κύριος ἦρωας ἐκεῖ,
 ὁ Μέζα, εἶναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ αἰῶνος. Ἀ-
 ποφασισμένος νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν ἡμέραν
 ὅλα τὰ ἔνοχα δικαίωμά του. Εἶναι ὁ ἄν-
 θρωπος πού ἐπροδόθη, μὲ τὴν δίψαν τῆς
 καταστροφῆς εἰς τὰς φλέβας, μὲ τὴν ὀ-
 σφρησιν πλήρη ἀπὸ τὴν ὀσμὴν τοῦ θανά-
 του.

Ἡ νύκτα «εἶναι πλήρης», ὅταν ἡ ὥρα
 τοῦ τέλους ὑψώνη τὴν ψυχὴν πάνω ἀπὸ
 τὴν φρικιαστικὴν ἀνάγκην τοῦ εἰδώλου.
 Τὸ παιδί ζητεῖ τὸν πατέρα, ἐνῶ ἡ ἀρχαία
 μελωδία τῆς Λειτουργίας δροσιζει τὰ κα-
 ταπόρφυρα κράσπεδα τῆς εἰδωλολατρικῆς
 ἐκζητήσεως. Ὁ προθανάτιος ἐκεῖνος ὕμνος
 τοῦ Μέζα, εἶναι μία ἐξομολόγησις πού ὁ
 ἐπερχόμενος θάνατος τονίζει τὸ σπαρακτι-
 κὸν τῆς μεγαλειῶν:

«Σὺ μονάχος!

Σὺ μονάχος ἐντὸς μου μονομιᾶς στὴν
 πρώτη γέννησι τῆς ζωῆς.

Ἐπὶ ἤρξες γιὰ μέγα ἡ νίκη καὶ ἡ ὑ-
 παπαντὴ καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ κατάπληξι
 καὶ ἡ δύναμι καὶ τὸ θαῦμα καὶ ὁ ἦχος!»⁽¹⁶⁾

Ὅμιλεῖ ὁ ἄνθρωπος πού ἐπλησίασε τὸν
 θρόνον τοῦ Θεοῦ χωρὶς νὰ ἔχη νικήσει
 τὸν νόμον τοῦ θανάτου, πού καρδοκεῖ ἐν
 τοῖς μέλεσιν»⁽¹⁷⁾.

«Δόθηκα,

ἀλλὰ δὲ θέλησες μὲ κανένα τρόπο νὰ
 μὲ παραδεχτῆς»⁽¹⁸⁾.

Διὰ τὴν συνείδησιν δὲν μένει καμμιὰ
 πλῆρον ἀμφιβολία:

«Εἶσαι παρὼν ἐδῶ, κι' αὐτὸ μὲ φτά-
 νει. Κάμε σιωπὴ, μονάχα, Θεέ μου, μὴ
 μιᾶς,

γιὰ νὰ μπορέσῃ τὸ πλάσμα σου νὰ
 σ' ἀκούσῃ. Ὅποιος γεύθηκε τὴν σιωπὴ
 σου,

δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐρμηνεία»⁽¹⁹⁾.

Ποιὸς ἄνθρωπος «τοῦ παρόντος αἰῶνος»
 δὲν θὰ ὑπέγραφε αὐτὴν τὴν ὁμολογία;

«Δὲν σ' ἀγαποῦσα ἐξάπαντος μὲ τὴν
 ἀγάπη πού σοῦ ταιριάζει,

(16) Κλωντέλ-Παπατζῶνη, ἐν. ἄνωτ., σελ. 74.

(17) Ρωμ. ζ', 23.

(18) Κλωντέλ-Παπατζῶνη, ἐν. ἄνωτ., σελ. 75.

(19) ἐν. ἄνωτ., σελ. 75.

(14) Πινδάρου Νεμ. V, α'.

(15) Γ. Βερίτη, ἐν. ἄνωτ., σελ. 112.

ἀλλὰ μονάχα σὰν προσαύξημα τῆς γνώσης μου καὶ τῆς ἡδονῆς μου.

Καὶ βρέθηκα ἐνώπιόν σου σὰν ὅποιον καταλαβαίνει ξαφνικά πὼς εἶναι μόνος.

Καὶ νά, λοιπόν! Ξαναπιασα γνωριμία μὲ τὴν μηδαμινότητά μου,

Ξαναγεύτηκα τὴν ὕλη ἐκείνη πού ἀπ' αὐτὴν ἔχω πλασθῆ,

Καὶ ἀμάρτησα...»⁽²⁰⁾.

Ἡ στροφή τοῦ Ἔλιοτ ἦτο πιὸ ἀπλῆ. Ὁ Κλωντέλ «σκληρὸς σὰν τὴν κόλασι» εἶχε περισσότερα ἐμπόδια διὰ νὰ ὑπερβῆ. Μέσα εἰς τὸν συγκεκριμένον ἱστορικὸν χῶρον, πού ἔχασε τὴν πίστιν, ἐκεῖ θὰ τὴν ἐπανεύρη. Ἡ ἐπιστροφή δολοκληροῦται μέσα εἰς τὴν αἰφνίδιον κατάφασιν τοῦ θαύματος. Τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, ἐνῶ ὁ δελφίνος τῆς αἰμορροῦσης Γαλλίας βαδίζει μέσα εἰς τὸν διαπεραστικὸν ἦχον τῶν σαλπύγγων πρὸς Ρέμς, ὅπου θὰ στεφθῆ βασιλεύς, ἡ ζωὴ ξαναγευρίζει εἰς τὸ νεκρὸν σῶμα⁽²¹⁾.

Τὸ θαῦμα εἶναι τὸ τελευταῖον βῆμα πρὸς τὴν λύτρωσιν. Ἐνα βῆμα ὅμως πού γίνεται ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Θεοῦ. Τὸ θαῦμα παίζει πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Κλωντέλ. Δὲν εἶναι στοιχεῖον μόνον δραματικόν. Ἐχει κοσμοθεωριακὴν τὴν προέλευσιν. Ἡ σημασία του εἶναι εὐρύτερα ἀπὸ ἐκείνην τοῦ «ἀπὸ μηχανῆς Θεοῦ». Δὲν ἐρχεται διὰ νὰ λύσῃ προβλήματα τῆς σκηρικῆς οἰκονομίας, διότι ἀναγγέλλει μὲ ἀναπόφευκτον νομοτέλειαν τὴν ὥραν του. Εἶνε τὸ φυσικότερον γεγονός μέσα εἰς τὴν ποίησιν. Διαπιστώνεται ἐδῶ ὁ στενώτατος σύνδεσμος τοῦ ποιητοῦ μὲ τὴν Δυτικὴν χριστιανικὴν παράδοσιν. Μίαν παράδοσιν πού σημειώνει συνεχῶς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Θεοῦ μέσα εἰς τὴν Ἱστορίαν.

Δι' αὐτὴν τὸ θαῦμα εἶναι ἡ γλῶσσα καὶ ἡ χειρονομία τοῦ Θεοῦ⁽²²⁾. Μία χειρονο-

μία, πού ἔχει τὴν δύναμιν καὶ τὴν καθολικότητα τοῦ φυσικοῦ φαινομένου. Ἀντιληπτὴ καὶ εἰς τοὺς σοφοὺς τοῦ συνεδρίου καὶ εἰς τοὺς παραδες τῆς Τιβεριαδος.

Διὰ τὴν γενεάν τοῦ Κλωντέλ τὸ θαῦμα ἦτο «σκάνδαλον». Μὲ μυρίους τρόπους ἐπάλασεν ἐναντίον του, ποταμοὺς μελάνης κατηνάλωσε διὰ νὰ σβύσῃ τὰ ἴχνη του πάνω εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ εἰς τὴν ζωὴν. Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν εἰς τὴν συντριβὴν μὲ τὴν ὁποῖαν τὸ ἀποδέχεται ὁ ποιητής—συντριβὴν ἐξ ἴσου μεγάλην μὲ τὸ πάθος τῶν ἀρνητῶν του—τὴν ἱστορικὴν ἐπανόρθωσιν.

Ἄν στ' ἀλήθεια συγκρούεται πρὸς τὴν λογικὴν μας τὸ θαῦμα, πόσον πρέπει νὰ τὴν συγχύσῃ ὅλη αὐτὴ ἡ ἀναισχύντος λατρεία τοῦ εἰδώλου, πού δὲν τηρεῖ πλέον οὔτε τὰ στοιχειώδη διαλεκτικὰ προσχήματα; Δὲν εἶναι ταπεινωτικὸν διὰ τὸ πνεῦμα—θαῦμα τὸ ἴδιο μέσα εἰς τὸ σκότος τῶν αἰσθήσεων!—νὰ ἀποδέχεται τὸ θαῦμα. Ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος πού θὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὰ σημεῖα ὅπου τὸ θαῦμα συγκρούεται μὲ τὴν λογικὴν; Ὅσον ἔδαφος ἀφαιροῦμεν ἀπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ θαύματος, τόσον αὐξάνομεν τὴν ἐπικράτειαν τοῦ εἰδώλου. Ἄν σβύσωμεν τὸ φῶς τοῦ θαύματος, πού ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι ἐκτυφλωτικόν, ἐπιτρέπει εἰς τὸν νοῦν νὰ δρασκελίξῃ τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ ὑπερφυσικοῦ καὶ φυσικοῦ, τότε μοιραίως θὰ χορέψουν γύρω μας τὰ φαντάσματα. Ὅλα αὐτὰ τὰ «ἀνυπόστατα τέρατα» πού πλημμυρίζουν τὰς σελίδας τῆς εἰδωλολατρικῆς φιλολογίας, καὶ πού ὁ ποιητὴς

τύπον τῶν ἡλων καὶ βάλω τὴν χεῖρά μου εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω». Τὸ θαῦμα εἶναι τὸ ἔδαφος, τὸ σίγουρον καὶ φιλικόν, ὅπου ἡ Μεσόγειος, ἡ λατινικὴ Εὐρώπη, ἀλλὰ καί:

«ὀπόσοι τ' ἔποικον ἀγνάς

Ἀσίας ἔδος νέμονται»

συναντῶνται μὲ τὸν ἐνσαρκωθέντα Θεόν. Ὁ Προτεσταντισμός, μέσῳ τῶν ποικίλων ἱστορικῶν μεταβολῶν καὶ διακλαδώσεών του, ταχέως ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ ἔδαφος τοῦτο, πού ἐθεώρει ὀλισθηρὸν. Δὲν ἔχει πολλὰ πράγματα νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν Πίστιν τὸ θαῦμα, διότι τὴν ἀκολουθεῖ. «Τὸ θαῦμα εἶναι τῆς πίστεως ἀκριβὸ παιδί», φωνάζει ὁ προτεστάντης Φάουστ. Ὁ προτεστάντης εἶναι κατὰ τοῦτο ἐθνικός, εἰς τὸ ὅτι «ζητεῖ σφίαν».

(20) Ἐν. ἀνωτ., σελ. 75.

(21) Paul Claudel, L' annonce faite à Marie, Paris gallimard, 1940, σελ. 140.

(22) Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα πού τὴν διαφοροποιοῦν. Ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης δὲν θὰ ἦτο ὁ προστάτης ἅγιος αὐτῆς τῆς παραδόσεως πού «σημεῖα αἰτεῖ». Θωμάς ὁ Δίδυμος εἶναι ἡ ἀδελφὴ περίπτωσης τῆς. «Ἐάν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἡλων, καὶ βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν

εἰς τὰς «Μεγάλας ὕδας» του ὀνομάζει:

«πὸ κούφια κι' ἀπὸ τὸν Μολλόχ, τέ-
ρατα πὸν τρῶνε τὰ μικρὰ παιδιὰ,
πὸ σκληρὰ καὶ πὸ ἀποτρόπαια κι'
ἀπ' τὸν Μολλόχ.

Ἔχουν ἦχο, ἀλλ' ὄχι φωνή, ὄνομα
ἀλλὰ καθόλου πρόσωπο»⁽²³⁾.

Τὸ θαῦμα εἶναι ἐκεῖνο πὸν μπορεῖ νὰ
προκαλέσῃ τὴν βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην
καὶ νὰ βοηθήσῃ τὴν πεπερασμένην φύσιν
νὰ ὑψωθῇ εἰς μίαν ὑψηλοτέραν κατανόησιν
καὶ ἐποπτεῖαν τοῦ κόσμου.

Ὁ δοξαστικός τόνος ἀνοίγει ἀπεριόρι-
στα τοὺς ὀρίζοντας τῆς αἰσθητικῆς θέας,
πολλαπλασιάζει τὸν πλοῦτον τῶν θεμάτων,
προσθέτει νέας χορδὰς εἰς τὰς δυνατότη-
τας τοῦ στίχου.

Ἀποκαθιστᾷ φυσιολογικὴν τὴν ἐπαφήν
μὲ τὸ μυστηριώδες σύμπαν, μὲ τὰς μυστι-
κὰς πηγὰς τῆς ζωῆς, πὸν ὄσο ἀρνούμεθα
εἰς αὐτὰς τὸν σεβασμὸν πὸν τοὺς ἀνῆκει,
τόσο κυριεύομεθα ἀπὸ τὸν φόβον, μοιραί-
αν συνέπειαν κάθε «παραβάσεως καὶ πα-
ρακοῆς». Ὁ ἄνθρωπος, πὸν δὲν ξεύρει νὰ
δοξάζῃ τὸν Θεόν, νὰ τὸν αἰνῇ καὶ νὰ τὸν
εὐχαριστῇ

«διὰ τὴν μεγάλην του δόξαν»,
καταδικάζει τὴν προσωπικότητά του εἰς
τὸν ἀργὸν μαρασμὸν.

Ἡ ζωὴ χωρὶς τὸν ἐνθουσιασμὸν εἶναι
νεκρά. Ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τοῦ
ἀληθοῦς καὶ ὑγιοῦς στοχασμοῦ. Ἐκεῖνο:
«τὸ βλέμμα πὸν πέφτει στῶν θεῶν ἐ-
πάνω τὴν γαλήνη» (Βαλερύ).

Ἀμοιβὴ καὶ προνόμιον τῶν ὀλίγων, τῶν
«βάκχων», τῶν «ἐκλεκτῶν».

Ὁ ποιητὴς ὄσο δουλεύει εἰς τὰ εἶδωλα,
—τὰ ὄποια εἶδωλα—στερεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυ-
τόν του τὴν ἀληθῆ χαρὰν τοῦ ἐνθουσια-
σμοῦ. Τὸ εἶδωλον εἶναι ἀναιμικόν, ἀποτε-
λεῖται ἀπὸ κύτταρα πὸν δὲν ζοῦν καὶ πὸν
δὲν ἔζησαν ποτέ.

Βαθύτατος φόβος εἶναι αὐτὸ πὸν συν-
δέει τὰς ψυχὰς μαζί του, ποτέ ἐνθουσια-
σμός, ποτέ ἀγάπη! Τὸ εἶδωλον χρειάζεται
ὄλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀκμὴν τῆς προ-
σωπικότητος διὰ νὰ στηριχθῇ, δι' αὐτὸ καὶ

τὴν ἐξαντλεῖ. Ἡ προσωρινή, ψευδὴς καὶ
ἐξαντλητικὴ ἀναψυχὴ πὸν παρέχει, ἐξα-
γοράζεται μὲ τὸν θάνατον τῆς ψυχῆς. Τὸν
«ἀθάνατον θάνατον», διὰ νὰ ἐνθυμηθῶμεν
τὸν ἱερὸν συγγραφέα.

Τὸ εἶδωλον, τέλος, εἶναι «σῶμα θανά-
του»⁽²⁴⁾, παρουσία θανάτου.

Τὸ εἶδωλον ἠττάται εἰς τὴν συνειδήσιν,
ὅταν αὐτὴ γεμίσῃ ἀπὸ εὐγνωμοσύνην διὰ
τὸν Θεόν:

«Ζῆνα δέ τις προφρόνως ἐπινίκια
κλάζων

τεύξεται φρενῶν τὸ πᾶν» (Αἰσχύλος).

Ὁ ποιητὴς εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἐπροχώ-
ρησε περιωσότερον. Εἰς ὄσα ἴχνη βαθύτα-
τα ἢ ἐνανθρώπησις ἐχάραξε εἰς τὴν Ἱστο-
ρίαν. Εἰς τὰ «κρύφια», ὄσα «θεανδρικῶς
διετράνωσε» ἢ θυσία τοῦ Ἄμνου. Εἰς τὴν
ἐπαλήθευσιν τῆς προφητείας, ἐπάνω εἰς
«ἕκαστον μέλος τῆς ἁγίας σαρκός».

Ἀπὸ τότε, —ἦν δὲ ὡσεὶ ὥρα ἕκτη καὶ
σκότος ἐγένετο ἐφ' ὄλην τὴν γῆν ἕως ὄ-
ρας ἐνάτης»⁽²⁵⁾—πὸν τὸ χειρόγραφον τῆς
παλαιᾶς κατάρας διεργάγη ἐπάνω εἰς τὸν
Σταυρόν, τὸ αἷμα ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται
μυστικὴ καὶ ἀνίκητος δύναμις, δύναμις
πὸν νικᾷ μέσα εἰς τὴν ἱστορίαν τὸ εἶδωλον.

Διὰ τὴν ποίησιν δὲν ὑπάρχει καλυτέ-
ρα ὥρα:

«Τώρα, πὸν μένει ἡ καρδιά του ἀνοι-
χτή, τώρα, πὸν τὰ χέρια του ἔχουν τρυ-
πηθῇ,

δὲν ὑπάρχει πιά μαζί μας σταυρός,
ὅπου τὸ σῶμα του νὰ μὴ μπορῇ νὰ προσαρ-
μοσθῇ,

δὲν ὑπάρχει πιά κρῖμα, πὸν νὰ μὴ βρι-
σκη στὶς πληγές του ἀντιστοιχία!

Ἔλα λοιπόν, ἀπὸ τὸ Ἱερό πὸν εἶσαι
κρυμμένος, πρὸς ἡμᾶς, σύ, τοῦ κόσμου ἢ
σωτηρία,

γιατὶ εἶναι ἐδῶ πολὺ βαθεῖα, πολὺ ἀ-
νοιχτή, νὰ σὲ δεχθῇ ἡ δικὴ σου δημιουρ-
γία»!⁽²⁶⁾.

N. I. KARMIRHS

(24) Ρωμ. ζ', 24.

(25) Λουκ. κγ', 44.

(26) Paul Claudel, Ὁ δρόμος τοῦ Σταυ-
ροῦ, Μετάφρασις Τ. Κ. Παπατζώνη, Ἀθήναι
1949, σελ. 15.

(23) Γ. Βερίτη, Στὶς πηγές τῶν ὕδατων
κλπ., σελ. 114.

ΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Γ'.

Τὴν ἀνθισιν τῶν γραμματίων καὶ τῶν ἐπιστημῶν τὴν βλέπομεν εἰς ἀκόμῃ μεγαλύτερον βαθμὸν κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ὁπότε σημειοῦται νέα πνευματικὴ ἀναγέννησις εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κινήσεως αὐτῆς εἶναι τέσσαρες ἄνδρες, σοφοὶ καὶ εὐρύτητα μορφωμένοι, ὁ Ἰωάννης Μαυρόπου, ὁ Ἰωάννης Ξιφιλίνος, ὁ Κωνσταντῖνος Λειχοῦδης καὶ ὁ Μιχαὴλ Ψελλός. Ἐξ αὐτῶν ὁ πρῶτος ἔγινε ἐπίσκοπος Εὐχαΐτων, οἱ δύο ἄλλοι πατριάρχαι Κων/πόλεως καὶ ὁ τέταρτος μοναχός. Κέντρον τῆς πνευματικῆς τῶν δράσεως εἶναι ἡ περιφημὸς Ἀκαδημία, ἡ ὁποία ιδρύθη τὸ 1045 ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου.

Ὁ Ἰωάννης Μαυρόπου, πρὶν ἀναλάβῃ καθηγητικὴν ἔδραν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, εἶχε μεταβάλει τὴν ἐν Κων/πόλει οἰκίαν του εἰς διδασκαλεῖον, ὅπως ἄλλοτε ὁ Φώτιος, εἰς τὸ ὁποῖον προσέτρεχον πολλοὶ νέοι καὶ ἐμορφώνοντο δωρεάν. Ἐκεῖ εἶχε μαθητὰς τὸν Ξιφιλίνον καὶ τὸν Ψελλόν. Τὴν ἀγάπην του πρὸς τὰ ἀρχαῖα γράμματα καὶ τὴν εὐρύτητα τοῦ πνεύματός του φανερῶνει τὸ κατωτέρω ἐπίγραμμα του, εἰς τὸ ὁποῖον παρακαλεῖ τὸν Χριστὸν νὰ δεχθῇ εἰς σωτηρίαν τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Πλούταρχον:

Εἴπερ τινὰς βούλοιο τῶν ἀλλοτριῶν
τῆς σῆς ἀπειλῆς ἐξέλεσθαι, Χριστέ μου,
Πλάτωνα καὶ Πλούταρχον ἐξέλεό μοι.
Ἄμφω γάρ εἰσι καὶ λόγον καὶ τὸν τρό-

πον
τοῖς σοῖς νόμοις ἔγγιστα προσεφυκότες.
Εἰ δ' ἠγνόησαν ὡς Θεὸς σὺ τῶν ὄλων,
ἐνταῦθα τῆς σῆς χρηστότητος δεῖ μόνον,
δι' ἣν ἅπαντας δωρεάν σφῆξιν θέλεις.

Ὡς ποιητὴν ὠραῖα κρίνει τὸν Μαυρόποδα ὁ Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης. Μέχρι βαθῆος γήρατος, γράφει, «παραμένει τὸ πνεῦμα αὐτοῦ σπινθηροδόλον, καὶ τὰ νεανικά αὐτοῦ ἄσματα κατ' οὐδὲν διαφέρου-

σι τῶν ἀπὸ τοῦ χείλους τοῦ τάφου ἐξερχομένων· ἡ λαμπρότης τῆς γλώσσης, τὸ ὕψος καὶ τὸ βάθος τῶν νοημάτων, ἡ καλλιπέτεια, ἡ ὁρμή, ἡ πίστις, εἰς πάντα αὐτοῦ τὰ ποιήματα παραμένουσιν ἀμετάβλητα· ὁ τυφλὸς ποιητὴς μέχρι τελευταίας αὐτοῦ πνοῆς διετήρησε τὴν λαμπάδα τοῦ πνεύματος ἄσβεστον· αἱ χορδαὶ τῆς πνευματικῆς του λύρας δὲν ἐγνώρισαν φθοράν· λιγυρὸς καὶ γλυκὺς, μετὸν ὄγκον καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ὑψηλῆς γλώσσης, ἐξύμνησε τὴν Θεοτόκον, ὅσον οὐδεὶς ἕτερος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποιητῶν ποιητῆς ἐμπνευσμένος ἐκ φύσεως, μετὰ ἀρτίαν φιλοσοφικὴν μόρφωσιν, μετὰ ρητορικὰ χαρίσματα ἕκτακτα, μετὰ βαθεῖαν γνώσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τῆς διαπλασομένης ἐν τῇ γλώσσει αὐτοῦ μετὰ ὑπέροχον τέχνην καὶ δύναμιν, διεμόρφωσε κόσμον θαυμαστὸν καὶ ἀφῆκεν ἡμῖν ποιητικὸν πλοῦτον ἀπέραντον»⁽¹⁾.

Αὐτὸν τὸν πνευματικὸν κόσμον μετέδωκε εἰς τοὺς μαθητὰς του ὁ Μαυρόπου. Πνευματικὰ ἀναστήματα ἐνὸς τοιούτου σοφοῦ καὶ καλλιτέχνου ἐπισκόπου εἶναι ὁ Ψελλός καὶ ὁ Ξιφιλίνος, οἱ ὁποῖοι δεσπόζον εἰς τὴν διανοητικὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα.

Ἀπὸ νέου συνεδέθησαν διὰ στενῆς φιλίας, ἡ ὁποία σκοπὸν εἶχε τὴν μόρφωσιν, καὶ κατὰ τοῦτο μᾶς ἐνθυμίζει τὴν ἄλλην ἐκείνην φιλομαθῆ δύαδα, τοὺς συσπουδαστὰς Βασιλείου καὶ Γρηγόριον. «Ὁ εὐτυχῆς οὗτος δεσμὸς ἐπί τε τὴν πέρωται νὰ ἀσκήσῃ ἐπίδρασιν ἐπὶ τε τὴν ἐπιστημονικὴν ἐκάστου κατάρτισιν καὶ τὸ μετὰ ταῦτα μέλλον ἐκατέρων ἐν τῇ κοινωνίᾳ: Συνεπεφύκαμεν ἀλλήλους καὶ τρόπον τινὰ οἷς εἶχεν ἕκαστος καλοῖς ἀντεκείμεθα καὶ ἀν-

(1) Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ἰωάννης ὁ Μαυρόπου Μητροπολίτης Εὐχαΐτων, ἐν Ἐνασίμα Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀθήναι 1931, σελ. 405 ἐξ.

τεμετρούμεθα, λέγει ὁ Ψελλός. Ὁ εὐγενὴς πρὸς μάθησιν πόθος δημιουργεῖ μεταξὺ τῶν ἀθῶν τινὰ ἀμίλλαν εἰς κάρπωσιν τῶν καλῶν. Ἄμιλλαν ὅμως μὴ ἐξικνουμένην εἰς ἀντίθεσιν καὶ ζηλοφθονίαν, ἀλλὰ σκοπὸν ἔχουσαν τὴν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀμοιβαίαν πρὸς τὰ κρείττονα ἐπίδοσιν: Οὐκ ἀντικειμένους ἔχοντες, ἀλλ' ἰσοφυῶς μὲν καὶ ἰσοπαλῶς, ἀντισπουδάζοντες δὲ ταῖς πρὸς τὰ κρείττονα ἐπίδοσιν (Ψελλός). Τὸ διάφορον ὅμως τῶν κλίσεων ἑκατέρου ἐξ ἀρχῆς ἦδη κατεδείχθη. Ὁ Ψελλός, ἀνὴρ τῶν μεγάλων ἐμπνεύσεων καὶ τῆς εὐστρόφου τοῦ πνεύματός του κινήσεως, ἐστράφη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ρητορικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας, ὁ δὲ πρακτικὸς Ξιφιλίνος εἰς τὴν σπουδὴν τῆς νομικῆς. Βραδύτερον ὅμως... ἀποφασίζουσι νὰ γίνῃ ὁ εἷς διὰ τὸν ἕτερον διδάσκαλος εἰς μετάδοσιν καὶ ἀνταλλαγὴν τῶν γνώσεών των. Καὶ ὁ μὲν Ψελλός ἀναλαμβάνει νὰ εἰσαγάγῃ τὸν Ξιφιλίνον εἰς τὴν «τῶν λόγων τέχνην», δηλαδή τὴν ρητορικὴν, ὡς καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ὁ δὲ Ξιφιλίνος νὰ παράσχη τῷ Ψελλῷ τὰ ἐφόδια εἰς κατανόησιν τοῦ τε γράμματος καὶ τοῦ πνεύματος τῶν νόμων, ὡς καὶ τῆς ἱστορικῆς των προελεύσεως, μεθ' ἑρμηνείας τῶν δυσχερεστέρων καὶ δυσνοητοτέρων ἐξ αὐτῶν. Οὕτω πῶς διὰ τῆς ἐν ἀμοιβαιότητι ἀνταλλαγῆς τῶν γνώσεων «κατὰ μικρὸν προχωροῦντες ἀλλήλοις καὶ ἀντιθέτως τὴν παιδείου ἐαυτοῖς συνεισάγοντες, ἐξ ἀτελοῦς ἀνήχθημεν εἰς τὸ τέλειον» (Ψελλός⁽²⁾).

Μὲ τὸν θανμαστὸν αὐτὸν τρόπον τῆς συνδιδασκαλίας, μὲ τὸν ἕρωτα πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἀκούραστον μελετηρότητα ἀνεδείχθησαν καὶ οἱ δύο ἀληθινοὶ σοφοί. Ὁ μὲν Ξιφιλίνος αὐτοκρατορικὸς δικαστὴς τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου καὶ δεινὸς ρήτωρ, πρότυπον δικαστοῦ καὶ νομομαθοῦς, νομικὸς ἀναμορφωτὴς κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Ὁ δὲ Ψελλός «ὁ σπουδαιότερος βυζαντινὸς φιλόσοφος καὶ συγχρόνως ὁ πρῶτος μέγας οὐμανιστής» κατὰ τὸν Rambeau, κάτοχος ὄχι μόνον τῆς θεολογίας καὶ φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰατρικῆς καὶ τῶν

φυσικομαθηματικῶν. Αὐτοὺς τοὺς δύο σοφοὺς διώρισεν ὁ Κ. Μονομάχος καθηγητὰς τῆς αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας, τὸν μὲν ἓνα τῆς νομικῆς σχολῆς, τὸν δὲ ἄλλον τῆς φιλοσοφικῆς. Καὶ εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν διεκρίθησαν ἀμφοτέροι. Τοῦ Ψελλοῦ ἰδίως ἡ φήμη ἔφθασεν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ἦρχοντο πρὸς αὐτὸν μαθηταὶ Κέλται, Ἀραβες, Αἰγύπτιοι, Πέρσαι, Αἰθίοπες καὶ Βαβυλώνιοι. Τοὺς εἴκνε ὄχι μόνον ἡ πολυμέρεια καὶ ἡ σοφία του, ἀλλὰ καὶ ἡ παιδαγωγικὴ του μέθοδος, ἡ ὁποία ἐνθιμίζει τὸ διδασκῆριον τοῦ Φωτίου, ἀλλὰ καὶ τὰ σημερινὰ πανεπιστημιακὰ κολέγια καὶ σεμινάρια.

Ὁ Ψελλός προσεπάθει κατὰ τὰς παραδόσεις του νὰ διεγείρῃ πάντοτε εὐάρεστα συναισθήματα εἰς τοὺς ἀκροατὰς του καὶ νὰ προκαλῆ τὴν διάθεσιν πρὸς μάθησιν. Κατὰ τὸ δυνατόν ἀπέφευγε τὰς τιμωρίας. Τοὺς ἀμελεῖς καὶ ἀτάκτους καὶ ῥέποντας εἰς τὰ παιγνίδια καὶ τὰ δημόσια θεάματα ἐπαιδαγώγει μὲ κατάλληλα παραδείγματα ἐκ τῆς ἐργατικότητος τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων. Γενικὸν δὲ χαρακτηριστικὸν τῆς διδασκτικῆς μεθόδου τοῦ Ψελλοῦ ἦτο ἡ ἐλευθερία εἰς τὰς συζητήσεις καὶ εἰς τὴν ἐκφρασὴν ἀποριῶν, καθὼς καὶ ἡ ἐπαγωγικότης⁽³⁾. Κατόπιν ὅλων αὐτῶν δικαιολογεῖται πλήρως ὁ τίτλος Ἀκαδημία, ὁ ὁποῖος ἐδόθη εἰς τὸ ἀνώτατον ἐκπαιδευτήριον τοῦ Ψελλοῦ καὶ τοῦ Ξιφιλίνου. Ἦτο κάτι ποῦ ὁμοίαιζε μὲ τὴν ἀρχαίαν Ἀκαδημίαν!

Ἐὰν ὁ ΙΑ' αἰὼν κυριαρχῆται ἀπὸ τὴν λογίαν τριάδα Μαυρόποδα, Ψελλὸν καὶ Ξιφιλίνον, παρομοίως καὶ ὁ ΙΒ' κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸν Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης, πέριξ τοῦ ὁποίου κινουῦνται ὡς ἄλλοι δορυφόροι τοῦ πνεύματος οἱ σοφοὶ ἱεράρχαι Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος, Εὐθύμιος Μαλάκης καὶ Ἰωάννης Ἀπόκαυκος. Χάρις εἰς τοὺς ἀκαταβλήτους αὐτοὺς ἐργάτας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς παιδείας ὁ ΙΒ' αἰὼν ἐγνώ-

(2) Κ. Μπόνη, Ἰωάννης ὁ Ξιφιλίνος, Ἀθήναι 1937, σελ. 24-25.

(3) «Τὸ γὰρ συλλογίζεσθαι οὔτε δόγμα ἐστὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀλλότριον, οὔτε θέσις τις τῶν κατὰ φιλοσοφίαν παράδοξος, ἀλλ' ἡ μόνον ὄργανον τῆς ἀληθείας καὶ ζητουμένου πράγματος εὐρεσις» (παρὰ Δ. Ζακυθνοῦ, Βυζάντιον, σελ. 67).

οἶσε μίαν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων, πνευματικὴν ἀνθήσιν πολὺ χαρακτηριστικὴν, ἃν καὶ ἄγνωστον εἰς τοὺς πολλούς. Ἔως παρακολουθήσωμεν τὸν ἐθνικὸν μας ἱστορικὸν πῶς ἐρμηνεύει τὴν ἀναγέννησιν αὐτὴν, εἰς τὴν ὅποιαν ἐπρωτοστάτησαν οἱ ἔνθερμοι αὐτοὶ ἀνθρωπισταί :

« Πολλοὶ βαπτιζόμενοι εἰς τὸ ζωοποιὸν ρεῦμα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ἐξήρχοντο ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας ταύτης ὅλως ἀνακαινοσθέντες καὶ προσελάβανον ἐξ αὐτῆς οὐ μόνον εὐφυΐαν, χάριν, ζωρότητα περὶ τὸν πνευματικὸν βίον, ἀλλὰ καὶ τόλμην περὶ τὸν ἐνεργόν. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶχον ἀρχίσει νὰ ἔχωσι τὴν συνείδησιν ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ εἰμὴ ἀναζωπυρούμενος, δὲν δύναται δὲ νὰ ἀναζωπυρηθῇ εἰμὴ διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας μετὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Καὶ τῷ ὄντι βλέπομεν παρ' αὐτοῖς τὰς δύο ταύτας κυρίας ὑποστάσεις τῆς ἐθνότητος ἡμῶν ἐναρμονίως ἐνουμένας, ὅπως εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐνώνται ἐναρμονίως ἐν τῇ 4ῃ ἑκατονταετηρίδι ἐπὶ τῶν Βασιλείων, τῶν Γρηγορίων, τῶν Συνεσιῶν. Ἄλλ' ἐκείνη μὲν ἡ πρώτη ἀπόπειρα ἀπέτυχεν, ἡ δὲ ἀπὸ τῆς 12ης ἑκατονταετηρίδος ἀρξασμένη, ἀφοῦ διὰ πολλῶν ἐτι ἐπέπρωτο νὰ διέλθῃ δοκιμασιῶν, ἐμελλεν ἐπι τέλους νὰ θριαμβεύσῃ καὶ ν' ἀποτελέσῃ τὴν πρώτην ἀφετηρίαν τῆς τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ διαπλάσεως. Κυριώτατος δὲ ἀντιπρόσωπος τῆς κρίσιμου ταύτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ τροπῆς περὶ τὰ μέσα τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος ἦτο ὁ Εὐστάθιος, τοῦ ὁποίου τὸ θεωρητικὸν ἄμα καὶ πρακτικὸν πνεῦμα, ἡ χριστιανικὴ ἄμα καὶ ἑλληνικὴ φύσις δύναται νὰ λογισθῶσιν ὡς ὁ τύπος τῆς τότε κυφορουμένης ἀναβίσεως»⁽⁴⁾.

Ἐμπνευστὴς λοιπὸν τῆς κινήσεως αὐτῆς, πνευματικὸς μεταρρυθμιστὴς καὶ ἀναμορφωτὴς, ὑπῆρξεν ὁ Εὐστάθιος. Ἄλλὰ ποῖος ἦτο οὗτος; Ὡς διάκονος ἐξημερίασε καθηγητὴς τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς εἰς τὴν Κων/πολιν. Ἐκεῖ διέπρεψε διδάσκων τὰ μαθήματα τῆς ἐγκυκλίου μορφώσεως, γραμματικὴν, ρητορικὴν καὶ φιλοσοφίαν. Τόση ὑπῆρξεν ἡ φήμη τῆς σοφίας του, ὥστε συνέρροον πρὸς αὐτὸν πλείστοι φιλομαθεῖς νέοι, ὅπως ἄλλοτε ἐπὶ Φωτίου καὶ Ψελλοῦ. Ἡ αἰθουσα τῶν παραδόσεών του παρεβάλλετο πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὴν Στοάν, τὸ δὲ πλῆθος τῶν μαθητῶν πρὸς σμῆνος μελισσῶν. Ἄλλὰ καὶ τὸ σπῆτι του ἦτο ἓνα σπουδαῖον πνευματικὸν κέντρον.

(4) Παπαρρηγοπούλου, τ. 4, μ. Β', σ. 209.

Θαυμαστὴς τῆς θύραθεν γραμματείας ὁ Εὐστάθιος, ἠσχολήθη συστηματικῶς μὲ αὐτὴν. Καρπὸς τῶν μελετῶν του αὐτῶν εἶναι αἱ περίφημοι παρεμβολαὶ εἰς τὴν Ὀδύσειαν καὶ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου, μὲ σοφὰ προλεγόμενα, καθὼς καὶ ἄλλα φιλολογικὰ ἔργα περὶ Πινδάρου, Διονυσίου τοῦ περιγητοῦ κλπ. Εἰς τὰς μεγάλας αὐτὰς φιλολογικὰς ἐργασίας του ὁ Εὐστάθιος δὲν ἀποδεικνύεται μόνον δεινὸς φιλόλογος, ἀλλ' ἀκόμη φανερόναι, κατὰ τὸν Παπαρρηγόπουλον, ὅτι «τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ ἐπεφύσησεν ἐπὶ τὸν ἄνδρα πνεῦμα, τὸ ὅποιον ἔκτοτε σφοδρότερον ὀσημέραι γινόμενον ἐμελλε νὰ παραγάγῃ νέαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ φάσιν» (τ. Δ' μ. Β' σ. 174)⁽⁵⁾.

Ὁ Εὐστάθιος δὲν ἦτο ἓνας ξηρὸς ἀρχαιολάτρης, ἀλλὰ ζωντανὸς ἀνθρωπιστὴς, ἀληθινὸς χριστιανὸς καὶ ἀληθινὸς Ἕλληνας, ὁ ὁποῖος ἐβλέπε τὴν παιδεῖαν ὡς σπουδαιότατον ὄπλον ἀνορθώσεως καὶ ἐκπολιτισμοῦ. Τὰς φαινὰς αὐτὰς ἀπόψεις του τὰς παρουσάσας ὄχι μόνον ὡς καθηγητῆς εἰς τὴν Κων/πολιν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀρχιεπίσκοπος εἰς τὴν Θεσ/νίκην. Μέσα εἰς τὴν ὅλην κοινωνικὴν καὶ ἀνθρωπιστικὴν του δρασίαν φροντίζει καὶ διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ μοναχισμοῦ. Ἀπαραίτητον θεωρεῖ διὰ τὸν μοναχὸν τὴν μόρφωσιν. Εἰς τὴν σπουδαιότητα τὴν πραγματείαν του «Ἐπίσκεψις βίου μοναχικοῦ ἐπὶ διορθώσει τῶν περὶ αὐτὸν» ἐρωτᾷ: «Τί δὲ ἂν κηρύξῃ ἀγαθὸν καὶ Θεῷ πρέπον ἀγράμματος ἀνθρωπος;» Ἐφρόνει ὅτι τὰ ἱερὰ βιβλία εἶναι «εἰκόνας παιδείσεως, φῶτα πράξεων ἀγαθῶν, χαρακτηριστὴρες εὐσηχμοσύνης...». Ὅχι μόνον δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔργα ἔπρεπε νὰ μελετοῦν οἱ μοναχοί, ἀλλὰ «καὶ ἱστορίας ἐξωτερικὰς ἀνθολογεῖν καὶ γνώμας καὶ ἀποφθέγματα, ἐξ ὧν καὶ οἱ πάλαι ἀγιώτατοι πατέρες ἐρανισάμενοι ἐμελετοῦργησαν συμβιλοποιήσάμενοι (= συναγαγόντες) τὰ γλυκέα ἐκεῖνα βιβλία, οἷς ἐνέθεντο τὰ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρὸν λόγια καὶ οὕτως ἀ-

(5) Κατὰ τὸν Βασίλειον ὁ Εὐστάθιος κατέχει «μίαν τιμητικὴν θέσιν ὄχι μόνον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἐπίσης εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς κλασσικῆς φιλολογίας».

ρεσκόντως τῷ Θεῷ ἐλειτούργησαν. Καὶ ἐπεθύμουν τοιούσδε καὶ παρ' ἡμῖν εἶναι τοὺς προφαινόμενους μοναχοὺς.

Ἀμελικτός ὁ Εὐστάθιος ἐπιτίθεται ἐναντίον τῶν μοναχῶν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι διεσκορπιζαν τὰ βιβλία τῶν μοναστηριακῶν βιβλιοθηκῶν. Οἱ κάπηλοι αὐτοί, λέγει, ἀκούουν τὸν πονηρόν, ὁ ὅποιος τοὺς παροτρύνει: «Πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σοι ταυτὶ βιβλία· καὶ δαπανήσας ἔνθα βούλει, δεῦρο ἀκολούθει μοι». Οἱ τοιοῦτοι, συνεχίζει, μιμῶνται τὸν Ἰούδαν· μὴ δυνάμενοι νὰ πωλήσουν τὸν ὑπερσύνουον Λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐκδίδουν εἰς τοὺς ἀγοραστὰς τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ μάλιστα μὲ ἀνάξιον τίμημα, ὅπως οἱ κλέπται καὶ οἱ ἀνδραποδισταί⁽⁶⁾.

Με αὐτὴν τὴν φλόγα καὶ μὲ αὐτὴν τὴν εὐρύτητα τῆς σκέψεως ἠγωνίζετο ὁ σοφὸς κληρικὸς εἰς τὰ δύο μεγάλα κέντρα τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος, τὴν Κων/πολιν καὶ τὴν Θεσ/νίκην. Ὁ πύρρος τῆς σοφίας του ὄχι ἀπλῶς ἐφώτισε πολλοὺς, ἀλλὰ καὶ ἀνέδειξε μαθητὰς ἐπαξίους, ὅπως τὸν σοφὸν ἱεράρχην τῶν Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωριάτην τὸν Ἀκομινάτον. Κατὰ τὸν Παπαρρηγόπουλον, ὁ Μιχαὴλ:

«Διετέλεσεν οὐ μόνον μαθητῆς, ἀλλὰ καὶ σύνδικος τοῦ ἐξόχου ἐκείνου ἀνδρός, ὥστε ἐποτίσθη δαφυλῶς τὰ νάματα τῶν μεγαλοφρόνων ἀναμνήσεων, τῶν χαριστάτων ἰδεῶν, τῶν γενναίων συγκινήσεων καὶ ἐν ταύτῳ τῶν ὑψηλῶν χριστιανικῶν δογμάτων καὶ τῶν σωτηρίων ἠθικῶν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου παραγγελιών, ἐκ τοῦ συναπαρτισμοῦ τῶν ὁποίων προέκειτο νὰ διαπλασθῇ ἡ νέα ἑλληνικὴ ἀνατροφή»⁽⁷⁾.

Ἀντάξιος μαθητῆς τοῦ Εὐσταθίου ὁ Μιχαὴλ ἀνεδείχθη κάτοχος τῆς ἀρχαίας παιδείας, ἀληθινὰ σοφός, τρεφόμενος ἀδιακόπως ἀπὸ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἀρχαίους κλασικούς, ἀπὸ τὴν θεολογίαν καὶ τὴν φιλολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην. Ἡ μορφὴ του ἐνθυμίζει ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ὁ λόγος του εἶναι ἀττικός. Ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, ὅπου

ἤδρευε ὡς μητροπολίτης, ἠκτινοβόλησε πλούσιον τὸ φῶς τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς σοφίας. Ὁ καθηγητῆς Σπουρίδων Λάμπρος, ὁ ὁποῖος τὸν ἐμελέτησεν εἰδικῶς, ἰδού πῶς ἀναλύει τὴν διμερῆ αὐτὴν σοφίαν του:

«Αἱ δύο αὐταὶ Βίβλοι, ἡ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ τῆς θεολογικῆς παιδείας, εἶναι πάντοτε ἀνοικταὶ πρὸ τῶν νοερῶν αὐτοῦ ὀφθαλμῶν· ἐκ τῶν δύο τούτων πυξίδων τῆς Πανδώρας ἐξάγει τὰς ψηφίδας, αἵτινες μέλλουσι νὰ διανθίσωσι τοῦ λόγου αὐτοῦ τὴν εἰκόνα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἄλλη ἐκκλησιαστικὴ καὶ θύραθεν παιδεία παρέχει τὰς ἐαυτῆς συμβολὰς εἰς τὸ ψηφοθέτημα. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, Βασίλειος ὁ μέγας καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐκ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Πίνδαρος, ὁ Δημοσθένης, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ἀριστοτέλης ἐκ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων δαμνίζουσιν εἰς τὸν ἡμέτερον ἱεράρχην ὅτε μὲν λέξεις, ὅτε δὲ φράσεις, ἄλλοτε μὲν ἀφορμὴν λόγων, ἄλλοτε δὲ εἰκόνας ὀλοκλήρους»⁽⁸⁾.

Ὁ ἴδιος καθηγητῆς εἰς εἰδικὴν πραγματείαν «Περὶ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου» (Ἀθήναι 1905) ἀποδεικνύει ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Μιχαὴλ, ὅτι ὁ σοφὸς ἱεράρχης εἶχε πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην ἀγοράζων ἢ καὶ ἀντιγράφων ἰδιοχείρως διαφόρους κώδικας. Ἐπειδὴ δὲ ἑκατοικοῦσε εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἐκεῖ εὐρίσκειτο καὶ ἡ βιβλιοθήκη του. «Ἴσως δὲ ἐφυλάσσοντο τὰ βιβλία τοῦ μητροπολίτου ἐν τῷ Παρθενῶνι, ὅστις τότε ἦτο ἐκκλησία τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι Παναγίας τῆς Ἀθηνωτίσσης». Ἔτσι ὁ ἀρχαῖος ναὸς ἀποκοῦσε νέαν δόξαν, ὄχι μόνον ὡς χριστιανικὸς ναὸς, ἀλλὰ καὶ ὡς βιβλιοθήκη! Σημειωτέον ὅτι καὶ ὅταν ἀπεσύρθη ὁ Μιχαὴλ τὰ τελευταῖα του ἔτη ἐν Κέφῳ, καὶ ἐκεῖ ἐζήτηι καὶ συνεκέντρωνε πλῆθος βιβλίων. Ἐκτὸς τῶν θεολογικῶν καὶ φιλολογικῶν, μὲ ἰδιαιτέραν ἀγάπην ἐμελέτα τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Γαληνὸν καὶ τὸν Εὐκλείδην ἐνδιατρίβων μὲ πάθος εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ἱατρικὴν καὶ τὴν γεωμετρίαν. «Τοιουτοτρόπως», ἔλεγε, «ἀπὸ τῶν ἐνύλων πρὸς τὰ νοητὰ διαπορθημενῆσθαι καὶ τοῖς ἐκείνων ἀδολεσχίῳ κάλλεσι καὶ τῶν λυπούντων ἢ ἐπιλήσῃσιν ἢ κουφισθῆσμαι».

(6) Βλ. ἄρθρον «Εὐστάθιος» ἐν Pauly-Wis-sowa Real Encyclopädie, 1909, τ. VI, στ. 1462 καὶ Φ. Κουκουλέ, Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου, Τὰ Λαογραφικά, τόμοι 2, Ἀθήναι 1950.

(7) Κ. Παπαρρηγόπουλου, Ἱστορία, τ. 4 μ. Β', σελ. 209.

(8) Μιχ. Ἀκομινάτου, Τὰ σωζόμενα, 1879-80, τόμοι 2.

Ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Μιχαὴλ ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἐγνώρισεν ἡμέρας δόξης, διότι «τὰ τῆς σοφίας ρεῖθρα περιλιμνάζουσιν αὐτὴν καὶ κατάρδουσιν». Παραστατικώτατα ζωγραφίζει τὴν πνευματικὴν αὐτὴν εὐφορίαν τῶν Ἀθηνῶν εἰς μίαν ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τὸν Μιχαὴλ ὁ στενὸς φίλος αὐτοῦ καὶ τοῦ Εὐσταθίου ἐπίσκοπος Νέων Πατρῶν (Ἰπάτης) Εὐθύμιος ὁ Μαλάκης⁽⁹⁾.

Ἄλλ' ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ μόνον ἓνα ἀριστούργημα ἐπιστολογραφίας. Φανερώνει ἀκόμη τὴν λογίτητα τοῦ γράφοντος καὶ μᾶς προβάλλει μίαν ἄλλην σπουδαίαν μορφήν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἶχε σπουδάσει καὶ ὁ Εὐθύμιος εἰς τὴν Πατριαρχικὴν Ἀκαδημίαν τῆς Κων/πόλεως, διεκρίθη δὲ διὰ τὴν μόρφωσίν του, καθὼς καὶ διὰ τὴν ρητορικὴν καὶ ποιητικὴν του ἱκανότητα.

Οἱ τρεῖς αὐτοὶ σοφοὶ καὶ ἐνάρετοι ἄνδρες, συνδεδεμένοι διὰ στενῆς φιλίας, ἀπετέλεσαν μίαν φαεινὴν πλειάδα κατὰ τὰ δύσκολα χρόνια τοῦ ἸΒ' αἰῶνος, ὁπότε ἐπεκράτησε ὁ ἀπὸ δυσμῶν κίνδυνος. Ἡ ἀλληλογραφία των εἶναι ἓνα ὑπέροχον δεῖγμα ἀληθινῆς φιλίας, ἀλλὰ καὶ λαμπρὸν μνημεῖον τῆς φιλολογίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Εἶναι κάτι ποῦ ὑπενθυμίζει Γρηγόριον καὶ

(9) «Ἀνδρείαν μὲν καὶ στρατηγίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐκλιπεῖν Σόλωνός τε νομοθεσίαν καὶ τάλαντα, ὅσα πόλιν συνιστᾷ καὶ δῆμον κοσμεῖ, κάγώ, σύμφημι· συνεκδημήσαι δὲ καὶ σοφίαν καὶ λόγαν χάριτας οὐδεὶς πείσει με λόγος, ἕως ἂν Ἀθήνηθεν κομίζωμαι γράμματα οὕτω κομψά τε καὶ καλλιρήμονα· νομίζω γὰρ ἢ μήπω Πλάτωνα τεθνήσκει καὶ Δημοσθένην καὶ τοὺς λοιποὺς Ἀθήνησι σοφιστάς, ἢ θανόντας ἀναδιῶναι καὶ τὰς Ἀθήνας αὖθις περιλαλεῖν. Τοσοῦτον γέμει σου χαρίτων τὰ γράμματα, σοφὴ καὶ φίλη μοι κεφαλὴ. Οὕτω σοὶ λαμπρὸν οἱ λόγοι τὸ τῆς σοφίας ἀποστῆλθουσι κάτοπτρον. Κἂν γοῦν ὑδάτων οἱ κρουνοὶ τὴν Ἀθηναίων πόλιν ἐπέλιπον, κἂν ποταμοὶ καὶ πίδακες ἀπεψύγησαν, ἀλλὰ τὰ τῆς σῆς σοφίας ρεῖθρα περιλιμνάζουσιν αὐτὴν καὶ κατάρδουσιν, αἷα τοῖς παραδείσοις καὶ ἄκαρτα τὰ φυτὰ, ἀλλ' οἱ τῆς σοφίας λειμώνες ὡς εὐανθεῖς καὶ πολυκαρποὶ. Ἄνευ μελίσσῶνος ὁ ὕμητός, ἀλλ' ὑπερβλύζει τὸ τοῦ λόγου μέλι τοῖς Ἀθηναίοις καὶ τὸν ὄντως γλυκασμὸν ἀποσταλάσσει τὰ ὄρη καὶ οἱ βουνοὶ τὴν ἀληθεύουσαν ἀγαλλίασιν...». (Κ. Μπόνη, Εὐθυμίου Μαλάκη, Τὰ Σφώζεμενα, Ἀθήναι 1937).

Βασιλείον ὡς πρὸς τὸν ἔρωτα τῆς γνώσεως καὶ τὸν πόθον τῆς ἀνθρωπιστικῆς δράσεως. Καὶ εἶναι ἀκόμη χαρακτηριστικὸν νὰ βλέπη κανεὶς κατὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα—ποῦ ἐθεωρήθησαν κάποτε σκοτεινά—τοιούτους σοφοὺς ἀνθρωπιστὰς νὰ κοσμοῦν, ὄχι μόνον τὴν Βασιλεύουσαν καὶ τὴν Θεσ/νίκην, ἀλλὰ καὶ μικρὰς πόλεις τῆς ἐποχῆς, ὅπως τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς Νέας Πάτρας.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν μητροπολιτικὴν ἔδραν τῆς Ναυπάκτου ἐκάθησε κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἓνας σοφὸς ἱεράρχης, ὁ Ἰωάννης ὁ Ἀπόκαυκος⁽¹⁰⁾. Ἐσπούδασε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἐν Κων/πόλει Ἀκαδημίαν, «τὸ σεβαστὸν τῆς σοφίας μέγα τέμενος», στρεφόμενος, ὅπως γράφει, «περὶ χοροῦς φιλοσόφων, περὶ ρητόρων συλλογᾶς». Ὅπως καὶ οἱ σύγχρονοὶ του τρεῖς ἱεράρχαι, οὕτω καὶ ὁ Ἀπόκαυκος ἦτο κάτοχος τῆς ἀρχαίας φιλολογίας. Εἶναι ἐκπληκτικὸν τὸ ὅτι εἰς τὰ ἔγγραφα καὶ τὰς ἐπιστολάς του ὑπάρχουν χωρία ἐκ τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας, τοῦ Ἡσιόδου, Φωκυλίδου, Πινδάρου, Σοφοκλέους, Εὐριπίδου, Ἀριστοφάνους, Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους, Θουκυδίδου, Πλουτάρχου, Διογένους Λαερτίου, Ζηνοβίου, Λυκόφρονος, Ἴπποκράτους, Πλινίου. Ὡς ἐκ τούτου ὁ λόγος του ἔχει χροιάν φιλοσοφικὴν καὶ ποιητικὴν. Διότι καὶ ποιητὴς ὑπῆρξεν ὁ Ἀπόκαυκος. Πολλοὶ στίχοι του εἰς μάρτυρας εἶναι χαριτωμένοι, γραμμεινοὶ μὲ φυσικότητα καὶ χάριν, μὲ φαντασίαν καὶ δύναμιν.

Μὲ τὴν πλειάδα αὐτὴν τῶν ἀνθρωπιστῶν ἱεραρχῶν εὐρισκόμεθα καὶ πάλιν ἐμπρὸς εἰς μίαν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων καὶ τῆς κλασικῆς παιδείας. Καὶ δὲν εἶναι ἡ πρώτη. Προηγῆθη ὁ αἰὼν τοῦ Φωτίου, ὁ αἰὼν τοῦ Ἀρεθῆ, ὁ αἰὼν τοῦ Ψελλοῦ. Τέσσαρες αἰῶνες πνευματικῶν ἀναγεννήσεων. Διὰ τὴν αἰῶνα γὰρ νὰ τοὺς λημονοῦμεν καὶ νὰ ἐνθυμούμεθα μόνον τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος; Διὰ τὴν αἰῶνα γὰρ νὰ γίνεταί τὸσος λόγος διὰ τὰ φιλολογικὰ κέντρα τῆς Ἰταλίας τοῦ ἸΔ'-ΙΕ' αἰῶνος καὶ νὰ παραθεωροῦνται τὰ πολὺ προγενέστερα περίφημα σπουδαστήρια τοῦ

(10) Παρθενίου Πολάκη, Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Ἱεροσόλυμα 1923.

Φωτίου και τοῦ Ἀρέθα, τοῦ Στουδίτου και τοῦ Μαυρόποδος, τοῦ Ψελλοῦ και τοῦ Ξιφιλίνου, τοῦ Εὐσταθίου και τοῦ Ἀκομινάτου, τὰ ὁποῖα ἐξεπαίδευαν φιλολόγους και φιλοσόφους, μαθηματικούς και ἀστρονόμους, ποιητὰς και ρήτορας, εἰς ἐποχὴν πού τὴν Εὐρώπῃν ἐκάλυπτε σκότος;

★

Αὐτὴ εἶναι «ἡ νέα τὸ Ἑλληνισμοῦ φάσις» κατὰ τὸν Παπαρηγόπουλον, «ἡ πρώτη ἀφετηρία τῆς τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ διαπλάσεως». Εἶναι κάτι τὸ ἐντελῶς θαυμαστόν, πού φανερώνει διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν τὸν ἀστεῖρευτον πνευματικὸν πλοῦτον τοῦ Βυζαντίου και τῆς βυζαντινῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία «κλυδωνίζεται, ἀλλ' οὐ καταποντίζεται· χειμάζεται, ἀλλὰ ναυάγιον οὐχ ὑπομένει· παλαίει, ἀλλ' οὐχ ἠττάται· πυκτεύει, ἀλλ' οὐ νικάται» (Χρυσόστομος). Διότι, πράγματι, εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων πρωτοπόροι εἶναι οἱ ἱεράρχαι, οἱ γνήσιοι πνευματικοὶ ἀπόγονοι τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος. Τὸ ἐπίσης σπουδαῖον: Ἡ ἀναγέννησις τοῦ ΙΒ' αἰῶνος δὲν ἀποτελεῖ ἓνα στιγμιαῖον και παροδικὸν φαινόμενον. Εἶναι κάτι πού προπαρασκευάσθη ἀπὸ τὸν Φώτιον και τὸν Ἀρέθαν και τὸν Ψελλόν, κάτι πού θὰ συνεχισθῇ και κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνας μὲ νέαν ἔντασιν.

Και ἰδοῦ, κατὰ τὸν ιγ' αἰῶνα, ἐνῶ τὸ Βυζάντιον ὑφίσταται τὸ τρομερὸν πλήγμα τῆς φραγκοκρατίας και διατελεῖ ὑπὸ τὸν ξενικὸν ζυγόν, τὸ φῶς τῆς παιδείας δὲν σβύνει. Εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κων/πόλεως ἀνέρχονται ἄνδρες διακρινόμενοι διὰ τὴν μόρφωσίν των, ὅπως ὁ Γερμανὸς ὁ Β', ὁ Ἰωάννης Βέκκος και ὁ Γρηγόριος Κύπριος. Ὁ πρῶτος μάλιστα εἰς τὸ φιλοσοφικὸν ἔργον του «Φυσικῆς κοινωνίας λόγοι ἐξ» ἐξάγει τὰ ἀγαθὰ τῆς παιδείας. «Κάλλιστον», λέγει, «εἶναι οἱ τρόφιμοι τῆς παιδείας και ὅσοι κατὰ τὸ δυνατόν αὐτοῖς ἐκείνης ἀσπάζονται, οἱ δὲ μὴ, θηριώδεις και ἀκρινώνητοι».

Ἄλλὰ και ἄλλοι, κληρικοὶ και μοναχοὶ, διακρίνονται διὰ τὴν παιδείαν των κατὰ τὸν ἴδιον αἰῶνα. Ὁ Νικηφόρος Βλεμμύδης ἔδρασεν ὡς σοφὸς διδάσκαλος και ἔγραψεν ἱατρικὰ και γεωγραφικὰ ἔργα, κυ-

ρίως ὅμως ἐπιτομὴν φυσικῆς και λογικῆς, ἔργα τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Α. Heisenberg ἐξησφάλισαν εἰς τὸν συγγραφέα ἀθάνατον δόξαν. Ὁ ἀρχιδιάκονος Κωνσταντῖνος Μελιτηνιώτης ἠσχολήθη μὲ τὴν ἀστρονομίαν, ὁ Γεώργιος Παχυμέρης ἀνεδείχθη διακεκριμένος ἱστορικός, ἔγραψε ρητορικά και φιλοσοφικὰ δοκίμια, καθὼς και αὐτοβιογραφίαν του εἰς ἐξάμετρον. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ἀκόμη ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον γράφει ὁ Heisenberg διὰ τὸν μέχρι πρὸ ὀλίγου ἄγνωστον εἰς τοὺς ἐρευνητὰς Νικόλαον Μεσαρίτην, ἐπίσκοπον Ἐφέσου: «Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ ἔχη τὴν ὑπομονὴν νὰ ἐκδώσῃ τὰ ἔργα του, θὰ προσφέρῃ μίαν μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἐπιστήμην. Τὸ ἔργον δὲν εἶναι εὐκόλον, εἶναι ὅμως ἐξαιρετικὰ πολύτιμον και ἄξιον εὐγνωμοσύνης»⁽¹¹⁾.

Ἐξ ἄλλου οἱ μοναχοὶ Μάξιμος Πλανούδης και Νικόλαος Χοῦμνος κατέχουν σπουδαῖαν θέσιν εἰς τὴν φιλολογίαν και συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων. Ὁ Χοῦμνος, κατὰ τὸν Βασίλειφ (σ. 406), διεδραμάτισε ἓνα ρόλον ὄχι εὐκαταφρόνητον εἰς τὴν βυζαντινὴν και τὴν ἰταλικὴν ἀναγέννησιν τῆς ἐποχῆς του, ἐνῶ ὁ Πλανούδης, πρῶτην πρεσβευτὴς εἰς Βενετίαν, ἀφωσιώθη εἰς τὰ γράμματα μὲ σπάνιον ζῆλον, μετέφρασε κλασικοὺς Λατίνους συγγραφεῖς εἰς τὴν ἑλληνικὴν και ἔγραψε ἔργα γραμματικὰ και φιλογολικά. «Ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν χειρογράφων τῶν μεταφράσεών του, κατὰ τὸν Βασίλειφ, (σ. 408) μᾶς φανερώνει ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἐχρησίμευσαν συχνὰ ὡς βοηθήματα εἰς τὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῇ Δύσει».

Κατὰ τὸν ιδ' αἰῶνα διακρίνονται διὰ τὴν σοφίαν και τὴν παιδείαν των οἱ δύο ἀρχιεπίσκοποι Θεσσαλονίκης Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς⁽¹²⁾ και Νικόλαος ὁ Καβάσιλας. Ἄν και ἦσαν και οἱ δύο θερμοὶ ὑποστηρι-

(11) A. Vasiliev, Histoire de l' Empire Byzantin, 1932, v. II p. 238.

(12) Γρ. Παπαμιχαήλ, Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Πετροῦπολις-Ἀλεξάνδρεια 1911.

καὶ τῆς μοναστικῆς ζωῆς, ἐν τούτοις ἦσαν φωτεινὰ διάνοια καὶ δὲν ἀγνοοῦσαν τὴν θύραθεν παιδείαν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ θεολογικὰ ἔργα των, κατεγίνοντο ὁ μὲν πρῶτος μὲ τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν, ὁ δὲ δευτέρος μὲ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἀστρονομίαν. Διὰ τὸ ἔργον τοῦ Καβάσιλα γράφει ὁ Βασιλειφ, ὅτι «πρέπει νὰ κατέχη μίαν σημαίνουσαν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἰδ' αἰῶνος καὶ νὰ ἐλκύη κατὰ ἓνα τρόπον ὅπως ἰδιαιτέρον τὴν προσοχὴν τῶν ἐπιστημόνων, οἱ ὅποιοι μέχρι σήμερον ἄφησαν δυστυχῶς εἰς τὴν σκιάν αὐτὸν τὸν ἐνδιαφέροντα συγγραφέα» (σ. 404). Τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν διεκρίθη διὰ τὴν σοφίαν του ὁ σοφὸς μοναχὸς Ἰωσήφ ὁ Βρυέννιος, ὁ ὅποιος ἐφρονούσε ὅτι «φέγγος ψυχῆς ἢ ἀληθῆς γνῶσις»⁽¹³⁾.

Αὐτὸ τὸ πνευματικὸν φέγγος δὲν σβύνει οὔτε κατὰ τὸν αἰῶνα τῆς ἀλώσεως. Καὶ ἐνῶ ἡ Βασιλεύουσα πίπτει ὑπὸ τὰ σφοδρὰ κτυπήματα τοῦ ἐχθροῦ, παραδίδει τὴν δάδα τῆς σοφίας εἰς τὴν Δύσιν. Ἄλλ' ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς λογίους, τοὺς γνωστοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀνθρωπισταί, οἱ ὅποιοι ἔφυγαν εἰς τὴν Δύσιν, κατὰ τὸν ἴδιον αἰῶνα ἀνεδείχθησαν εἰς τὴν Κων/πολιν δύο ἔξοχοι ὑπερασπισταὶ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ συγχρόνως ἐμπνευσμένοι διδάσκαλοι. Ὁ Μάρκος ὁ Ἐ-

φέσου ἐχρημάτισε διευθυντὴς τοῦ πατριαρχικοῦ φροντιστηρίου καὶ ἦτο «ἐν ἑλληνικοῖς μαθήμασι καὶ ὅροις τῶν ἁγίων συνόδων κανὼν καὶ στάθμη ἀπαρέγκυτος». Ὁ δὲ πατριάρχης τῆς ἀλώσεως Γεώργιος Σχολάριος (Γεννάδιος)⁽¹⁴⁾ εἶχε μεγάλην φιλολογικὴν μόρφωσιν, νεώτατος δὲ ἔγραψε γραμματικὴν καὶ μελέτας ἀριστοτελικάς. Εἰς τὴν οἰκίαν του μάλιστα ἐν Κων/πόλει ἤνοιξε σχολήν, ὅπως ἄλλοτε ὁ Φώτιος, ὁποῦ ἐδίδασκε γραμματικὴν καὶ φιλοσοφίαν τοὺς «ἐκάστοτε συλλεγομένους Ἑλληνας καὶ Ἰταλοὺς».

Ἔτσι ἐπὶ 11 αἰῶνας ὁ πυρὸς τῆς σοφίας καὶ τῆς παιδείας δὲν ἔσβυσε εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἡ Ἐκκλησία παραλλήλως πρὸς τὴν δογματικὴν, πρὸς τὴν ἱεραποστολικὴν καὶ τὴν φιλανθρωπικὴν παράδοσιν, ἐκράτησε πιστῶς καὶ τὴν παιδευτικὴν τοιαύτην. Οἱ κληρικοὶ τῆς ἡσαν ὄχι μόνον ποιμένες, ἀλλ' ἐπὶ πλέον προστάται τῶν γραμμάτων καὶ ἀκούραστοὶ ἐργάται τῆς ἐπιστήμης καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός των ἔδειχναν ὅτι ἐπίστευαν τὸ ἀξίωμα Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου: «παίδευσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον». Ἄς μὴ λησμονῶμεν ὅτι εἰς τὴν Κων/πολιν ἐλέγχθη τὸ σύνθημα αὐτὸ καὶ ἐφηρομόσθη ἐκεῖ ἐπὶ πολὺ περισσοτέρους αἰῶνας παρὰ εἰς τὰς Ἀθήνας.

B. ΕΡΑΣΤΟΣ

(13) Ν. Τωμαδάκη, Ὁ Ἰωσήφ Βρυέννιος καὶ ἡ Κρήτη κατὰ τὸ 1400, Ἀθήναι 1947.

(14) Κ. Μπόνη, Γεώργιος-Γεννάδιος Κουρτέσης ὁ Σχολάριος, Ἀθήναι 1953.

Η ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

Ἡ ἐνέργεια τοῦ λουμινάλ ἐπέρασε. Ὁ γέρο-Σέργης στριφογύρισε τὸ κεφάλι του στὸ μαξιλάρι, ἀνοίξε τὰ μάτια, τὰ ξανάκλεισε καὶ σὲ λίγο τὰ ἀνοίξε ὀριστικά. Ἐβγαλε τὸ χέρι του ἀπὸ τὶς κουβέρτες, ἔσπρωξε τὸ σκουφάκι του μπροστὰ ὡς τὴ μύτη καὶ ἔξυσε τὸ κεφάλι του μηχανικά, σκεπτικῶς.

Εἶναι σούρουπο. Τὸ δωμάτιο βλέπει στὸν κῆπο. Στ' ἀντικρινὰ δένδρα τὰ σπουργίτια βολεύονται γιὰ τὸν βραδινὸ ὕπνο, φλύαρα καὶ ἀεικίνητα, ὅσο ν' ἀποφασίσουν νὰ κουρινιάσουν. Οἱ θόρυβοι τοῦ δρόμου λιγοστεύουν. Εὐτυχῶς ποὺ ἀνάθουον ἐδῶ κι' ἐκεῖ τὰ φῶτα, παρηγοριὰ καὶ ἀντίστασις στὸ θάνατο τῆς ἡμέρας. Μελαγχολικὴ, ἀκόμα καὶ γιὰ τοὺς νέους καὶ τοὺς ὑγιεῖς αὐτὴ ἡ ὥρα.

Ὁ γέρο-Σέργης ἔσπρωξε τὸ σκουφάκι πίσω στὴ θέσι του καὶ προσπάθησε νὰ κινήσῃ τὸ ἀριστερὸ πόδι ἀλλὰ δὲν τὸ κατάρθωσε. Ἐμεινε γιὰ λίγο ἀκίνητος, σκεπτικῶς. Ἐπειτα ἀναζήτησε τὸ κουδοῦνι, κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι του, νὰ χτυπήσῃ, νὰ ἔλθουν νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ σηκωθῇ, νὰ ντυθῇ, νὰ κἀνῃ τὸν βραδινὸ του «περίπατο»: Μιά βόλτα στὸ δωμάτιο. Σέρνοντας τὸ ἄρρωστο πόδι του, σκυφτός, συννεφιασμένος. Καὶ ἔπειτα νὰ καθῆσῃ βαρῦς στὴν πολυθρόνα—αὐτὸ ἦταν ὅλο!

★

Περπατοῦσε κάποτε ζωηρός, ἀκούρατος στοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας καὶ τὸ μπαστοῦνι του—ἐξάρτημα λεβεντιάς παρὰ στήριγμα—ἀγγίζε ἐλαφρὰ τὸ πεζοδρόμιο μὲ τὸν γοργὸ ρυθμὸ τοῦ βήματος. Συναντοῦσε κάθε τόσο «σημαίνοντα πρόσωπα» πρόθυμα νὰ τοῦ βγάλουν τὸ καπέλο, νὰ σταματήσουν γιὰ λίγο κοντὰ του. Κι' ἀκόμα ἄλλους ποὺ ἔσπευδαν μὲ ὑποκλίσεις καὶ χαμόγελα νὰ τὸν ἀπαλλάξουν ἀπὸ κάποια ἀδιόρατη σκονίτσα στὸ πέτο του...

—Ἀασάχ!

Ἀναστένανε δυνατὰ. Τότε ἦταν δυνατός, ἀήττητος! Τώρα... Τὰ γεράματα! Ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν κοινωνία. Οἱ σύγχρονοι σου χάνονται σιγά-σιγά κι' αὐτοί, ἄρρωσταίνουν, πεθαίνουν. Καὶ ἡ ὑπόλοιπη κοινωνία, ἐγωκεντρικὴ, ἀψίκτορη στὰ ἐνδιαφέροντά της, ἐξακολουθεῖ τὸν δρόμο τῆς ψυχρῆ, ἀδιάφορῃ... Ἄλλοιμονο τότε, ἀν δὲν ἔχῃς ἀνθρώπους δικούς σου κοντὰ σου.

Ἡ κόρη του ἄκουσε τὸν ἀναστεναγμὸ του ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο, ἤλθε, μισο-

ἀνοίξε τὴν πόρτα καὶ κύτταξε τρομαγμένη μέσα.

—Θέλετε τίποτα;

—Νὰ πεθάνω!..

Τὸν πλησίασε, ἀκούμπησε μαλακὰ τὸ χέρι της στὰ σκεπάσματά του καὶ τὸν παρηγορεῖ.

Ὁ γέρο-Σέργης τὴν κυττάζει μὲ τὰ διαπεραστικὰ γκριζοπράσινα μάτια του (ἐκεῖ ἔχει φυλαχτὴ ἢ παλιὰ του δύναμι) καὶ σαρκάζει τὴν ἀδυναμία του μὲ ἓνα ἀπαισιόδοξο δίστιχο:

«Ὅταν γεράσῃ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει σωτηρία.

Μοιάζει μὲ τὸ γραμματίο σὰν λήγει ἡ προθεομία!»

★

Κτύπησαν στὴν πόρτα.

—Ἐμπρός!

(Ἡ φωνὴ του εἶναι ἀκόμη θροντερή).

Ἡ πόρτα τοῦ δωματίου ἀνοίξε σιγά-σιγά. Ἐνα κοριτσάκι μὲ κόκκινα μάγουλα, φωτεινὰ μάτια, μαῦρα σγουρὰ μαλλιά ἀχμαλωτισμένα ἀπὸ τὸ ἄσπρο καστόρινο καπελλάκι—ὤρμησε μέσα, πέταξε σὲ μιὰ καρέκλα τὸ καπέλο καὶ τρέχει νὰ τυλίξῃ τὰ χέρια του γύρω στὸν λαιμὸ τοῦ γέρο-Σέργῃ.

Ἐκείνους μισοκλείνει τὰ μάτια του ἀφνιδιασμένος, ἐνῶ δέχεται στὰ μεγάλα μάγουλά του δυὸ σκαστὰ φιλιὰ τῆς ἐγγονῆς του..

Ἡ μικροῦλα τράβηξε ξαφνικὰ πίσω τὸ μυρωμένο ἀπὸ τὸν ἀνοϊξιὰτικο ἀέρα προσωπάκι της, κύτταξε ἐρευνητικὰ τὸ πρόσωπο τοῦ παπποῦ της καὶ σούφρωσε τὰ χειλιάκια της μὲ παράπονο:

—Κλαῖς, παππούλακι;

Εἶχε δὴ στὰ μάγουλά του δυὸ δάκρυα πού, λίγο προητέτερα, εἶχαν κυλήσει ἐκεῖ οἱ μελαγχολικὲς σκέψεις του.

Χάιδεψε μὲ τὰ μεγάλα χονδρὰ δάκτυλά του τὶς μπουκλῆς τῆς.

«Κάτι εἶγε μὴ στὸ μάτι του», δικαιολογήθηκε ἐκείνους καὶ γέλασαν μαζῇ μὲ τὴν «παρεξήγησι»...

Στὴν πόρτα τοῦ δωματίου συνωστισμός: Μιά φάλαγγξ ἐγγονῶν—οἱ μικροὶ μπροστὰ—ἔφτασε μὲ φωνὲς καὶ γέλια.

Ἡ ἐγγονοῦλα του τοῦ ἐξήγησε:

—Μαζευτήκαμε ὅλοι νὰ βγάλωμε φωτογραφίες... ὅλοι μαζῇ μὲ σένα!

Γέμισε τὸ δωμάτιο μικροὺς καὶ μεγάλους:

Ὁ Ντόντος μὲ τὸ μεγάλο κεφάλι καὶ τὰ κοφτὰ κινέζικα ματάκια. Ἡ Ἑλενίτσα μὲ τὶς μακρυὲς μποῦκλες καὶ τὰ καστανά στοχαστικά μάτια. Ὁ «Ἀλέτσης» μὲ τὰ ὀρθία—σάν βουρτσά—μαλλιά καὶ τὸ μελαψὸ πρόσωπο. Ὁ Γιάννης καὶ ὁ Κώστας, στὴν «ἀχάριστη ἡλικία», μὲ μεταβαλλόμενη φωνὴ καὶ τὸ πρῶτο χνουδι στὸ πάνω χεῖλος. Ὁ Ἄγγελος, πρωτόβαλτος στὰ μακρυὰ παντελόνια καὶ στὴ σκοτοῦρα τῶν «ἀνωτέρων σπουδῶν»... Καὶ στὴν ἀγκαλιὰ τῶν μονάδων τους, τὰ δύο μωρά, ὁ Ντόντος ὁ β' μὲ τὸν ἀντίχειρα—πίπα στὸ στόμα καὶ ἡ Μαρία, ὀλοστρόγγυλη σάν φεγγάρι καὶ σοβαρὴ σάν ἀρεοπαγιτίτς.

Ἀκολουθοῦν οἱ συνοδοὶ τους: Γιοιοὶ καὶ κόρες, γαμπροὶ καὶ νυφάδες τοῦ γέρο-Σέργη. Ἄλλοι στὰ χρόνια τῆς ὀριμότητος, μὲ γκριζωποὺς κροτάφους, ἄλλοι στὰ νειάτα τους ἀκόμη τὰ πρῶτα. Καθένας μὲ τὴ χάρι του, μικροὶ καὶ μεγάλοι.

Ὁ φωτογράφος προσπαθεῖ νὰ θάλῃ σὲ τάξι τὴν εἰκόνα... Ὁ παππούς στὴ μέση, στὴν πολυθρόνα μὲ τὸν Ντόντο τὸν β' στὴν ἀγκαλιὰ. Γύρω του ἡ πρώτη καὶ δευτέρα γενεά.

Προσοχή!

Ἐνα ἐκτυφλωτικὸ φῶς ἐτύλιξε τὴν χαρούμενη εἰκόνα.

ᾠ-ω-ω!... Βουτίζει τὸ δωμάτιο ἀπὸ τὶς φωνὲς τῶν μικρῶν, ἔπειτα ἀπὸ κάθε ἀστραπή.

—Προσοχή! Εἶσθε μιὰ πολὺ ὠραία εἰκόνα!

Τσάφ!

Ὁ γερο-Σέργης γύρισε καὶ τοὺς κύταξε ὄλους καὶ ἕνα δάκρυ χαρᾶς γυάλισε στὰ μάτια του. Ναί, εἶναι μιὰ πολὺ ὠραία εἰκόνα. Ἐχει μιὰ κοινωνία γύρω του—σάρκα ἐκ τῆς σαρκός του—γεμάτη δύναμι, ζωὴ, ἀγάπη. Μιὰ κοινωνία ποὺ τσακίζεται νὰ ἐκπληρώσῃ καὶ τὴν παραμικρότερη ἐπιθυμία του, ποὺ τὸν ἐμψυχώνει, τὸν συντροφεύει, τὸν παρηγορεῖ...

«ὅταν γεράσῃ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει σωτηρία...»

—Ὅχι, δὲν εἶναι ἀλήθεια! (Διαμαρτύρεται μέσα τοῦ ὁ γερο-Σέργης). Νὰ ἡ σωτηρία:

«Κληρονομιά ποὺ δίνει ὁ Κύριος εἶναι τὰ παιδιά, μισθὸς ἀπ' Ἐκεῖνον ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας»

(θυμήθηκε τὸν ψαλμικὸ στίχο) (1).

Βρισκόμαστε τώρα σὲ ἕνα σαλόνι. Καμιά δεκαπενταριά νέες κυρίες παίρνουν τὸ τσάι τους. Συμμαθήτριες σὲ ἕνα κολλέγιο πρὶν δέκα χρόνια, συγκεντρώθηκαν σήμερα ἐκεῖ, νὰ θυμηθοῦν τὴν παλιὰ κοινὴ

ζωὴ τους, νὰ μιλήσουν γιὰ τὴν νέα πολὺς ἀπ' αὐτὲς βλέπονται γιὰ πρώτη φορὰ ἔπειτα ἀπὸ χρόνια. Καὶ πίνουν τὸ τσάι, μασοῦν τὰ βουτήματα, μιλοῦν ὄλες μαζὺ ἢ σκύβουν κοντὰ στὴν πλαϊνὴ τους γιὰ κάποια «intime» ἀνακοίνωσι:

...Μὲ τὸν Νίκο χωρίσαμε... Ἄσυμφωνα...

...Ἡ Νταϊζὴ ἔπαθε ἀπὸ τὴ διαίτα γιὰ ν' ἀδυνατίσῃ... Τὴν ἔχουν τώρα στὴν Ἑλβετία...

...Κλέβει τὰ κουταλάκια τοῦ Τζι-Μπί, γιὰ σπόρ...

★

Σὲ μιὰν ἄκρη, κοντὰ στὸν μεγάλο κινέζικο ἀμφορέα, μιὰ μικρὴ «ἐπίθεσις». Ἡ κυρία Τ., βυθισμένη σὲ μιὰ μεγάλη βελούδινη πολυθρόνα, εἶναι ὁ στόχος. Δεξιά κι' ἀριστερά της, καθισμένες στὰ κίτρινα «σκαμπῶ», δύο συμμαθήτριές της τὴν «ἔστρώσαν μπροστά»:

—Ἐσὺ κάνεις παιδιά; ᾠ, δυστυχία σου!...

—Καλὲ τρελλάθηκες;...

Καὶ προσπαθοῦν νὰ πείσουν τὴν κυρία Τ., ὅτι εἶναι ἡ πιὸ δυστυχισμένη καὶ ἀδικημένη γυναικὰ τοῦ κόσμου. Στὸ τέλος ἀρχίζουν οἱ «ὀδηγίες». Τὸ δεξιὸ «σκαμπῶ» ἔσκυψε κοντὰ της:

—Ἐγὼ ἔχω κάνει δέκα ἐκτρώσεις...

Ἡ μικρὴ κυρία Τ. γούρλωσε τὰ μάτια της μὲ φρίκη. Ἐφερε στὸν νοῦ της τὰ γελαστά προσωπάκια τῶν παιδιῶν της κι' ἔπειτα ἐκεῖνα τὰ δέκα ἀνυπεράσπιστα πλασματάκια ποὺ τοὺς ἔκοψαν βίαια τὸ νῆμα τῆς ζωῆς τους.

—Μὰ αὐτὸ εἶναι ἕνα ἔγκλημα!

Ψιθύρισε ἀνατριχιάζοντα.

Τὸ ἀριστερὸ «σκαμπῶ» μίλησε τότε γιὰ ἄλλη «μέση λύσι»... Καὶ ψιθύρισε κάτι ἀκόμη ποὺ ὑπερέβαινε κάθε ὄριο...

Ἡ κυρία Τ. δυσκολεύθηκε νὰ καταλάβῃ, ἔπειτα αἰσθάνθηκε ἕνα κύμα ἀγανακτήσεως, ζάλη, ναυτία... Τόση κατάπτωσης! Σὲ ἀνθρώπους μὲ «ἀνώτερη» μόρφωσι, καὶ μὲ τόσες οἰκονομικὲς ἀνέσεις! Στὸ νοῦ της ἦλθαν φράσεις ἀπὸ τὸ πρῶτο κεφάλαιο τῆς πρὸς Ρωμαίους... Ἦταν ἔτοιμη νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν ἀποπνικτικὴ αὐτὴ ἀτμόσφαιρα μὲ τὴν πιὸ βαθειὰ περιφρόνησι στὴν καρδιά γι' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους... Ἄλλὰ σχεδὸν ἀμέσως αἰσθάνθηκε τὸ λάθος της (ὕπαρχει πάντοτε ἕνας Φαρισαῖος κρυμμένος μέσα μας).... Ἄλλωστε, παρ' ὅλη τὴν ἀγανάκτησιν της δὲν θὰ ἔφευγε πιὸ δυνατὰ ἀπὸ ὅσο ἦταν ὅταν ἦλθε. Ἡ φυγὴ ποτὲ δὲν δυναμώνει τὴν καρδιά...

★

Ὁ Φαρισαῖος νικηθῆκε... Ἡ κ. Τ. προτίμησε τὴν ἀντεπίθεσιν τῆς ἀγάπης. Ἐχει μιὰν ἔμπνευσι. Δὲν λέει τίποτα (ἡ ζωὴ εἶναι πιὸ εὐλόγητη ἀπ' τὰ λόγια). Σκύβει,

(1) Ψαλμὸς 126 (127), στιχ. 3.

άνοιγει την τσάντα της και τραβάει από εκεί μία φωτογραφία. Τήν δείχνει στις δυο πλαϊνές της και εξηγεί:

—Αυτός είναι ο Ντόντος, με το μεγάλο κεφάλι και τὰ κοφτά κινέζικα ματάκια... Ἡ Ἐλενίτσα με τις μακρὺς μπούκλες και τὰ στοχαστικά μάτια... Στὴ μέση ὁ πατέρας μου, ἀδύνατος και ἄρρωστος τώρα... Για κυττάτε, γύρω του μία κοινωνία γεμάτη ζωὴ, δύναμη, ἀγάπη... Χαρούμενη, δική του... Σὲ μία ἐποχὴ πού ὁ περισσότερος κόσμος βασανίζεται ἀπὸ τὴν μόνωση, παντοῦ... Καὶ μέσα στὰ σαλόνια—δὲν εἶναι ἔτσι; Πόσοι δὲν εἶμαστε μόνοι κι' ἄς εἶμαστε μέσα στὸ πλήθος, «ἀναχωρηταὶ μέσα στὰ σαλόνια», κοινωνικοὶ ἄνθρωποι

πού δὲν γνωρίζομε ποτὲ μία πραγματικὴ «κοινωνία», νὰ κλαίη με τὴ θλίψη μας, νὰ χαίρη στὴ χαρὰ μας...

★

Ἔσκυψαν κι' ἄλλες στὴ φωτογραφία. Μὲ πολὺ περισσότερη συγκίνησι ἀπ' ὅση θὰ φανταζότανε ἡ κ. Τ. Στὸ τέλος, κὰτ' ἔχει ἀλλάξει στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ κοσμικοῦ σαλονιοῦ...

Ἦσυχα, ἀπαλά «ὡς πνοὴ αὔρας λεπτῆς» ἔνα σύνθημα ὑγείας κυκλοφορεῖ ἐκεῖ και παραθιάζει—εἴτε τὸ θέλεις εἴτε ὄχι—τις πύλες μιᾶς ἐγωϊστικῆς ἀπομονώσεως ἀπὸ τὴ ζωὴ, τὴν ἀγωνιστικὴ βέβαια ζωὴ ἀλλὰ και χαρούμενη και ἐπιτυχημένη ζωὴ.

ΟΥΤΙΣ

ΣΤΗ ΜΙΚΡΗ ΜΑΣ ΤΗΝ ΑΥΛΗ

Μὲς στὴ μικρὴ μας τὴν αὐλὴ
ἀπόμεινε ἡ συκιά μας
μοναχῆ...

Τὰ φύλλα της μαδήσαν ἕνα-ἕνα
και πέσανε τὰ φύλλα
—τὰ παιδιά της.

Κίτρινα και χλωμά στὴ γῆ ριγμένα
θαρρεῖς νεκρά...
Κι' ὑψώνονται πιά τώρα τὰ κλαδιά της
γκρίζα, ψηλόλιγνα, γυμνά...

Κι' ἔμεινε μὲς στὸ καταχειμῶνο μονάχη
μικρὴ ἢ συκιά...

Κι' ὄλο προσμένει μιά βροχοῦλα σιγανὴ
πού ὅπου και νᾶναι θε νάρθη
μὲ μιά μονότονη φωνὴ νὰ τῆς μιλήση,
νὰ τῆς κρατήση συντροφιά ὡς τὸ πρῶτ'.

Κι' ὕστερα θάρθουνε τὰ χιόνια τὰ πολλὰ
στὰ γυμνωμένα τὰ κλαδιά
θὰ στοιβαχτοῦνε
και θάρχουν τόσα, τόσα νέα και παλὰ
μὲ τὰ σπουργίτια και τ' ἀκρόκλαδα νὰ
ποῦνε...

—Κι' ἔτσι μιλῶντας, κουβεντιάζοντας σι-
γά
θὰ ξεχαστοῦνε
τὰ χιόνια στῆς συκιάς μας τὰ κλαδιά...

Ἔσπου νὰ ρθῆ μιά δύση
τὸ πρῶτο χελιδόνι τὸν ἀγέρα νὰ σπαθίσῃ
κι' ἐκεῖ δειλὰ
στὴν ἄκρη ἑνὸς κλαδιοῦ
ἀθόρυθα σιγὰ
τῆς Ἄνοιξης τὸ μήνυμα γλυκὰ
νὰ πρασινίση.

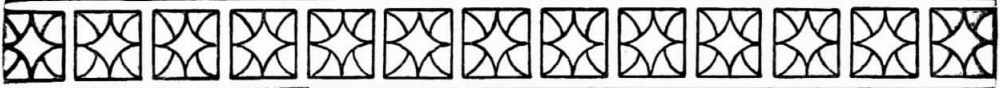
Θὰ ρθοῦνε τότες τὰ πουλιὰ
ὄλη ἢ παλὰ ξενητεμένη συντροφιά
τὰ καρδερνία, τὰ κοτσύφια,
τὰ φλώρια και τὰ χελιδόνια
μὲ τὴν ψαλιδωτὴ οὐρὰ
στὰ τρυφερόφυλλα κλαδιά
ν' ἀναπαυτοῦνε.

Χίλια τραγοῦδια νὰ σφυρίζουνε τρελλὰ
κι' ὕστερ' ἀνοίγοντας φτερά
μέσα στὸ ἀτέλειωτο γαλάζιο
νὰ χαθοῦνε...

Μὲς στὴ μικρὴ μας τὴν αὐλὴ
δὲ θᾶναι τώρα πιά ἢ συκιά μας
μοναχῆ.

Στὴ νιόβλαστη τῆ φυλλωσιά
θὰ παίζουν οἱ ἀδρες
και θὰ τονίζουν ἀπαλόηχους σκοποῦς
γιὰ ὅσα πέρασαν και φύγαν,
γιὰ ὅσα θάρθουν,
γιὰ τοὺς γλυκόχυμους πού θάρθουνε
καρπούς...

ΧΑΡΑ ΚΡΙΣΠΟΥ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

Τὰ συνέδρια τῆς «ιατρικῆς τῆς προσωπικότητος» ἀπησχόλησαν τὸ περιοδικὸν μας μὲ εἰδικὰ ἐκάστοτε ἄρθρα. Ἰδιαιτέρως ὅμως τώρα θὰ ἐκδηλώσωμεν τὴν χαρὰν μας, διότι τὸ ὄγδοον συνέδριον τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος συνῆλθεν, ὡς εἶχεν ἄλλως προαναγγελθῆ, εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὸ συνέδριον αὐτὸ ἀπετέλεσε νέαν πολύτιμον εὐκαιρίαν, οἱ ἰατροὶ διαφόρων χωρῶν νὰ ἀνταλλάξουν τὰς σκέψεις των ὡς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότης φέρει ἐνώπιον τῆς ἀρμοδιότητός του.

Μὲ ἀνεπιφύλακτον χαρὰν διαπιστώνομεν, ὅτι ὄχι ἀπλῶς ἐπέτυχε πλήρως τὸ συνέδριον αὐτὸ ἀλλά, ἠμπορεῖ νὰ λεχθῆ, ἡ ἐπιτυχία του ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν. Καὶ ἀκόμη περισσότερον θὰ ἐκφράσωμεν τὴν χαρὰν μας διότι εἰς τὴν «Χριστιανικὴν Ἐνωσιν Ἐπιστημόνων» καὶ εἰς τὰ μετ' αὐτῆς συνεργαζόμενα σωματεῖα ἐδόθη μία ἀκόμη δυνατότης γενικωτέρας πνευματικῆς ἐπαφῆς μὲ τοὺς διαπρεπεῖς ἐπιστήμονας τῆς ἀλλοδαπῆς πού ἀπῆρτισαν τὸ συνέδριον. Ἡ δὲ διάλεξις τοῦ ἰατροῦ Paul Tournier εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Παρνασσοῦ ἀπετέλεσεν εὐκαιρίαν πολύτιμον δι' εὐρυτέραν ἀκόμη μερίδα τῆς κοινωνίας μας. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἡ ἐπιτυχία τοῦ συνεδρίου ἐξεδηλώθη καὶ πέραν ἀπὸ τὴν ἰατρικὴν, ἀνεφέρετο καθόλου εἰς τὴν πνευματικὴν θεμελίωσιν τοῦ πολιτισμοῦ μας. Αἱ δὲ συνεργασίαι καὶ αἱ συντησεις πού ἐγίναν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἀποτελοῦν μίαν ἀπαρχὴν, ἡ ὁποία, δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία, θὰ εἶναι κάτι τὸ ἐξαιρετικῶς καλὸν διὰ τὴν ὅλην χριστιανικὴν πολιτιστικὴν προσπάθειαν.

Ἐπιτραπῆ τώρα νὰ ἐκφράσωμεν τὴν χαρὰν μας καὶ διὰ κάτι ἄλλο : Διότι οἱ ξένοι ἐπιστήμονες πού ἤλθαν δι' ἑν τοιοῦ-

τον συνέδριον εὗρον μίαν πνευματικὴν προσπάθειαν ἐτοιμὴν νὰ τοὺς ὑποδεχθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐτοιμὴν νὰ τοὺς δείξῃ ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι μόνον τὰ... «ἀρχαῖα», ἀλλὰ καὶ σημερινὴ πνευματικὴ δημιουργία ἀξία καὶ ἀγάπης καὶ μελέτης καὶ σεβασμοῦ ἀκόμη. Καὶ ἠμπορεῖ νὰ λεχθῆ ὅτι ἐβγῆκε ἀσπροπρόσωπη ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸ συνέδριον αὐτό.

Καὶ ὅταν τόσον ἀγωνιῶμεν διὰ τὰ διεθνή ποδοσφαιρικὰ μάτς, κατὰ πόσον ἄραγε ἡ Ἑλλὰς θὰ νικήσῃ τὴν δεῖνα ξένην ποδοσφαιρικὴν ομάδα καὶ μὲ πόσα τέρατα κατὰ πόσον, ἔ, ἅς ἐπιτραπῆ τέλος πάντων νὰ λεχθῆ ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ἀγῶνες καὶ ἄλλοι στίβοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐνισχύεται ἡ πνευματικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος μέσα εἰς τὸν κόσμον καὶ ἡ περὶ τῆς Ἑλλάδος ὑπόληψις τῶν ξένων...

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΣ ΚΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΙ

Ἄλλὰ θὰ ἠθέλαμεν νὰ ἐκφράσωμεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ καὶ τὴν χαρὰν μας διότι ὁ ἡμερήσιος ἀθηναϊκὸς Τύπος δὲν ἐστάθη ἀδιάφορος διὰ τὸ συνέδριον αὐτό. Ὁρισμένα σχόλια πού ἐδημοσιεύθησαν μᾶς δείχνουν ἕνα ἐνδιαφέρον ὑγιές, ἄξιον καὶ εὐχαριστιῶν καὶ ἀναγνωρίσεως.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι μένει ἀκόμη πολὺ εἰς συμπλήρωσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τὸ ὁποῖον ὁ Τύπος θὰ πρέπη νὰ ἐπιδεικνύῃ διὰ τοιαύτας πνευματικὰς ἐργασίας. Καὶ ὅταν λέγωμεν ἐνδιαφέρον δὲν ἐννοοῦμεν οὔτε προσώπων προβολὴν, οὔτε σωματείων καὶ ὀργανώσεων ἐμφάνισιν. Εἶναι γνωστὸν πόση προσπάθεια (μέχρι κινδύνου παρεξηγήσεως) καταβάλλεται διὰ νὰ ἀποφεύγωνται αὐτὰ τὰ πράγματα. Ὁ καρπὸς ὅμως τῆς ὅλης αὐτῆς ἐργασίας, ἡ ἐπιτελουμένη δημιουργία, αὐτὴ ἀποτελεῖ κάτι πού εἶναι

μέρος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος. Ἐπομένως, καὶ διὰ λόγους ἀπλῆς ἐνημερότητας πρέπει αὐτὴ ἢ πνευματικὴ ζωὴ νὰ μὴν ἀγνοῖται. Καὶ ἐπὶ τέλους καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐνδιαφέροντος τοῦ κοινοῦ, ἠμποροῦμεν τὰ διαβεβαιώσωμεν ὅτι πολὺ μεγαλυτέρα μερίς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐνδιαφέρεται διὰ παρομοίας προσπαθείας ἀπὸ ἐκείνην ποῦ παρακολουθεῖ ἄλλα πράγματα, τὰ ὁποῖα γεμίζουν στήλας καὶ σελίδας ἐφημερίδων.

Καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὸ συνέδριον τῆς «ιατρικῆς τῆς προσωπικότητος» ἀποτελεῖ ἐνθάρρυνσιν ἀξίαν καὶ ἀνογνωρίσεως καὶ θερμῶν εὐχαριστιῶν.

ΨΗΦΟΣ ΤΩΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ

Τὸ θέμα ποῦ λέγεται ψῆφος τῶν κληρικῶν θὰ ἀπασχολήσῃ ἐν καιρῷ εἰδικὸν συνεργάτην μας εἰς ἴδιον ἄρθρον. Ἐπιτραπῆ ὅμως εἰς τὴν παρούσαν στήλην νὰ διατυπώσῃ ἀπὸ τώρα, προχειρῶς κάπως, ἐπὶ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ θέματος τὰς ἰδικὰς τῆς σκέψεις.

Καὶ ἐν πρώτοις ἦτο, νομίζομεν, σφάλμα ὅτι ἀνεκινήθη κἀν τοιοῦτο ζήτημα. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἐκεῖνοι ποῦ ἔθεσαν ζήτημα ἐφοδιασμοῦ τῶν κληρικῶν μας μὲ ἐκλογικὸ βιβλιάρια, ἐξέκίνησαν ἀπὸ ἀγαθὴν πρόθεσιν. Ἀκόμη ἢ ἀρχὴ ἦτο βασικῶς ὑγιής. Ἀφοῦ ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἴμεθα ἴσοι (αὐτὸ εἶναι ἡ βᾶσις τοῦ δημοκρατικοῦ μας πολιτεύματος) καὶ μετέχομεν ὅλοι ἐξ ἴσου διὰ τῆς ψήφου μας εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς χώρας, διὰ τί νὰ ὑπάρχη μία κατηγορία Ἑλλήνων πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι θὰ στεροῦνται τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ; Ἦτο ὅμως παρ' ὅλον τοῦτο ἀμελέτητος καὶ ἀψυχολόγητος ἢ ἀνακίνησις τοῦ θέματος, διότι, κατὰ παγίαν παράδοσιν τοῦ τόπου, ὁ ἱερός κληρὸς μας ἐστάθη μακρὰν τῆς πολιτικῆς. Καὶ ὁ ψηφοφόρος κληρικὸς εἶναι κᾶτι τὸ ὁποῖον ὁ λαὸς μας δὲν τὸ ἀνέχεται. Ἐξ ἄλλου, καλῶς ἢ κακῶς, ὁ κληρὸς δὲν εἶναι ἀκριβῶς ὁ τομεὺς εἰς τὸν ὁποῖον ἐκδηλοῦνται αἱ

ἀνακαινιστικαὶ τάσεις καὶ ἐὰν ὁ ἱερός κληρὸς τοῦ ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ ἔθνους θέλῃ νὰ διατηρήσῃ τὸν σεβασμὸν τοῦ ὁποῖου ἀπολαύει καὶ νὰ συντηρήσῃ τὴν θέσιν του, πρέπει νὰ ἔχη ἰδιάζουσαν συντηρητικότητα προκειμένου περὶ τόσον ἐπικινδύνων καὶ εὐφλέκτων θεμάτων, ὅπως ἡ πολιτικὴ. Καὶ ἐὰν θελήσωμεν νὰ βελτιώσωμεν τὴν θέσιν τοῦ Ἑλληνος κληρικοῦ (καὶ ἐννοοῦμεν, κατὰ πρῶτον λόγον, τοῦ οἰκογενειάρχου κληρικοῦ) εἰς τὴν κοινωvίαν καὶ τὴν πολιτείαν, ὑπάρχουν πολλοὶ ἄλλοι τομεῖς νὰ ἐκδηλωθῇ ἢ τοιαύτη πρὸς ἐπανόρθωσιν ἀφορητῶν ἀδικιῶν προσπάθεια.

Ὅταν εἰς τὸν ἱερέα ἀρνούμεθα τὴν δυνατότητα νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν δικαιοσύνην τῆς χώρας του, δυνατότητα τὴν ὁποῖαν κατ' ἀρχὴν ἔχει καὶ ὁ ἄλλο ὁ δᾶπός, εἶναι μέχρις εἰρωνείας ἀντιφατικὸν νὰ τοῦ δίδωμεν ἐκλογικὸν βιβλιάριον!

ΕΤΕΡΟΝ ΕΚΑΤΕΡΟΝ

Ἐπιτραπῆ ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀναμφισβητήτου εὐγενείας τῶν προθέσεων, εἰς ἀκόμη χειρότερα καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀτοπώτερα ἀποτελέσματα θὰ ὠδήγῃ, κατ' ἀναπότρεπτον ἀνάγκην, ἂν ἐξελέγοντο, ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου πλέον, βουλευταὶ ἐκπρόσωποι τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἢ ὁποῖα θ' ἀπετέλει οὕτως... ἰδιαιτέραν ἐκλογικὴν περιφέρειαν!

Κόσμος δλόκληρος χωρίζει τὸ ἓνα, τὴν ψῆφον τῶν κληρικῶν, ὡς Ἑλλήνων πολιτῶν, ἀπὸ τὸ ἄλλο, τοὺς βουλευτὰς τῆς... Ἱερᾶς Συνόδου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει καμμίαν θέσιν καὶ κανένα στήριγμα μέσα εἰς τὸ δημοκρατικὸν μας πολίτευμα. Ἡ περὶ ψήφου τῶν κληρικῶν σκέψις ἦτο, καὶ οἱ ἱερεῖς, ὡς Ἕλληνες πολῖται, νὰ ψηφίζον αὐτοὶ κατὰ τὰς ἰδικὰς του ἐκαστος πεποιθήσεις, ὅπως ὅλοι οἱ Ἕλληνες. Καὶ αὐτὸ εἶναι ὅλως ἀντίθετον ἀπὸ τὸ νὰ ζητηθῇ ὥστε τὰ ἐκάστοτε μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὡς προνομιοῦχοι, ἔχοντες πολιτικὴν δύναμιν τὴν ὁποῖαν οὐδεὶς ἄλλος Ἕλλην πολίτης ἔχει, νὰ ἐπιβάλλουν αὐτοὶ πλέον ἐκπροσώπους ἰδικούς των (ἀφοῦ αὐτοὶ θὰ τοὺς ἐκλέγουν,

ἔστω καὶ ἐπ' ὀνόματι ἄλλων) εἰς τὴν Βουλὴν. Καὶ νὰ ἀναλογισθῆ κανεὶς ὅτι ἔχουν καταργηθῆ ἀκόμη καὶ τὰ προνόμια τῶν ἡρωϊκῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρρῶν, διὰ τοὺς ἀγῶνας τοὺς ὁποίους ἔκαμαν ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ ὅτι καὶ εἰς ἄλλας χώρας παρόμοια λείψανα χρόνων παρελθόντων καὶ μὲ ἐντελῶς ἄλλας προϋποθέσεις συνδεόμενα, εἶτε καταλύονται εἶτε ἀποψιλοῦνται οὐσιαστικοῦ περιεχομένου.

Αὐτό, λοιπόν, τὸ νὰ ὑπάρχουν ὠρισμένοι Ἕλληνες πολῖται, ὅ,τι δήποτε ἀξίωμα καὶ ἂν κατέχουν, οἱ ὅποιοι νὰ ἐμφανίζονται ἔχοντες ὁ κάθε ἕνας δικαίωμα ψήφου ὑπερχιλιοπλάσιον ἀπὸ ὅ,τι ἔχουν οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, ἀφοῦ χιλιάδων Ἑλλήνων αἱ ψήφοι ὁμοῦ λαμβανόμενοι θὰ χρειασθοῦν διὰ νὰ ἰσοξυγίσουν τὴν ψήφον τοιούτων προνομιοῦχων, αὐτὸ εἶναι κατὰ τὸ ὅποιον θὰ ἀπετέλει πλήρη ἀνατροπὴ τοῦ δημοκρατικοῦ μας πολιτεύματος! Διότι τὸ δημοκρατικὸν μας πολίτευμα βασιζέται ἐπὶ τοῦ ὅτι ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἴσοι καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐκλογικοῦ δικαιώματος, εἰς τὴν ἐνάσκησιν τοῦ ὁποίου κανεὶς δὲν ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ κανένα, διότι καὶ θὲ Ἕλληνα θὰ ψηφίσῃ κατὰ τὴν ἰδικήν του ἕκαστος ἐθνικὴν συνείδησιν, μυστικὰ καὶ μὲ πᾶσαν ἐλευθερίαν.

Ἐνῶ, λοιπόν, ἡ πρόθεσις ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας νὰ ψηφίσουν οἱ ἱερεῖς ἔτινε πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, τὸ ἄλλο θὰ ἦτο ἀκριβῶς ἡ πλήρης ἀνατροπὴ τῆς ἰσότητος αὐτῆς καὶ ἡ δημιουργία μιᾶς καταστάσεως ἡ ὁποία θὰ ἦτο ἀπαρχὴ νὰ ἐλυθῆ πλέον τὸ δημοκρατικὸν μας πολίτευμα καὶ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς καθεστῶτα μαῦρα, τὰ ὁποία καλὸν εἶναι νὰ μὴ ἐνθυμούμεθα!

ΑΜΕΙΩΤΟΣ Ο ΣΕΒΑΣΜΟΣ

Καὶ κατὰ ἄλλο ἀκόμη. Τοιοῦτος κοινοβουλευτικὸς μανδύας τῶν συνοδικῶν μας οὐ μόνον θὰ ἀπετέλει θέαμα ἐξόχως ἀσυμπαθὲς ἀλλὰ καὶ θὰ ἐδημιούργει διὰ τὴν Ἐκκλησίαν πολλοὺς - πολλοὺς πειρασμοὺς καὶ κινδύνους. Τοιαῦται πολιτικαὶ διεκ-

δικήσεις θὰ φέρουν ἀντιδράσεις καὶ αἱ ἀντιδράσεις κατ' ἀνάγκην δὲν θὰ περιορισθοῦν μόνον εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν πολιτικὴν, ἀλλὰ θὰ ἐπαναφέρουν ὠρισμένα ἀρνητικὰ ρεύματα, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ παρελθὸν κατὰ τέτοια στηρίγματα εἶχαν διὰ νὰ διαδοθοῦν.

Τὸ καλύτερον λοιπὸν ἀπὸ ὅλα εἶναι νὰ μείνωμεν εἰς τοῦτο: Ὁ ἱερὸς κληρὸς μακρὰν τῆς πολιτικῆς. Καὶ τὸ περιοδικὸν μας, τὸ ὁποῖον πάντοτε ἠθέλησε νὰ ξεχωρίσῃ αὐτὰ τὰ θέματα, κληρὸν καὶ πολιτικὴν, εἶναι συνεχὲς πρὸς ἑαυτὸ μὲ τὸ νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν, ἐπὶ τοῦ ὅτι καὶ μόνη ἡ ἀνακίνησις τοιούτων ζητημάτων, ὡς ἡ οἰαδήποτε πολιτικὴ ἐκδήλωσις τοῦ κληρῶ, ἐπιφέρει τεραστίαν ζημίαν. Καὶ πρέπει μὲ πᾶσαν θυσίαν νὰ ἀποφευχθῆ τοιαύτη ζημία, διότι πρέπει μὲ πᾶσαν θυσίαν νὰ διατηρηθῆ ἀμείωτος ὁ σεβασμὸς τοῦ Ἐθνους πρὸς τὸν κληρὸν μας γενικῶς, πρὸς τὸν ἀνώτερον κληρὸν πρώτιστα πάντων.

ΚΥΚΛΟΙ ΣΥΜΜΕΛΕΤΗΣ

Ἀναγνώστης μας ἀπὸ τὸ Michigan τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, μᾶς γράφει διὰ νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν μας ἐπὶ τῶν κύκλων συμμελέτης τῆς Ἀγ. Γραφῆς οἱ ὁποῖοι λειτουργοῦν εἰς τὴν Οὐάσιγκτων καὶ ἀποτελοῦνται ὁ ἕνας ἀπὸ γερουσιαστὰς καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ μέλη τοῦ Κογκρέσσου.

Οἱ κύκλοι αὐτοὶ λειτουργοῦν ἀπὸ ἐτῶν. Ὁ πρῶτος ἐκ τούτων περιλαμβάνει εἴκοσι δύο γερουσιαστὰς, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πολιτικῶν μερίδων καὶ συνέρχεται κάθε Τετάρτην πρῶτῃ διὰ συμπροσευχὴν, μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ χριστιανικὴν συζήτησιν. Τῆς ὁμάδος αὐτῆς ἠγεῖται ὁ ρεπουμπλικάνος γερουσιαστῆς Γουάιλκ ἀπὸ τὸ Γουϊσκόσιν. Ἐξέχοντα μέλη τοῦ κύκλου αὐτοῦ εἶναι ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Ντόυγκλας Μὰκ Κέι, ὁ ὑφυπουργὸς τῆς Γεωργίας Τζῶν Ντέιβις, ὁ γερουσιαστῆς ἐκ Κάνσας Κάρλσον κ.λ.π. Ὁ δεύτερος κύκλος ἀποτελεῖται ἀπὸ βουλευτὰς διαφόρων πολιτικῶν πεποιθήσεων καὶ ἀνωτέρους κυβερνητικοὺς ὑπαλλήλους.

Συνέρχονται κάθε Πέμπτην πρωτὶ διὰ τὸν ἀνωτέρω ἀκριβῶς λόγον. Ὁ κύκλος αὐτὸς λειτουργεῖ ἐπὶ δέκα τρία συνεχῆ ἔτη καὶ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ σωματείου τῆς Διεθνούς Χριστιανικῆς Ἑγείας, τοῦ ὁποίου ἐπίτιμος πρόεδρος εἶναι ἡ Βασιλομήτωρ τῆς Ὀλλανδίας Πριγκίπισσα Βιλελμίνη. Προεδρεύων τοῦ κύκλου αὐτοῦ εἶναι ὁ δημοκρατικὸς βουλευτὴς Μπέννεντ ἐκ Φλωρίδος.

Μολονότι καταβάλλεται προσπάθεια νὰ ἀποφευχθῇ οἰαδήποτε διαφήμεσις, καὶ δι' αὐτὸν ἄλλως τε τὸν λόγον τόσα χρόνια τώρα δὲν ἐγένετο πολὺς λόγος περὶ τῆς ἐργασίας αὐτῆς, ἐν τούτοις τώρα «παρέλαβαν» τὸ γεγονός δημοσιογραφικὰ ὄργανα παγκοσμίου ἐνημερώσεως, ὅπως τὸ γνωστὸν περιοδικὸν «Time», τὸ ὁποῖον περιγράφει τὴν ἐργασίαν αὐτῶν τῶν κύκλων. Ἐνῶ ἐξ ἄλλου, τὸ «Free Press» ἀσχολεῖται καὶ αὐτὸ μὲ τὴν χριστιανικὴν ἐργασίαν ποῦ γίνεται μεταξύ τῶν κορυφῶν τῆς ἀμερικανικῆς διοικήσεως.

Βεβαίως τοιαῦτα δείγματα ἀποτελοῦν πολλοστὸν, ἀπειροστὸν ἴσως, ἀπὸ ὅ,τι χριστιανικὸν γίνεται εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπειροστὸν αὐτὸ ἔχει ἀπειροπλάσιος μεγαλυτέραν σπουδαιότητα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ... ἄλλα, τὰ σκανδαλοθηρικὰ καὶ τὰ παρόμοια, μὲ τὰ ὁποῖα μᾶς ἀπασχολοῦν πολλοί, ὡς τάχα ἀποτελοῦντα τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκδήλωσιν τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ μας.

ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ ΔΙΑΣΑΦΗΣΕΙΣ

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ δημοσιογραφίας, θὰ δημοσιεύσωμεν ἀμέσως κατωτέρω τὴν ἐπιστολὴν ἑνὸς δημοσιογράφου, τοῦ κ. Ν. Δ. Δεληπέτρου, ζητοῦντος ὠρισμένας διασαφήσεις, τὰς ὁποίας εὐχαρίστως παρέχομεν :

Κύριε Διευθυντά,

Ἀνέγνωσα μετὰ τῆς ἀρμοζούσης προσοχῆς τὸ σχόλιον τῶν «Ἀκτίνων» τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν «κίνησιν τοῦ καρναβάλου». Πράγματι, θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον νὰ καθιεροῦτο ἡ ἡμέρα τῆς Κυριακῆς τῶν Ἀπόκρεω ὡς «ἡμέρα ἐξορμῆσεως Προνοίας τοῦ ὅλου χριστιανικοῦ πληρώματος ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῆς ποιμενουσῆς Ἐκκλησίας, διὰ νὰ δίδεται φαγητὸν εἰς τοὺς πεινῶντας, βοήθεια εἰς τοὺς διψῶν-

τας» κλπ. Εἰς μίαν τοιαύτην ἐξορμῆσιν τὰ διάφορα χριστιανικὰ σωματεῖα θὰ ἐπετέλουσαν ἔργον χριστιανικὸν τὸ ὁποῖον θὰ ἀπέδιδεν πλουσίως καρποῦς, διότι θὰ ἀπεδεικνύετο ὅτι ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη ἀποτελεῖ κινῶν αἷτιον καὶ σκοπὸν πάσης χριστιανικῆς δραστηριότητος. Θὰ μοῦ ἐπιτρέψητε, ὅμως, νὰ παρατηρήσω ὅτι τὸ σχόλιον τῶν «Ἀκτίνων» ἐνῶ ἀποδοκιμάζει τοὺς θορυβοῦντας ὅτι μὲν κατὰ τοῦ καρναβάλου ὅτε δὲ κατὰ τῶν κινηματογραφικῶν διαγωνισμῶν, ἀποφεύγει νὰ ομιλήσῃ εὐθέως, δηλαδή νὰ κατονομάσῃ τὸ σωματεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουν καὶ νὰ διαφωτίσῃ ἐν προκειμένῳ τὴν χριστιανικὴν κοινὴν γνώμην.

Νομίζομεν ὅτι ἡ κακοποίησις τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, ἐπιχειρουμένη παρὰ τῶν ἐν λόγῳ θορυβοποιῶν, δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀφήσῃ ἀδιάφορον τὴν κίνησιν τῶν «Ἀκτίνων». Ἡ κατασκευοφάντησις τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς κινήματος ἀντιδραστικοῦ, ἀντιδημοκρατικοῦ καὶ ὀχλοκρατικοῦ, ἀσφαλῶς δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἄνευ ἀπαντήσεως ἐκ μέρους τῆς φωτισμένης χριστιανικῆς κοινῆς γνώμης. Ἴδου διατὶ κατὰ τὴν γνώμην μας ἐπιβάλλεται νὰ ἐπανέλθουν αἱ «Ἀκτίνες» καὶ νὰ ὁμιλήσουν σαφέστερον περὶ τῶν θορυβοποιῶν καὶ περὶ τῶν μεθόδων τῶν. Συγκεκριμένως πιστεύομεν ὅτι θὰ εἴχε γενικώτερον ἐνδιαφέρον μία εὐθεῖα ἀπάντησις εἰς τὰ ἑξῆς ἐρωτήματα :

1) Ἐξουσιοδοτήσατε ποτὲ τοὺς διοικοῦντας τὴν ὁργάνωσιν «Ἅγιος Ἀθανάσιος» νὰ ἐκδίδουν διαφόρους ἐντύπους λιβέλλους καταφερομένους ἐναντίον ἐφημερίδων καὶ δημοσιογράφων ; Διότι θὰ πρέπει νὰ μὴ διαφεύγῃ τῆς προσοχῆς σας, ὅτι οἱ ἐν λόγῳ λιβέλλοι καταβάλλεται ἐντέχνως προσπάθεια νὰ θεωρηθῇ ὅτι προέρχονται ἐκ μέρους ὅλων τῶν χριστιανικῶν σωματείων.

2) Υἱοθετεῖτε τὰς μεθόδους βίας τὰς ὁποίας μετέρχονται οἱ διοικοῦντες τὴν ἐν λόγῳ ὁργάνωσιν διὰ νὰ ἐπιβάλλουν τὰς ἀπόψεις των, ὁσάκις αἱ ἀπόψεις αὐταὶ δὲν γίνονται δεκταὶ εἴτε παρὰ τῆς κοινῆς γνώμης εἴτε παρὰ τοῦ Κράτους ;

3) Οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὸ θέατρον καὶ τὸν κινηματογράφον, εἴτε ὡς ἡθοιοιοί, εἴτε ὡς συγγραφεῖς εἴτε ἄλλως πως, εἶναι δυνατόν νὰ θεωροῦνται ὡς «ὑπερρετινὸν τὸν Σατανᾶν», ὡς διακηρύσσουσιν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ ἐν λόγῳ σωματείου ;

Μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς

Ν. Δ. ΔΕΛΗΠΕΤΡΟΣ

ΚΑΙ Η ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

Ἴδου τώρα καὶ ἡ ζητούμενη «εὐθεῖα ἀπάντησις».

Πρῶτον. Οἱ διοικοῦντες τὴν περὶ ἧς τὸ ἐρώτημα ὁργάνωσιν ἐκδίδουσιν ἕνα περιοδικὸν «Χριστιανικὴ Σπίθα». Ἡ «Σπίθα»

αὐτὴ εἰς ἓνα φύλλον τῆς ἔχει δημοσιεύσει εἰκόνα, τὴν εἰκόνα τοῦ διαβόλου, μὲ ὅλα τα... διακριτικά του, ὁ ὁποῖος διάβολος κρατεῖ εἰς τὸ χέρι του μίαν πένναν καὶ ὑπογράφει... τί νομίζετε;... Τὴν «Διακήρυξιν» τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων»!! Καὶ ὅλον τὸ φύλλον αὐτὸ εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸ ὅτι ἡ «Διακήρυξις τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» προκαλεῖ... τὸν ἕμετον καὶ συνελόντι εἰπεῖν, εἶναι διαβολικὸν κατασκευάσμα! Ὅυτε διεμαρτυρήθημεν, ἐννοεῖται, οὔτε πρόκειται νὰ διαμαρτυρηθῶμεν διὰ τὴν περιποίησιν αὐτὴν. Ἀλλὰ, βέβαια, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι γράφουν δι' ἡμᾶς τέτοια πράγματα δὲν ἠμπορεῖ νὰ λέγεται ὅτι μᾶς ἐκπροσωποῦν! Ἄλλως τε οὔτε καὶ οἱ ἴδιοι θὰ ἐδέχοντο—φανταζόμεθα— νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὁμιλοῦν ὡς ἐξουσιοδοτημένοι ἀπὸ ἡμᾶς!

Δεύτερον. Τὸ περιοδικὸν μας ἐκδίδεται δέκα ἕξ χρόνια τώρα. Καὶ ἔχει ἐπανελημμένως καὶ κατηγορηματικῶς ἐκφράσει τὴν γνώμην του σχετικῶς πρὸς τὸ θέμα τῆς βίας ὡς μεθόδου διὰ τὴν διάδοσιν τῶν ὀρθοδόξων εὐαγγελικῶν ἀρχῶν καὶ τὴν προαγωγὴν τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐχει τὴν γνώμην ὅτι ὁ Κύριος, ὁ Ὅποιος εἶπε τὸ «ὄστις θέλει» δὲν εἶχε κάμει... λάθος!

Καὶ ἐν παντὶ πάντοτε ἀποδοκιμάζει τὸ περιοδικὸν μας πᾶσαν βίαν πρὸς ἐπιβολὴν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, πολὺ δὲ περισσότερον τὴν ἀποδοκιμάζει ὅταν πρόκειται ἡ βία νὰ ἐπιβάλῃ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου. Ἐτονίσσαμεν ὁμως ἕξ ἀντιθέτου, ὅτι δύναται καὶ πρέπει νὰ γίνῃ ἀγὼν διὰ τὴν κατοχύρωσιν καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐκείνων οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸν χριστιανικὸν ἠθικὸν ὑπογραμμὸν καὶ ὑπεδείξαμεν σ υ γ κ ε κ ρ ι μ ἔ ν α ς π ε ρ ι π τ ῶ σ ε ι ς ὅπου ἡ ἐλευθερία αὐτὴ τοῦ χριστιανικοῦ ἤθους θίγεται, ὅπου δηλαδὴ ὑπάρχει βία ἐκ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς. Καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀγὼν, διὰ τὴν ἐξασφάλισιν δηλαδὴ τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ πρὸς τὴν τοιαύτην κατεύθυνσιν ἀκριβῶς δὲν γίνεται ἀγὼν!

Τρίτον. Ὡς πρὸς τὸ θέμα ποῖοι εἶναι οἱ ὑπηρετοῦντες τὸν σατανᾶν κτλ., θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἐξέρχεται τῆς σοβαρότητος τὸ νὰ δώσωμεν κἂν ἀπάντησιν.

ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΠΛΑΙΣΙΩΝ

Λαμβάνομεν ἐπιστολὰς ἀναγνωστῶν, οἱ ὁποῖοι μᾶς ζητοῦν νὰ γράφουν αἱ «Ἀκτίνες» ἐπὶ διαφόρων ἠθικῶν, φιλοσοφικῶν ἢ κοινωνιολογικῶν θεμάτων, ἡ περὶ τῶν ὁποίων συζητήσις διεξάγεται ἀπὸ αἰῶνων καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία πληροῖ βιβλιοθήκας καὶ ἰσοδυναμεῖ μὲ πολλῶν τόνων ὑλικὸν βάρος, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀμφιβόλου ἐνίστε κατὰ τὰ λοιπὰ βαρύτητος.

Θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ τονίσωμεν ὅτι δὲν εἶναι προορισμὸς τοῦ περιοδικοῦ μας νὰ γράφῃ de omni re scibili et quibusdam aliis εἰς πᾶσαν περίπτωσιν καὶ νὰ ἀνακινή ὅλα τὰ διάφορα ζητήματα ἠθικῆς καὶ μεταφυσικῆς καὶ κοινωνιολογίας καὶ φιλοσοφίας, ὑπερβατὰ καὶ μὴ, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν ἡ ἀνθρωπίνη περιέργεια νὰ δημιουργήσῃ. Ὑπάρχουν ἄλλως τε εἰδικὰ φιλοσοφικά περιοδικά. Αἱ «Ἀκτίνες» ἔχουν ὠρισμένον πλαίσιον μέσα εἰς τὸ ὁποῖον κινεῖται ἡ ἔρευνα καὶ ἡ προσπάθεια διὰ τὴν πολιτιστικὴν καλλιέργειαν εἰς τὴν χώραν μας. Καὶ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ σεβασθοῦν τὸ πλαίσιον αὐτό.

Z. N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Σᾶς γράφω τὴν παρούσα διότι δὲν εἶδα ἀκόμη νὰ σχολιάζεται ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν «Ἀκτίνων» τὸ γεγονός τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Παπαδιαμάντη. Γεγονὸς εὐχάριστο καθ' ἑαυτὸ, πού ὁμως ἔρχεται νὰ τὸ ἐπισκιάσῃ κάτι, γιὰ τὸ ὁποῖο καὶ λόγος πρέπει νὰ γίνῃ καὶ φωνὴ διαμαρτυρίας νὰ ὑψωθῇ.

Πρόκειται γιὰ τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο παρουσιάζεται ὁ Παπαδιαμάντης στὴν «Ἐισαγωγὴ» τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἀπάντων» (ἀπὸ τὸν Γ. Βαλέτα), πού κάνει νὰ τρίβουν τὰ μάτια τοὺς ὅσοι διάβασαν μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα, πού

ἀκολουθοῦν τὴν εἰσαγωγή αὐτή, πού παρουσιάζει τὸν Παπαδιαμάντη σὰν ἕνα μειονεκτικό καὶ ἀνάπηρο, πού μόνο γιὰ τὰ δικά του ζητήματα ἐνδιαφέρεται, ἕναν ἄρρωστο ψυχικά.

Καὶ δὲν φθάνει αὐτό. Τὸν παρουσιάζει νὰ ἐκθέτῃ «στὰ ἔργα του τὸ γυμνὸ σ' ἠδονολατρικὲς στιγμὲς, ἃς ἀφήσουμε πού καὶ γιὰ τὸν ἀσκητισμὸ τὸν σαρκικὸ δὲν ἔχουμε καμμιά θετική μαρτυρία...» (σελ. λη') καὶ δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται «στηλίτης καὶ κοσμοκालόγερος... στενοκέφαλος καὶ ἀντιδραστικός, μὲ θρησκευτικὸ μόνον περιεχόμενο...» (σελ. μδ') κλπ. κλπ.

Καὶ εἶναι τόσο κτυπητὰ ἀπαράδεκτη ἡ ἐρμηνεία τοῦ «ἐπιμελητοῦ τῆς ἐκδόσεως», ὥστε νὰ καταδικάζεται οὐσιαστικά λίγες σελίδες παραπάνω ἀπὸ τὸν ἐπιστατοῦντα στὴν ἔκδοσι κ. Σπ. Μελά (στὸν πρόλογό του πβ. ἰδιαιτέρως σελ. τ' καὶ ιγ' κλπ.).

Δυστυχῶς ὅμως αὐτὴ ἡ παραποίηση τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν εἶναι μοναδική. Ὁ συντάκτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς ποιητικῆς ἀνθολογίας» στὸ 6ο τεῦχος τῆς, ἀφιερωμένο στὸν Παπαδιαμάντη καταβάλλει νέες προσπάθειες (μετὰ τὸν «Κοσμοκालόγερό» του) νὰ ἐξάρῃ τὴ σημασία τοῦ ἐρωτικῆς στοιχείου στὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη.

Οἱ δύο αὐτὲς προσπάθειες νὰ δυσφημισθῇ ἔτσι μόνιμα ὁ Παπαδιαμάντης (ἀφοῦ παρεμβάλλονται σὲ ἔργα μὲ περισσότερο βιώσιμα καὶ γενικώτερα ἐνδιαφέροντα, ἀπὸ ὅσα ἔχει μιὰ ἀπλή φιλολογικὴ ἐργασία) πρέπει νὰ προκαλέσουν τὴν ἐντονη διαμαρτυρία ὅλων τῶν πνευματικῶν μας ἀνθρώπων. Ἡ σιωπὴ σὲ τέτοιες περιπτώσεις (ὅταν σκυβαλίζονται ὑψηλὲς ἀξίες τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς) καταλήγει σὲ συνηγορίαν καὶ μάλιστα σὲ ἐγκλημα στρεφόμενο κατ' αὐτοῦ τοῦ ἀπροειδοποίητου καὶ καλοπροαίρετου κοινού.

Ἐλπίζω βασιίμως, κ. Διευθυντά, ὅτι οἱ «Ἀκτίνες» θὰ ἀναλάβουν νὰ κρούσουν πρῶτες τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου. Καὶ ὅτι, πρωτοπόρος πάντα σὲ γενήσιους πνευματικὸς ἀγῶνας, θὰ ἀναλάβουν τὸ βαρὺ ἔργο: Νὰ εἰδοποιήσουν τὸ κοινόν, τὸ πνευματικόν μας κοινόν, γιὰ τὴν παγίδα, πού τόσο ἐντεχνα στήθηκε γι' αὐτό.

Μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς
ΜΑΡΚΟΣ Ν. ΝΑΟΥΜΙΔΗΣ

ΣΗΜ. Ἄκτ. Δημοσιεύομεν τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν μὲ κάθε ἐπιφύλαξιν νὰ δοθῇ ἡ εὐκαιρία διὰ νὰ συζητηθῇ τὸ ὅλον θέμα ἀπὸ πάσης πλευρᾶς.

ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΡΥΠΑΡΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ἄγαπηται «Ἀκτίνες»,

Κομίζομεν γλαῦκα εἰς Ἀθήνας, ἂν θελήσωμεν νὰ εἰπωμεν περὶ τῆς σημασίας, ἣν εἶχε καὶ ἰδιαίτατα σήμερον ἔχει ὁ τύπος, οὐδὲν νέον δὲ

προσθέτομεν, ἂν εἰπωμεν ὅτι οἱ ὀπωθήποτε ἀσχολούμενοι μὲ τὸν τύπον δὲν ἴστανται ἐν πολλοῖς εἰς τὸ ὕψος ἔσπερ ἀπαίται ἀπὸ αὐτοῦ ἡ κοινωμία. Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι ὁ τύπος ἀπὸ ὑψηλὸν λειτούργημα μετεβλήθη εἰς ἄριστον μέσον ἐγκληματικότητος καὶ ἀνηθικότητος, ὥστε πολλοὶ διαμαρτυροῦναι νὰ ἀκούονται ἐκ μέρους ἐγκληματολόγων, παιδαγωγῶν, δικαστικῶν κλπ.

Εἶναι λίαν ἐπιδοφόρον τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τῆς τοιαύτης καταστάσεως διαμαρτύρονται καὶ οἱ πλεόν ὑπεύθυνοι καὶ ἀξιοὶ λειτουργοὶ τοῦ τύπου, ἦτοι ἡ Ἐνωσις Συντακτικῶν. Εἰς συζήτησιν, ἦτις ἐγένετο τὸν παρελθόν ἥθερος εἰς τὴν ἐιδικὴν ἐπιτροπὴν τῆς Βουλῆς ἐπὶ σχεδίου ΝΔ, ἔσπερ ἐτροποποιεῖ διατάξεις τινὰς τοῦ νόμου περὶ τύπου κλπ., καὶ ἔσπερ ψηφισθὲν ἐδημοσιεύθη ὡς Ν. Δ. 2493/1953 «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως διατάξεων τινῶν τοῦ Ποιν. Κώδικος, τοῦ Κώδικος Ποιν. Δικονομίας καὶ ἄλλων τινῶν ποιν. διατάξεων» ἀνεγνώσθη ἔγγραφον τῆς Ἐνώσεως Συντακτικῶν περιέχον τὰς γνώμας ταύτης ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω σχεδίου ΝΔ, εἰς δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἀναφέρεται ὅτι «Ἡ ἀσομογραφία καὶ ἡ καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐκμετάλλευσίς μέσων συνεπαγομένων ἐκclusion τῶν ἡθῶν καὶ διαφθοράν, ἰδίᾳ τῆς νεολαίας, πρέπει, καθ' ἡμᾶς, νὰ παταχθοῦν μεθοδικῶς καὶ ἀμειλίκτως. Αἱ ἰσχύουσαι διατάξεις νόμων, ἔστω καὶ μετὰ τὴν ἐπίτασιν τῶν ποινῶν, τὴν ὅποιαν θεσπίζει τὸ περὶ οὗ δὲ λόγος ἄρθρον, (πρόκειται περὶ τοῦ ἄρθρου 26 τοῦ Ν. Δ. 2493/1953, ἔσπερ ἐπιτείνει: τὰς ποινὰς τοῦ ἄρθρου 29 τοῦ Νόμου 5060) ἀμφιβάλλομεν, ἂν ἀρκοῦν διὰ νὰ ἀναστρίψουν τὸ κακόν. Δὲν διαφωνοῦμεν πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπίτασιν τῶν ποινῶν, θραυτῶμεθα ὅμως τῆς εὐκαιρίας, ὅπως, καὶ πέραν τῶν στενῶν πλαισίων τοῦ παρόντος σημεϊώματος, τονίσωμεν τὴν ἀνάγκην συστηματικοποιήσεως τοῦ ἀγῶνος τῆς πολιτείας ἐναντίον τῆς ἀσχομένης ρυπαρᾶς ἐναντίον τῆς κοινωμίας ἐπιβουλῆς». Περαιτέρω δὲ τονίζει ὅτι ἡ Ἐνωσις Συντακτικῶν ἐπιτείνει ὅτι οἱ δημοσιογράφοι εἶναι στρατευμένοι εἰς μιάν ἰσοδίου ἐθνικὴν θητείαν καὶ δὲν ἀπολαμβάνουν προνομίων. Ἐκτελοῦν καθήκον καὶ ἔχουν τὴν τιμὴν νὰ εἶναι τὸ καθήκον τῶν ὑψηλοτάτης σημασίας. Ποθεῖτομεν ὅπως οἱ δημοσιογράφοι ἀποκτήσουν πληρεστέραν ὀλονὲν συναίσθησιν τῆς εὐθύνης των καὶ φιλοδοξοῦμεν νὰ συντρέχωμεν εἰς πᾶν ὅ,τι καθιστᾷ τὸν δημοσιογράφον ἀξίον τῆς ἀποστολῆς του» (ἴδε πρακτ. ἐιδικῆς ἐπιτροπῆς Βουλῆς ἀρ. 35. Συντ. 21 Ἰουλίου 1953 σελ. 27, 28).

Δὲν ἔχομεν οὐδὲν ἄλλο νὰ προσθέσωμεν εἰς τὰ ἀνωτέρω, εἰμὴ νὰ χαριτίσωμεν τὴν πνευματικὴν υγείαν τῆς κεφαλῆς τῆς δημοσιογραφίας καὶ τὴν ὀρθὴν ἀντίληψίν περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ δημοσιογράφου καὶ νὰ εὐχηθῶμεν ὅπως ἀντιληφθῶσι οἱ καθ' οἰονδήποτε τρόπον διακονοῦντες εἰς τὸ ὑψηλὸν λειτούργημα τοῦ τύπου τὴν εὐθύνην των ἐναντι τοῦ ἔθνους καὶ τῆς κοινωμίας.

Μετὰ τιμῆς

ΝΙΚ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΡΟΣ ΜΙΜΗΣΙΝ

Με μεγάλην συγκίνησιν ἀνεγνώσαμεν τελευταίως εἰς τὰς ἐφημερίδας μίαν εὐγενῆ χειρονομίαν ἐνὸς ξενιτευμένου Ἑλλήνος, γόνου γνωστῆς οἰκογενείας τῆς Ἡπείρου. Πρόκειται διὰ τὸν εὐεργέτην Μιχαὴλ Τσοῦσαν.

Δὲν θὰ γράψωμεν τίποτε διὰ τὸν ἀείμνηστον αὐτὸν ζωηρὴν (ἀπέθανε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1951), ὅτε διὰ τὰ ἔργα τὰ ὅποια ἔγιναν ἐκ τῶν 190 χιλ. χρυσῶν λιρῶν τὰ ὅποια ἀφῆκε εἰς τὴν πατρίδα του, τὸ Μέτσοβον.

Θὰ μᾶς ἀπαχολήσῃ ὁμῶς ἕν ἐκ τῶν εὐαγῶν ἔργων τῆς διαθήκης του: Τὸ Σπίτι τοῦ Ἡπειρώτου Φοιτητοῦ. Ἐκτίσθη εἰς τὴν Κηφισίαν ἐντὸς μεγάλου ἀγροκτημάτων μετὰ πολλὴν ἀπλότητά. Περιλαμβάνει 65 μοναχικά δωμάτια, τραπεζαρίαν, βιβλιοθήκην, ἐντυκτήρια καὶ λοιπὰς ἐγκαταστάσεις. Ἐπίσης περιλαμβάνει βουστάσιον, μελισσοκομεῖον, κωνικλοτροφεῖον κλπ. ὅλα

ὀργανωμένα κατὰ τὸν τελειότερον τεχνικὸν τρόπον.

Ἐδῶ ὑπάρχει μία πρωτοτυπία. Οἱ φοιτηταὶ οἱ ἑποιοὶ θὰ διαμένουν εἰς τὸ πρωτότυπον αὐτὸ οἰκοτροφεῖον, θὰ ἐργάζονται ἕξ (6) ὥρας ἐβδομαδιαίως εἰς τὸ ἀγροκτήμα, ἀντὶ ὄλων τῶν ἐξόδων τὰ ὅποια θὰ ἔχουν ὡς φοιτηταὶ, ἐκτὸς τῶν διδάκτρων.

Νὰ σχολιάσωμεν τὴν μεγάλην αὐτὴν χειρονομίαν, μᾶς φαίνεται περιττόν. Ἡδῆ ἡ εὐγνωμοσύνη ὄλων μακαρίζει τὸ ἀντάξιον τέκνον τῆς Ἑλλάδος. Θέλωμεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι εἰς τὸ οἰκοτροφεῖον καὶ ἡ πνευματικὴ τροφοδοσία θὰ εἶναι πλουσία, ὅπως πλουσία εἶναι καὶ ἡ δλική.

Κατὶ ἄλλο ὁμῶς πρέπει νὰ τονίσωμεν. Ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ πρέπει νὰ λάβωμεν ἀφορμὴν ὄλαι ἐκείναι αἱ κινήσεις, αἱ ὅποια πρωτοστατοῦν εἰς τὴν δημιουργίαν παρομοίων Οἴκων Φοιτητοῦ, ὅπως εἶναι οἱ Χῖοι π. χ. καὶ ἄλλοι,

ΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΕΙΑ

Κύριε Διευθυντά

Εἶναι ἰδιαίτερος εὐχάριστος τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ θέμα τῆς εἰσαγωγῆς τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν συζητεῖται εὐρέως τὸν τελευταῖον καιρὸν. Τὸ ἀκόμη σπουδαιότερον εἶναι ὅτι ἀρχίζει νὰ κατανοητὰ ἡ τεραστία παιδευτικὴ, ἀνθρωπιστικὴ καὶ φιλολογικὴ ἀξία τῶν ἱερῶν αὐτῶν κειμένων. Ὁδῶ, ἐκτὸς ἄλλων, εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος τῶν «Ἀκτινῶν» δύο ἐκλεκτοὶ εκπρόσωποι τῶν γραμμάτων μας, ὁ γεν. γραμματεὺς τῆς Ἐταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν κ. Μελέης Νικολαΐδης καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης κ. Ε. Π. Φωτιάδης ἐτόνισαν καὶ πάλιν τὸ ζήτημα σαφέστατα καὶ ἀποδεικτικώτατα.

Ὁ δεῦτερος μάλιστα διὰ νὰ δεῖξῃ τὴν παιδευτικὴν ἀξίαν τῶν Τριῶν Καππαδοκῶν Ἰσραηλιῶν παραθέτει τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Α. Ριγανιολ, ὁ ὅποιος ὀνομάζει τὸν Μ. Βασίλειον «πολιτικόν», τὸν Γρηγόριον Ναζιανζηνὸν «ποιητήν», τὸν Γρηγόριον Νύσσης «θεολόγον». Ὁ τριπλοῦς αὐτὸς χαρακτηρισμὸς ἐνθυμίζει ἕνα παρόμοιον, τὸν ὅποιον χρησιμοποιοῦν ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Λονδίνου J. W. C. Wand εἰς τὸ βιβλίον του *The Greek Doctors* (London 1950). Εἰς τὸ ἐν λόγω ἀξιόλογον βιβλίον τὰ τρία κεφάλαια τὰ ἀνα-

φερόμενα εἰς τοὺς Τρεῖς Ἰσραῆλκας ἐπιγράφονται: Ὁ ἁγ. Βασίλειος καὶ τὰ ἔργα. Ὁ ἁγ. Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς καὶ ὁ πολιτισμὸς (culture). Ὁ ἁγ. Χρυσόστομος καὶ ἡ κοινωνία.

Εἰδικώτερον δὲ δι' ἕνα ἕκαστον ὁ συγγραφεὺς παρατηρεῖ τὰ ἐξῆς: Διὰ τὸν Βασίλειον λέγει ὅτι ὑπῆρξε «ἕνας Ἑλλήν διδάσκαλος» ὁ ὅποιος ἀπέδωκεν τερατίαν (tremendous) σημασίαν εἰς τὰ ἔργα γενικῶς καὶ εἰς τὰ καλὰ ἔργα ἰδιαίτερος. Ὁ θεμελιώδης κανὼν τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς εἶναι κατ' αὐτὸν ἡ ἀγάπη. Διὰ τὸν Γρηγόριον παρατηρεῖ ὅτι «εἰργάσθη πολὺ διὰ νὰ βαπτίσῃ τὴν λογοτεχνίαν τῆς ἐποχῆς του εἰς τὸν Χριστόν... Χάρις εἰς αὐτὸν ἡ ἀκρόπολις τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ ἐκερδήθη διὰ τὴν πίστιν». Τέλος διὰ τὸν Χρυσόστομον διαπιστώνει ὅτι «ἔχει νὰ μᾶς δώσῃ ἕνα συγκεκριμένον μάθημα ὡς πρὸς τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ κοινωνίας». Καὶ προσθέτει ὅτι τὸ ἔμπρακτον ἐνδιαφέρον του διὰ τὰ κοινὰ καὶ ἡ σθεναρὰ μαρτυρία του ἔναντι τῆς κρατικῆς αὐταρχίας προσέφεραν πολὺ περισσότερα διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς κοινωνίας παρά οἱ ἐπικίνδυνοι συμβιβασμοὶ ἢ αἱ πολιτικολογίαι.

Ἐὰν ἔτσι αἰσθάνωνται τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ τοῦ Ἐθνους μας οἱ ἔξνοι, τότε τί νὰ εἰπώμεν ἡμεῖς;

Μετὰ τιμῆς
Β. ΕΡΑΣΤΟΣ

οί όποιοι θά επιτύχουν εις τās προσαθσίας των, άν κινήθουν όλίγον. Χιλιάδες πλουσίοι Έλληνες εθρίσκονται εις τό εξωτερικόν, τούς όποιους χρειάζεται νά «προτρέψωμεν» κατά κάποιον τρόπον διά νά κάμουν παρόμοια έργα.

Η Στέγη τού Φοιτητού είναι ένα από τά πολλά δύσλυτα φοιτητικά προβλήματα, τά όποια άδυνατεί νά λύση τό πτωχόν Έλληνικόν Κράτος. Άς μήν άμελώμεν, λοιπόν. Η Ήπειρος, διά τού έκλεκτού της τέκνου Μιχαήλ Τσοίτσα, μάς έδωκε μίαν λαμπράν και πρωτότυπον λύσιν.

ΤΟ ΣΥΣΣΙΤΙΟΝ

Παρά τόν μεγάλον θόρυβον, ό όποιος ήγέρθη έφ'έτος περί τά φοιτητικά ζητήματα και παρά τās τόσας διαμαρτυρίας πού ήκούσθησαν έκ μέρους όχι μόνον φοιτητών άλλα και άλλων παραγόντων, όπως δημοσιογράφων κλπ., φαίνεται ότι προσπάθεια διά τήν ρύθμισιν των παρέλκει, θά έλέγομεν, άπελπιστικώς.

Ένδεικτικόν παράδειγμα τής καταστάσεως αυτής, ή περίπτωσης τού συσσιτίου τών άπόρων φοιτητών, τό όποιον ήρχισε νά λειτουργή και έφ'έτος από τού... μηνός Μαρτίου, δηλαδή περί τά τέλη τού Πανεπιστημιακού έτους.

Και σκέπτεται και άπορεί εύλόγως κανείς, πώς συμβαίνει αυτό εις έποχήν, καθ' ήν αι έφημερίδες αναγγέλουν κυβερνητικήν άπόφασιν μακροπρόσου προγράμματος οικονομικής ένισχύσεως τού Πανεπιστημίου, με δεκάδας δισεκατομμυρίων. Διότι βεβαίως είναι αναντίρρητος ή ανάγκη κατασκευής κτιρίων, έργαταστάσεων εργαστηριακών κλπ. και άπολύτως έπιβαλλομένη ή ληφθεΐσα άπόφασις πώς όμως νά εξηγήθῃ τό γεγονός ότι οικονομούντες όλίγα μόνον εκατομμύρια περιορίζομεν τήν λειτουργίαν τού ευεργετικώτατου αυτού συσσιτίου τών άπόρων φοιτητών εις δύο-τρεις μήνας μόνον;

Όλοι γνωρίζομεν ότι ό τρόπος συμμετοχής εις τό συσσίτιον διά δελτίου, ό όποιος καθιερώθη από πέρσι, είναι πολύ έξυπηρετικός διά τούς φοιτητάς και τής καλής άρχής αυτής ανεμέναμεν έφ'έτος τήν συνέχσιαν, διά τής αύξήσεως τής χρηματικής ήμερησίας μερίδος, τής έπεκτάσεως εις ευρύτερον κύκλον και τής, ως είπομεν, έξ άρχής τού Πανεπιστημιακού έτους λειτουργίας.

Και τό μόν τελευταίον δέν θεραπεύεται πλέον, άλλα διά τά άλλα τοιάχιστον είναι έπιβεβλημένον, όπως εις τās τόσας ένεργείας και παρακλήσεις «πεινώντων πολλάνκις (ή φράσις δυστυχώς κυριολεκτεί) φοιτητών ύπάρξῃ άνταπόκρισις από τό Ύπουργείον και τās έρμοδιās υπηρεσίας και αύξήθῃ τό έγκριθέν χρηματικόν κονδύλιον. Τά εκατόν πενήντα (150) εκατομμύρια πού διετέθησαν είναι, νομίζομεν, όχι άνυπερβλήτως δύσκολον νά γίνουν κάπως περισσότερα άρκεί νά ύπάρξῃ πνεύμα κατανόησεως τής ανάγκης πού έξυπηρετεί τό συσσίτιον αυτό και χριστιανικής αγάπης, στοιχείου τόσον άπαραίτητου διά τήν επιτυχίαν οιοδήποτε προγράμματος βοηθείας και κοινωνικής προνοίας.

ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Έπανερχόμεθα εις ένα ζήτημα, πού και άλλοτε άπασχόλησε τήν στήλην μας, για τόν λόγον ότι είναι πολύ ζωτικόν και ενδιαφέρει άμεσα τόν φοιτητικόν κόσμον.

Δέν θά πρέπει επί τέλους αι εξετάσεις, τμηματικά και πτυχιακά νά γίνονται μέσα εις ένα καθωρισμένον χρονικόν διάστημα, ώστε νά ξέρῃ ό κάθε φοιτητής τί νά κάνῃ, δεδομένου ότι πολλοί εργάζονται, άλλοι δέ μένουν εις τίς επαρχείας και δέν είναι εύκολον νά παραμείνουν εις τήν πρωτεύουσαν ένα και δύο μήνες περνώντας καθημερινώς από τās πινακίδας τών ανακοινώσεων τού Πανεπιστημίου διά νά ιδούν... τήν ήμέρα τών αναβαλλομένων εξετάσεων;

Νομίζομεν πώς τό πράγμα ούτε δύσκολον είναι ούτε ασύμφωνον πρός τόν κανονισμόν τού Πανεπιστημίου περί εξετάσεων.

Η Φιλοσοφική Σχολή εφαρμόζει από πέρσι τό σύστημα τών έντός 10ημέρου ή τό πολύ 15ν-θημέρου εξετάσεων με Ικανοποιητικώτατα άπολέσματα και διά τούς φοιτητάς και διά τούς καθηγητάς και τās παραδόσεις των.

Σημειωτέον άκόμη ότι αι ήμέραι τών εξετάσεων όρίζονται από ένα περίπου μήνα ένωρίτερα.

ΕΝΑΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ

Εις τήν «Έπετηρίδα τού Πανεπιστημίου» πού κυκλοφορεί κάθε έτος ύπάρχουν και «Διατάξεις άφορώσαι τούς φοιτητάς».

Έπειδή τήν «Έπετηρίδα» αυτήν κανείς σχεδόν από τούς φοιτητάς δέν γνωρίζει, ούτε είναι άλλωστε δυνατόν νά τήν άποκτήσῃ, δέν θά ήτο σκόπιμον αι διατάξεις πού άφορούν εις τούς φοιτητάς νά τυπώνωνται εις ένα ιδιαιτέρον φυλλάδιον και νά διανέμονται εις αυτούς, ώστε νά παύσῃ πιά αυτή ή άγνοια πού έχει ό φοιτητικός κόσμος διά τίς υποχρεώσεις του και τά δικαιώματά του;

Νομίζομεν, ότι με τόν τρόπον αυτόν και αι Γραμματεΐαι τών σχολών θά άπαλλαγούν από ένα πλήθος ένοχλήσεων και ή εργασία των θά διακπεριουδά κανονικώτερα και ταχύτερα και ή έκμετάλλευσις πού γίνεται εις τούς φοιτητάς, ιδίως τών πρώτων έτών, από διαφόρους έπιτηδείους κλητήρας και άλλους άργασχόλους θά παύσῃ νά ύφίσταται.

Είναι κάτι πολύ εύκολον και συγχρόνως πολύ έξυπηρετικόν, και κάτι πού δέν πρέπει νά άναβληθῃ «δι' εύθετώτερον χρόνον!»

ΞΕΝΟΙ ΦΟΙΤΗΤΑΙ

Άπό καιρόν κυκλοφοροϋν άνάμεσά μας, εις τά άμφιθέατρα και τούς πανεπιστημιακούς χώρους, άρκετοί ξένοι φοιτηταί. Πολλοί από αυτούς έρχονται τουρίστες διά μίαν όλιγοήμερον έπίσκεψιν, ύπάρχουν όμως και άλλοι πού ήλθαν διά νά σπουδάσουν.

Νομίζομεν ότι είναι αναμφισβήτητον καθήκον, πρώτα-πρώτα τών έρμοδίων κρατικών και

πανεπιστημιακῶν διηρησιῶν, νὰ παρασχεθῆ εἰς τοὺς φιλοξενουμένους μας αὐτοὺς φοιτητάς κάθε δυνατὴ διευκολύνουσι καὶ νὰ ἐξυπηρετηθοῦν μὲ ἀπόλυτον κατανόησιν εἰς τὰ ζητήματά των.

Ἡ πατρίδα μας ἔχει ἀσφαλῶς πολλὰ καὶ ὠφελγηθῆ ἀπὸ τὴν συμπάθειαν, τὴν ἀγάπην καὶ τὸν θαυμασιὸν ξένων προσώπων, πού αὖριον θὰ γίνουσι οἱ πνευματικοὶ ἡγῆται εἰς τὰ ἔθνη των.

Ἐκτός δὲ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς, τοῦ καθήκοντος τῶν ἀρμοδίων διηρησιῶν δηλαδὴ, ὑφίσταται καὶ μία ἄλλη πού ἀφορᾷ ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνας φοιτητάς ἀποκλειστικῶς. Ἐχει ἤδη εἰς πολλὰς περιπτώσεις παρατηρηθῆ ὅτι τοὺς ἀλλοδαποὺς φοιτητάς φροντίζουν αὐτοὺς πλησιάζουσιν ἄτομα μὲ ἀμφίβολα φρονήματα καὶ καθὼς εὐλόγως φοβούμεθα μὲ ἀπώτερον σκοπὸν τὴν προπαγάνδαν ἐθνικῶς ἀπαράδεκτων ἰδεῶν.

Διὰ τοῦτο πρέπει εἰς κάθε εὐκαιρίαν νὰ δεξιωμεν εἰς τοὺς ξένους συναδέλφους τὴν φιλοξενον ἀγάπην μας, τὸ πνεῦμα ἐξυπηρετήσεως πού κρύβομεν μέσα μας καὶ ἔχει μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ περισσότερο τὰς ὑγιεῖς ἀπόψεις μας εἰς τὰ τότε προβλήματα πού ἀπασχολοῦν σήμερον τὸν κόμον.

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΟΖΑΝΑΜ

Ἴσως δὲν εἶναι εἰς πολλοὺς γνωστός ὁ Φρ. Ὁζανάμ (1813-1854), ὁ πρόδρομος τῆς χριστιανικῆς κοινωνικῆς δράσεως χάριν τοῦ ὁποίου διοργανώθησαν ἐπιβλητικαὶ ἐφορταὶ εἰς ὅλον τὸν καθολικὸν κόσμον ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τοῦ θανάτου του.

Ἡ δρᾶσις του ὅμως καὶ τὸ ἔργον του, ἡμποροῦν νὰ ἑμιλήσουσι διὰ τὴν ἀξίαν τῆς προσωπικότητός του καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν χριστιανικὴν Ἀλήθειαν καὶ τὸ καθῆκον.

Ἰδιαιτέρως ἡγάπησε τοὺς νέους, τοὺς φοιτητάς, πρὸς τοὺς ὁποίους εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς δωδεκαετοῦς καθηγεσίας του μετέδιδε τὴν ψυχὴν του, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀνωτερότητα.

«Δὲν γνωρίζει κανεὶς μεγαλύτεραν ἐπιτυχίαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἑμιλῆ εἰς νέους πού ἔχουσιν νοῦν καὶ καρδιάν» ἔλεγε.

Αἱ Πανεπιστημιακαὶ παραδόσεις ἦσαν διὰ τὸν Ὁζανάμ κάτι τὸ «ἱερὸν» ὅπως γράφει ὁ κ. Ἰ. Δελένδασ εἰς τὸ βιβλίον του «Ὁζανάμ»: «Δὲν ἤρριξε ποτὲ τὴν προπαρσκευὴν τῶν θεμάτων του χωρὶς νὰ προσευχηθῆ». Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ κατέκτα τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν του,

εἰς τρόπον ὅστε ὁ Ρανάν, νέος ἀκόμη, νὰ γράφῃ: «Δὲν βγαίνω ποτὲ ἀπὸ τὰς παραδόσεις του, χωρὶς νὰ αἰσθάνωμαι τὸν ἑαυτὸν μου πιὸ ζυαντό, πιὸ ἀποφασισμένο γιὰ κάτι μεγάλο».

Ἄν ὁ Ὁζανάμ διήρξεν ὁ πρόδρομος τῆς χριστιανικῆς κοινωνικῆς δράσεως, ὁ καθένας σήμερα καλεῖται νὰ γίνῃ ὁ ὀδοιπόρος τῆς λεωφόρου, τὴν ὁποίαν ἤνοιξαν καὶ ἐπλάτυναν καὶ ὠμάλυναν κόποι καὶ μόχθοι προγενεστέρων πολλῶν, ὁ ὀδοιπόρος ὁ ὁποῖος ἔχει μόνον θὰ βαδίσῃ εἰς τὰ ἴχνη τους, ἀλλὰ καὶ θὰ γίνῃ ὁ ῥυμοτόμος πρὸς νέας κατευθύνσεις πνευματικᾶς.

Ο ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΟΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Νικ. Ματσούκ. Ξάνθη. Ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἔχετε τὸ ἔργον σας, μὲ τὴν σχετικὴν ἀπάντησιν.—κ. Στέλ. Τραϊφ. Πειραιᾶ. Ἰδιαιτέρως μᾶς συνεκίνησεν ἡ εὐγενὴς διάθεσις σας.—κ. Ἀνδρ. Ἀνδρ. Μέγαρο. Τὰ νέα σας ποιήματα ἀτυχῶς, παρὰ τὴν τεχνικὴν τῶν ἀριότητων, δὲν εἶναι δημοσιεύσιμα. Μᾶλλον ὡς διατύπως στοχασμῶν παρουσιάζουσιν ἐνδιαφέρον παρὰ ὡς ποιητικὴ ἀπόδοσις. Ὁ λυρικός τόνος, τὸν ὁποῖον περικλείει ὁ 5ος στίχος, τοῦ «Τὸ Μοιραῖο Τέρμα», δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς ὑπολοίπους.—δ. Βιολεττῶν Κώνστα. Ἐνταῦθα. Ἀπὸ τὰ νέα σας ποιήματα, θὰ ἐπιανεώσωμεν τὸ «Ἐπιθυμία» διὰ τὴν ἀπλοτήτά του καὶ κυρίως τὸ «Μέσα στὴ Νύχτα» διὰ τὴν τεχνικὴν ἀριότητα καὶ τὸν ποιητικὸν του ρυθμὸν.—δ. Ἐλλ. Παυλ. Ἐνταῦθα. Ἡ ροπή πρὸς στιχοπολοκίαν, τὴν ὁποίαν παρουσιάζουσιν οἱ στίχοι σας, δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν γνησίας ποιητικῆς διαθέσεως, ἀλλ' εἰς τὸ ὅτι δὲν ἐπεμελήθητε τῆς καλλιιεργείας τῶν ποιητικῶν σας προσόντων. Ἐργασθῆτε λοιπὸν.—κ. Σταυρ. Φώτ. Παραμυθιάν. Τὸ ποιημᾶ σας δὲν εἶναι δημοσιεύσιμον. Μὴ ἀφίνετε ἡ ποιητικὴ σας εὐχέρεια νὰ σᾶς ὀδηγῇ πρὸς τὴν στιχοπολοκίαν Σᾶς συνιστῶμεν νὰ παίρνετε ἀπλᾶ θέματα. Βασικὴ προϋπόθεσις τῆς ἐπιτυχίας ἐνὸς ποιήματος εἶναι καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ θέματος.—κ. Θίσβιον. Πρέπει νὰ ἐργασθῆτε διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ποιητικῶν ἰκανοτήτων σας. Χρησιμοποίησατε διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν θεμάτων σας, τὰ ἀνάλογα ἐκφραστικὰ μέσα τῆς ποιήσεως. Οἱ στίχοι 9 καὶ 10 «Οἱ μάγοι ἤρθαν νωρὶς...» ἐξχωρίζουσιν ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ θὰ σᾶς βοηθήσουν νὰ ἐννοήσετε τὰς ὑποδείξεις μας.—κ. Μαρτίνου Φιλιάων Ἀδομοκοῦ. Τὸ θέμα σας ἀποτελεῖ μίαν ποιητικὴν σὺλληψιν. Ἀπὸ τὸ ποιημᾶ σας, ὅμως, λείπει ἡ ὁμαλὴ καὶ φυσικὴ ἀρθρωσις. Περὶ τὸ μέσον καὶ ἐπέκεινα γίνεται ἄτονον, ὁ δὲ τελευταῖος στίχος εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ ὅλον ποιημᾶ.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Ἐκδοσις Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύστη 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35-023.—Θεολογικῆς: Ἀγ. Σοφίας 38.—Πειραιῶς: Φίλωνος 34α.—Υπεύθυνος: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικία Φαβιέρου 39α, Ἀθήναι (1).—Ἐτησίαν συνδρομὴ δρχ. 25.000, ἐξωτερ. δολλ. 3.—Προῖτ. τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομιχάλη 176.—Χειρόγραφα, δημοσιεύσιμα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Τύποις «Ἑλληνικῆς Ἐκδοτικῆς Ἐταιρείας» Α.Ε., Παπαδιαμαντοπούλου 44

Ἐκμετάλλουσι: Ἀλεξάνδρου Φιλοπούλου